

ЕВРОПСКИ УНИВЕРЗИТЕТ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
ПОЛИТОЛОГИЈА

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ СССР-а ЗА ВРИЈЕМЕ
ВЛАДАВИНЕ СТАЉИНА:
ДОСТИГНУЋА И СЛАБОСТИ

МАГИСТАРСКИ РАД

МЕНТОР:

Академик проф. др Зоран Милошевић

КАНДИДАТ:

Душан Туваљевић

002/18-МрПЛН

Брчко, Јул 2019

САДРЖАЈ

1. МЕТОДОЛОГИЈА НАУЧНОГ ИСТРАЖИВАЊА	5
1.1. ФОРМУЛАЦИЈА ПРОБЛЕМА.....	5
1.2. ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА.....	5
1.2.1. Теоријско одређивање проблема истраживања	5
1.2.2. Оперативно одређивање предмета истраживања	6
1.3. ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА	7
1.3.1. Друштвени циљ	7
1.3.2. Научни циљ	7
1.4. ХИПОТЕТИЧКИ ОКВИР.....	8
1.4.1. Главна хипотеза	8
1.4.2. Помоћне хипотезе	8
1.5. МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ	8
1.6. ЗНАЧАЈ И ОПРАВДАНОСТ ИЗРАДЕ МАГИСТАРСКЕ ТЕЗЕ	10
2. УВОД	11
3. ПОЧЕТАК БИОГРАФИЈЕ.....	13
3.1. ПОРИЈЕКЛО, ДЈЕТИЊСТВО И МЛАДОСТ	13
3.2. „КОБА“	16
4. КАКО СЕ КАЛИО ЧЕЛИК	26
4.1. ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР	26
4.2. СТАЉИН – ЛЕЊИНОВ НАСЉЕДНИК	26
4.3. СТАЉИНОВ ОДНОС ПРЕМА РУСКОЈ ПРАВОСЛАВНОЈ ЦРКВИ	28
4.4. ЛАВ ТРОЦКИ – ГЛАВНИ ПРОТИВНИК	32
4.5. ЛИКВИДАЦИЈА	34
5. ДОСТИГНУЋА У СССР-у ЗА ВРИЈЕМЕ ВЛАДАВИНЕ СТАЉИНА.....	45
5.1. ИНДУСТРИЈАЛИЗАЦИЈА	45
5.2. КОЛЕКТИВИЗАЦИЈА	51
5.3. НАУКА.....	52
5.4. ДРУШТВЕНЕ УСЛУГЕ	53
5.5. КУЛТУРА	54
5.6. РЕКОНСТРУКЦИЈА - УЛИЦЕ МОСКВЕ.....	55
5.7. АРХИТЕКТУРА	56

6.	ВОЖД	63
6.1.	ГЕНЕРАЛИСИМУС - СТАЛИН ДАЛ ПРИКАЗ!	63
6.2.	АТОМСКА БОМБА	81
6.3.	ПРВА АТОМСКА БОМБА СССР-а	82
6.4.	ХИДРОГЕНСКА БОМБА	83
6.5.	УРАНИЈУМСКИ ГУЛАГ	84
6.6.	АТОМСКИ ГУЛАГ	85
7.	ПОСЉЕДЊИ ДАНИ СТАЉИНОВЕ ВЛАДАВИНЕ	94
7.1.	МИСТЕРИЈА СТАЉИНОВЕ СМРТ	98
7.2.	НАСИЛНА СМРТ?	98
7.3.	БЕРИЈА КАО УБИЦА?	99
8.	ВЕЛИКИ УМ - ПСИХОБИОГРАФИЈА	100
8.1.	ДЈЕТИЊСТВО	100
8.2.	НЕПОВЈЕРЕЊЕ И ЛУКАВОСТ	102
8.3.	БИО-ТИПОЛОШКИ ПРИСТУП	103
8.4.	ВОЂА	104
8.5.	АУТОРИТЕТ	104
8.6.	СТАЉИНОВО УНИШТАВАЊЕ ПРОТИВНИКА	105
8.7.	СУМЊА	105
8.8.	„КРЕМАЉСКИ ТЕН“	107
8.9.	МУДРОСТ ИЛИ НЕ	108
9.	СТАЉИНОВ ПРИВАТНИ ЖИВОТ	109
9.1.	АСКЕТИЗАМ И МОЋ	111
9.2.	РАЂАЊЕ "СТАЉИНСКОГ ЕМПИРЕА"	112
9.3.	ДОГОВОР О ПРОЦЕНТИМА	113
9.4.	ПИЈАНКА ДО ЗОРЕ	114
10.	10. „МИТ“	117
10.1.	ЛАЖНИ МИТОВИ ПРОЗАПАДНЕ И ТИТОИСТИЧКЕ ИСТОРИОГРАФИЈЕ	117
10.2.	ТРИ ИСТОРИЈСКЕ ЗАСЛУГЕ	117
10.3.	ГРАНДИОЗНА ПОБЈЕДА НАД НАЦИЗМОМ	119
10.4.	ЦАР НЕ НОСИ МАЧ УЗАЛУД	120
10.5.	БИО ЈЕ КУЛТНА, АЛИ И ЛИЧНОСТ	120
11.	БИСТРИНА И ОШТРИНА ИЗГОВОРЕНЕ РИЈЕЧИ	125
11.1.	ИНТЕРВЈУ СА СТАЉИНОМ ИЗ 1934. ГОДИНЕ	125

11.2.	СТАЉИН О „ЈУГОСЛОВЕНИМА“	138
11.3.	СТАЉИН – ЦИТАТИ	139
12.	СПОМЕНИЦИ „ЧЕЛИЧНОГ“ ПОБЈЕДНИКА	141
13.	ЗАКЉУЧАК	147
14.	ЛИТЕРАТУРА	150

1. МЕТОДОЛОГИЈА НАУЧНОГ ИСТРАЖИВАЊА

1.1. ФОРМУЛАЦИЈА ПРОБЛЕМА

Ми истражујемо политички систем за вријеме Стаљина, као и улогу Стаљина у његовом успостављању. Стаљин је формирао и себи потчинио огромну империју. Био је то човјек који је своје непријатеље уништавао рукама својих непријатеља.

У овом раду, бавићемо се животом једног од највећих државника икада рођених. Покушаћемо објаснити начин на који је Стаљин постао социјалист и његову рану оријентацију према болшевизму и Лењину. Такође, покушаћемо објаснити начин на који се у илегалном раду развијао као класни борац, те како се попео до руководећих функција у партији болшевика. Бавићемо се питањем борбе за власт и одржавањем на власти. У раду ћемо објаснити сазријевање Стаљина, од грузијског патриотизма до интернационалистичког социјализма. Покушаћемо осветлити улогу Стаљина у Отаџбинском рату, када Стаљин израста у велику личност свјетских размјера.

1.2. ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

Полазећи од овако формулисане основне истраживачке идеје, предмет истраживања у магистарском раду јесте политички систем за вријеме владавине Стаљина, достигнућа и слабости које је систем имао на Совјетски Савез.

1.2.1. Теоријско одређивање проблема истраживања

Основни категоријално-појмовни систем који се налази у директној вези са предметом истраживања чине политички систем, достигнућа и слабости тадашњег система у СССР-у.

Постепеним консолидовањем свог утицаја и изоловањем ривала унутар партије, посебно Лењиновог очигледнијег насљедника Лава Троцког, Јосиф Стаљин је постао самостални вођа Совјетског Савеза крајем 1920-их. Током владавине, Стаљин је измијенио политички систем и удаљио га од антируске позиције коју су формирали Карл Маркс (право име је било Мозес Мордекај Леви), Лав Троцки и Владимир Иљич

Лењин. Троцки, Маркс и Лењин по свом поријеклу, нису имали идентификацију са државом, те је њима држава служила као експериментално подручје. Стаљин је током своје владавине национализовао марксизам, рехабилитовао Руску православну цркву и водио унутрашњу борбу против непријатеља државе.

Током тог периода, Стаљин као врхунски вођа, водећи се властитим концептом стварања социјализма у једној земљи и проводећи индустријализацију и колективизацију, претвара пољопривредну државу у индустријску суперсилу, коју ће деценијама касније многе државе имитирати.

Дао је велики допринос развоју лингвистике и науке.

Након напада Трећег Рајха на СССР 1941. године Стаљин предводи своју државу до побједе 1945. године коју дочекује на врхунцу моћи.

1.2.2. Оперативно одређивање предмета истраживања

Први структурни фактор предмета истраживања обухвата први дио магистраског рада, те биће потребно да закорачимо далеко у прошлост, јер без предисторије нећемо моћи да схватимо како се формирала личност и како су се развијале способности Ј.В.Стаљина.

Други структурни фактор предмета истраживања посвећен је Стаљиновој борби за власт и одржавање на власти.

Трећи структурни фактор истраживања обухвата период изградње и индустријализације државе, колективизације, као и напретка у култури, науци...

Четврти структурни фактор истраживања обухвата период Другог свјетског рата у коме је Стаљин одиграо главну улогу и извојевао побједу у Отаџбинском рату. Такође, обухвата и послјератни период гдје је Стаљин био зачетник нуклерног оружја СССР-а и тиме од државе направио нуклерну силу.

Пети структурни фактор истраживања обухвата посљедње дане Стаљинове владавине. Начин на који је преминуо, као и могуће теорије завјере.

Шести структурни фактор истраживања обухвата психобиографију саме личности Стаљина. Његов био-типолошки приступ, дјетињство, неповјерење, мудрост и сумњу.

Седми структурни фактор истраживања односи се на приватни живот Стаљина, као и на чланове његове уже породице.

Осми структурни фактор истраживања односи се на истраживања лажних митова и култова западне и титоистичке историографије.

Временско одређивање предмета истраживања односи се на период од 1875. године па све до Стаљинове смрти 1953. године.

Просторно одређивање предмета истраживања обухвата територију Совјетског Савеза, Југославије, Пољске, Њемачке, Уједињеног Краљевства, САД-а, Јапана, Кине и Манџурије.

Дисциплинско одређивање предмета истраживања спада у научно поље друштвено-хуманистичких наука, научну област политичко-правних и безбједносних наука и тежишно научним дисциплинама геополитике, политикологије, историје, теорије државе и права, међународних односа, националне и међународне безбједности.

1.3. ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА

1.3.1. Друштвени циљ

Друштвени циљ је вишеструк. Намјера нам је да будући читаоци добију јаснију слику о лику и дјелу Стаљина. Наиме, у том погледу истакли би и да сви они који познају грузијски менталитет (који је веома сличан медитеранском) кажу да је то весело, гостољубив, срдчан и веома отворен народ, а они који су познавали и Стаљинове карактерне особине, били су збуњени. Он није одговарао стереотипу који имамо о Грузијцима. Бортоли сумња у његово грузијско поријекло, а сличну сумњу изражавају и други. Мисле да је припадао Осетима, горштачком племену изразитих ратних навика, поријеклом из Ирана¹.

1.3.2. Научни циљ

Научни циљ јесте сагледати све одлучујуће факторе који су обликовали Стаљина у најјачу политичку фигуру XX вијека.

Циљ је увидјети и политичке потезе који су обликовани ранијим узорима. Био је снажно наклоњен доктрини коју је поставио Владимир Иљич Лењин, а која је

¹Владимир Адамовић, од власти до параноје-психобиографија, Нолит, Београд, 1987., стр. 17.

заговарала формирање јаке централизоване партије „професионалних револуционара“. Отуда двије стране, двије тенденције у националном питању: тенденција ка политичком ослобођењу од империјалистичких окова и стварање самосталне националне државе, поникла на основи империјалистичког угњетавања и колонијалне експлоатације, и тенденција ка привредном зближавању нација, поникла у вези са формирањем свјетског тржишта и свјетске привреде.

1.4. ХИПОТЕТИЧКИ ОКВИР

1.4.1. Главна хипотеза

1. Нема разлике међу политичким системима прије и после владавине Јосифа Висерионовича Стаљина.

1.4.2. Помоћне хипотезе

1. Лични односи између Троцког и Лењина никада нису били посебно блиски у другарски, а што је омогућило Стаљину да лакше преузме сву власт.
2. Лењин је у Стаљину видео човјека који не да на себе и који неће устукнути ни пред ким у борби за власт.
3. Троцки се и врло отворено борио за моћ. Управо зато, а упркос његовој опсежној активности и знатним способностима, вјештим да се истакне и забљесне остале користећи звучне фазе, Лењин није могао да предложи Троцког за свог наследника.

1.5. МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ

У научном истраживању, формулацији и презентацији резултата истраживања у магистарској тези користиће се одговарајуће методе.

Опште научне метода које ће се користити у истраживању су:

- аналитичко - синтетичка метода примјењиваће се у свим фазама истраживања.
- статистичка метода биће коришћена по потреби уз ограничења условљена истраживањем искључиво квантитативних садржаја. Примјеном ове методе класификоваће се сазнања о просторним, временским ангажовањима везаним за резултате лица које посматрамо. Такође, примјена ове методе биће у квантитативној обради података, добијених евентуалном анкетом, али и сагледавањем других показатеља. Споредна примјена статистичке методе била би у обради података добијених анализом садржаја;
- компаративном методом биће сагледани различити приступи у разматрању на- водене проблематике и вршиће се међусобно упоређивање формалних и садржајних својстава, сличности и разлике, предности и недостаци у раду ранијих истраживача и других субјеката приликом извођења истраживања.

Посебне методе које ће се користити у овом истраживању су:

- Метода студије случаја
- Анализа
- Синтеза
- Класификација као научна метода биће коришћена током сређивања и обраде података и израде саопштења ради дефинисања и систематизације свих појмова. Повратном спрегом након истраживања примјеном ове методе могућа је провјера оперативног одређивања предмета истраживања и сваке појединачне хипотезе;
- Генерализација, као научна метода, биће коришћена како би се формирао општи став о доприносу.

Научна грађа која ће се користити при изради мастер тезе темељиће се, прије свега, на:

- примарним подацима добијеним кроз проведене непосредне истраживачке активности (емпиријски аспект истраживања) путем студија случаја и анкете;
- релевантној научној литератури (теоријски аспект истраживања) и
- секундарној литератури из бројних извјештаја, новинских натписа, како из Босне и Херцеговине, тако и из иностранства.

1.6. ЗНАЧАЈ И ОПРАВДАНОСТ ИЗРАДЕ МАГИСТАРСКЕ ТЕЗЕ

Значај и оправданост је вишеструка. Наиме, ми ћемо испитивати допринос Стаљинове политике развоју Совјетског Савеза, а у том контексту и то да ли је разрадио поставке о социјалистичкој индустријализацији земље и да ли је и у којој мјери доказао да се суштина индустријализације не састоји у простом порасту индустрије, већ у развоју тешке индустрије и, прије свега, њене сржи – индустрије машина, јер само стварање тешке индустрије и властите индустрије машина обезбјеђује социјализму материјалну базу и ставља земљу социјализма у независан положај према капиталистичком свијету.

Допринос се огледа и у томе да до сада немамо озбиљнијих радова који се баве овим питањима након распада љевичарске идеологије. Тако да ћемо и на том путу испитати Стаљинов допринос, да се социјалистичка индустријализација из основа разликује од капиталистичке – ова посљедња гради се путем колонијалних освајања и пљачки, војничких пораза, поробљивачких зајмова и немилосрдне експлоатације падничких маса и колонијалних народа, док се социјалистичка индустријализација ослања на друштвену својину средстава за производњу, на акумулацију и чување богастава које ствара рад радника и сељака; да је социјалистичка индустријализација нераздвојно повезана с непрестаним побољшавањем и материјалног положаја радних маса.

Рад, на крају, даје допринос у свеукупном сагледавању тадашњих вјеровања и настојања према којима услови за изградњу социјализма у СССР – у и радни ентузијазам радничке класе омогућавају да се постигне потребан високи ниво индустријализације и да се пут ка социјалистичком преуређењу пољопривреде води преко индустријализације земље, која треба да створи техничку базу за то преуређење. На основу нашег доприноса будући истраживачи ће добити својеврстан увод у проблематику у којој испитујемо зависност горе наведених варијабли и чињенице, да наоружани овим прецизним и јасним програмом, службеници Совјетског Савеза приступили су социјалистичкој индустријализацији земље.

2. УВОД

Ми истражујемо политички систем за вријеме Стаљина, као и улогу Стаљина у његовом успостављању. Истина о Стаљину је потпуно другачија од оне коју је Запад пласирао дуги низ година и ставио Стаљина на погрешну страну историје. У интерпретацији најважнијих догађаја у историји XX вијека, Запад је Стаљина представио као звијер и убицу, што наравно није релевантно на основу свих документа. Врхунац цинизма Запада је изједначавање комунизма и нацизма.² Пошто се и данас активно дискутује о теми Стаљина и стаљинизма, треба рећи да се се од 1924. године па све до 1953. године земља, а земљом је тада управљао Стаљин промијенила. Корјенито. У том периоду земља се из аграрне преобразила у индустријску. Поред свег оспоравања Стаљина и стаљинизма, Русија је победила у великом Отаџбинском рату који је трајао од 1941. па све до 1945. године. Чак и ако се вратимо на губитке, нико не може да оспори и баца камен на оне који су организовали и били на челу те побједе.

Такође, мишљења смо да је Русија изгубила рат, последице би биле много катастрофалније за цијели свијет. То се не може ни замислити. Сваки историјски догађај треба анализирати у цјелини. У овом раду, бавићемо се животом једног од највећих државника икада рођених. Покушаћемо објаснити начин на који је Стаљин постао социјалист и његову рану оријентацију према болшевизму и Лењину. Такође, покушаћемо објаснити начин на који се у илегалном раду развијао као класни борац, те како се попео до руководећих функција у партији болшевика. Бавит ћемо се питањем борбе за власт и одржавањем на власти. У раду ћемо објаснити сазријевање Стаљина, од грузијског патриотизма до интернационалистичког социјализма. Покушаћемо осветлити улогу Стаљина у Отаџбинском рату, када Стаљин израста у велику личност свјетских размјера.

Раду на ову тему приступио сам после дугог размишљања и многих сумњи на оно што се стварно десило и оно што је било представљано у јавности. Догађаји који су се десили за вријеме владавине Јосифа Висерионовича Стаљина су величанствени, а његова дјела су засигурно грандиозна. Сам Стаљин као личност био је веома сложен.

² Generalni sekretar NATO-a Jens Stoltenberg je, govoreći pred američkim Kongresom, izjednačio Adolfa Hitlera i Josifa Staljina.

Најважнија одлика садржаја у магистарском раду није главна намјера да се Стаљину врати ореол стаљинистичког свеца. Документи на основу којих смо се бавили и писали рад су на нивоу најбољих документарних приповјести.

Оно што јесте главни циљ магистарског рада је покушај да реконструише што је могуће потпунију и објективнију слику живота и дјела Јосифа Висерионовича Стаљина.

3. ПОЧЕТАК БИОГРАФИЈЕ

3.1. ПОРИЈЕКЛО, ДЈЕТИЊСТВО И МЛАДОСТ

Нико се не рађа ни као злотвор, ни као праведник. Чини ми се да би било исправно када бисмо упознавање са Стаљином започели од тог објективног полазишта.

Биће потребно да закорачимо далеко у прошлост, јер без те предисторије нећемо моћи да схватимо како се формирала личност и како су се развијале способности будућег Генералисимуса.³

Године 1875. млади Кавказац по имену Висарион Иванович Цугашвили, отишао је заувјек из села Диди – Лилоа, недалеко од Тбилисија, главног града Кавказа, те се настанио у грузијском општинском средишту Горију, и ондје отворио малу столарску радњу. Био је син грузијских сељака, који су још само десет година прије били кметови. Због тога смијемо претпоставити да је Висарио отишао из свог села да би престао бити кмет и постао слободан самостални занатлија. У Горију се оженио дјевојком сличног скромног поријекла, Јекатарином Геладзе којој је било само 15 година. У кућици, за коју је породица Цугашвили плаћала станарину, која је у то вријеме износила од једног ипо рубља мјесечно, родила је Јекатарина троје дјеце, у раздобљу од 1875. до 1878. године, али, су сва умрла већ након кратког времена по рођењу.

Када још није имала ни двадесет година, 21. децембра 1879. године, Јекатарина је родила своје четврто дијете, које је имало среће да остане у животу и одрасте у здравог, жилавог и самовољног дјечака. Прва три дјетета су наводно умрла на порођају, што тада није било никаква ријеткост чак ни у развијеним срединама⁴.

На крштењу су му дали име Јосиф, па је мјесни православни свештеник, који је радио и као матичар, уписао у књигу рођених да се тога дана родио Јосиф Висерионович Цугашвили, који ће касније постати славан као Јосиф Стаљин.

Мало се зна о Стаљиновом раном дјетињству. Када му је било шест или седам година, оболио је од великих богиња, и лице му је остало заувјек козичаво. Други пут се разболио када је добио тровање крви од чира, што му је избио на лијевој руци. Када

³ Владимир Карпов, Генералисимус, Информатика, Београд, 2018, стр. 18.

⁴ Miloš Mikelin, Životni put samodržca, Prosveta, Beograd, 1986, str. 33.

је напoкoн oздpaвиo, Cтaљин је тeшкo cавијаo лијеву руку у лaкту. Збoг тe пoврeдe бyдући гeнeрaлисимyс биће 1916. гoдинe прoглaшeн нeспoсoбним зa вoјскy.⁵

Дјeтињстo је прoвeо у oнoј истoј бијeди у кoјoј је рoђeн. Дoк је Јoсиф биo бeбa, пoрoдицa Цyгaшвили сe ycелилa у кyћицy кoјa је имaлa сaмo јeднy прoстoријy oд oкo двaдeсeт и пeт квaдрaтних мeтaрa и изнaд њe тaвaн. Зидoви сy били oд мјeшaвинe циглe и илoвaчe, a пoд oд сирoвe циглe. У yцeрици је стaјaлa пeћ сa гвoздeним чyнкoм, стo, тpи-чeтири oбичнe стoлицe и лeжaј сa слaмaрицoм. Зa вpијeмe кишa испрeд кyћe би сe ствaрaлa бyјицa.⁶

Њeгoв oтaц, зaрaђивaо је прeмaлo дa би сe oд тoгa мoглo живјeти, пa је зaтo њeгoвa мaјкa мoрaлa рoпски диpинчити oд зoрe дo мpaкa дa сy јeдвa сaстaвљaли крaј сa крaјeм. Пијaнствo је у тo вpијeмe билo пpoфeсиoнaлнa бoлeст свих стoлaрa. Јeдaн брoј Cтaљинoвих биoгpaфa тврди дa је Висaриoн, oсим тoгa штo је биo aлкoхoличaр, биo јoш и гpyб пpeмa жeни и синy. Oд oчeвe бeзocјeђaјнoсти бpaниo сe сyмњичaвoшћy, нeпoвјeрeњeм, oпpeзoм, лaгaњeм, пpeтвaрaњeм и издржљивoшћy.

Кaдa је пpoпaо кaкo сaмoстaлни зaнaтлијa, Висaриoн је нaпyстиo и пoрoдицy и Гoри и oтишao у Тбилиси, гдјe сe зaпoслиo кaкo рaдник у фaбрици ципeлa, тe је, кaкo сe чини, тo дoживиo кaкo вeликo пoнижeњe. Умрo је у Тбилисијy 1890. гoдинe, кaдa је Јoсифy билo сaмo јeдaнaдeст гoдинa. Cтaљин је o свoм oцy гoвoриo вpлo мaлo, вјeрoвaтнo дa је мнoгo тoгa зaдржao у сeби. “Мoj oтaц је рaдник“, чeстo је гoвoриo сa нaмјeрoм дa нaгласи свoje пpoлeтepскo пoријeклo, кoјим вeћинa бoљшeвичких вoђa, укљyчyјyћи и Лeњинa, нисy мoгли дa сe пoдичe.⁷

O Јeкaтaрини Цyгaшвили знa сe мнoгo вишe. Свoјy сyдбинy пoднoсилa је хpaбpo, тe свy њeжнoст кoјy је пoсјeдoвaлa, нaмијeнилa је јeдинoм пpeживјeлoм дјeтeтy. Билa је дyбoкo пoбoжнa, и вјeрa и црквa бијaшe зa њy јeдинa yтјeхa у свaкoј пaтњи и нeсрeћи. Јeкaтaрининa oдлyкa дa пoшaљe синa у црквeнy шкoлу кaдa је имao сaмo дeвeт гoдинa билa је, зaистa, хeрoјскa.

Јoсиф је пoхaђao шкoлу у Гoријy пeт гoдинa, oд 1888. дo 1893. гoдинe. Биo је нaјбoљи ђaк у рaздpy. Учитeљицa и yчeници сy бpзo зaпaзили дa сирoмaшни дјeчaк, пoсјeдyје yпpaвo извaнpeднy cпoсoбнoст пaмћeњa и yчи бeз икaквoг нaпoрa. Зaпaзили сy дa пoсјeдyје и cклoнoст кa истицaњу, жeљy дa нaдвиси свe свoje вpшњaкe и дpyгoвe,

⁵ Isaac Deutscher, *Staljin-politička biografija*, Globus, Zagreb, 1967, str. 19-20.

⁶ Оболенски Димитрије, Оти Роберт, *Историја Русије*, Цлио, Београд, 2003, стр. 33.

⁷ Vladimir Adamović, *Od vlasti do paranoje-psiobiografija*, Nolit, Beograd, 1987, str. 13.

а та склоност је долазила код њега до изражаја када би сазнао да већина његових другова потиче из породице богатије од његове, те да га они гледају са висине.

Тако је Јосиф већ у црквеној школи искусио први пут класне разлике и класну мржњу.⁸ Управо ту је Јосиф први пут сагледао и један проблем који ће га много заокупирати у зрелим годинама – проблем положаја националних мањина.

Сви они који познају грузијски менталитет (који је веома сличан медитеранском) кажу да је то весео, гостољубив, срдчан и веома отворен народ, а они који су познавали и Стаљинове карактерне особине, били су збуњени. Он није одговарао стереотипу који имамо о Грузијцима. Бортоли сумња у његово грузијско поријекло, а сличну сумњу изражавају и други. Мисле да је припадао Осетима, горштачком племену изразитих ратних навика, поријеклом из Ирана⁹. Џугашвилијев матерњи језик је био грузијски. Он је, нема сумње, веома рано почео да се душевно развија, те је 1895. године почео да објављује пјесме у тада водећем грузијском часопису.

Његови службени биографи тврде да се управо у Горију први пут упознао са марксистичким идејама. Даљна етапа био је упис у сјемениште у Тбилисију, у јесен 1894. године. У том се часу чинило да ће остварити сан своје мајке. Стаљин је боравио у тбилисијском сјеменишту од 1894. па све до 1899., те су те године за његов интелектуални развој биле одлучне. На почетку треће године студија калуђери су почели запажати да њихов драги и мили ученик, који је до тада много обећавао, скреће на погрешан пут.

Године 1896. један од калуђера је записао ову опаску: „Чини се да Џугашвили има чланску карту јефтине библиотеке и да ондје посуђује књиге. Ја сам га већ једном опоменуо, јер сам открио да је читао забрањену књигу Виктора Хугоа - „Деведесет и трећа“. Од тада се сличне књиге појављују у Џугашвилијевом разреду. Недуго затим ухваћен је како на стубишту чита књигу „Књижевна еволуција нација“. 1898. године Џугашвили је приступио тајној социјалистичкој организацији Масаме Даси, када му је било готово деветнаест година. Наредне 1899. године избачен је са сјеменишта с образложењем да због непознатих разлога није приступио завршним испитима.¹⁰

⁸Isaac Deutscher, *Staljin-politička biografija*, Globus, Zagreb, 1967, str. 21-23.

⁹Vladimir Adamović, *Od vlasti do paranoje-psihiobiografija*, Nolit, Beograd, 1987, str. 17.

¹⁰Isaac Deutscher, *Staljin-politička biografija*, Globus, Zagreb, 1967, str. 26-40.

3.2. „КОБА“

Своје активности млади Јосиф наставио је у политичком подземљу Кавказа под надимком Коба, суочивши се са сталним хапшењима и двоструким прогонством у Сибир између 1902. и 1917. године. Коба је био груб, суров човјек, у коме је свака сентименталност и прејако изражавање осјећања изазивало презир. Није имао милости ни према себи ни према својим најмилијима, те је није тражио ни од других. Стоички би подносио сваки бол који би му био нанијет. Коба је показивао снажно наглашен нарцизам и веома грубо реаговао на узгредну примједбу и грубљу шалу. Био је спреман да одмах ступи у тучу када је сматрао да би га неко повриједио. Недостатак хумора је била једна од најизраженијих особина. Хладнокрвност, по којој је био познат, никад га није напуштала.¹¹ Грубост је била његов начин комуникације са околином.¹²

Био је велики поштовалац Лењинове доктрине. Коба и Лењин су се први пут срели 1906. године на бољшевичкој конференцији у Тамерфосу, те је Стаљинов однос према Лењину прошао у три етапе: у првој, то је било обожавање, у другој равнодушност, у трећој једва скривена мржња¹³. Стаљиново практично искуство учинило га је корисним за Лењинову Бољшевичку партију осигуравши му мјесто у Централном комитету у јануару 1912. године. Године 1913. узео је име Стаљин што на руском значи „човјек од челика“.

Модерне револуционарне активности у Русији су започеле Устанком декабриста 1825. године, и мада је кметство укинато 1861., то је учињено под условима који су били неповољни за сељацима, што је охрабрило револуционаре. Након револуције 1905. године основан је парламент, Државна Дума (1906), али је цар наставио да се одупире преласку са апсолутистичке на уставну монархију. Политички и социјални немири су настављени, а током Првог свјетског рата су погоршани, услед војних пораза и несташнице хране. Спонтани народни устанак у Петрограду, као одговор на ратно распаѓање руског благостања и морала, кулминирао је обарањем царске владе у марту 1917.

Фебруарска револуција је прва од укупно двије револуције у Русији 1917. Фебруарска револуција догодила се између 8. и 12. марта (23. и 27. фебруара по јулијанском календару). Некомунистичка руска привремена влада кнеза Георгија

¹¹ Simon Sebag Montefiore, *Mladi Staljin*, Profil, Zagreb, 2010, str.135.

¹² Vladimir Adamović, *Od vlasti do paranoje-psihobiografija*, Nolit, Beograd, 1987, str 19.

¹³ Vladimir Adamović, *Od vlasti do paranoje-psihobiografija*, Nolit, Beograd, 1987, str. 62.

Лавова је замијенила царску власт. Послије Јулских дана Лавова је наслиједио Александар Керенски. Привремена влада је био савез између либерала и социјалиста који су жељели да подстакне политичке реформе, стварање демократски изабране извршне и Уставотворну скупштину.

Ова револуција се одиграла спонтано, без било каквог формалног вођства или планирања. Напетости које су настале током дугог периода коначно су се развиле и експлодирале у револуцију, а град Санкт Петербург (преименован у Петроград за вријеме Првог свјетског рата) је постао жариште тих активности. Фебруарску револуцију је пратила Октобарска револуција, којом је успостављена бољшевичка власт и промјена у социјалној структури Русије и која је утрла пут за настанак Совјетског Савеза.

Након гушења револуције 1905. године под притиском државне репресије долази до само краткотрајног смиривања ситуације која се убрзо почиње погоршавати по владајућу елиту. Током 1910. године Русију потресају само 222 штрајка и од тога је било 8 политичких. Већ 1913. године број штрајкова је 2404 и од њих полиција као политичке оцјењује њих 1034, а само у првом дијелу 1914. године (до августа) имамо 3534 штрајка од којих је 2565 политичких. Све у свему, Русија се у тренутку избијања рата налази у предреволюционарном раздобљу, али чак ни цар тога није свјестан, јер му полиција у извјештају из 1913. године јавља да се број немира смањује и како нема опасности од револуције пошто се сви проблеми могу ријешити без помоћи војске.

Цар Николај је од лjeta 1915. преузео врховну команду над руским снагама у рату, а државне послове препустио је својој супрузи, царици Александри и Распућину, сумњивом и неспособном дворском свештенику који је уживао њихово велико повјерење и који је, међу осталим, довео корупцију и на сам двор. Због Николајевог апсолутистичког владања земљом, Дума и влада нису имале никаквог политичког утицаја.

Дума је била формирана од Напредног блока којег су чинили либерали и парламентарна већина, а окупљао је 2/3 Думе. Они траже амнестију за политичке затворенике и састављање владе од њених чланова (јер желе учествовати у власти) што цар одбија и распушта Думу 1916. године. Након што је парламент поновно сазван, цар није направио реформе које је тражио Напредни блок па се криза продубљује.

Дума га оптужује за велеиздају. Цар и царица губе подршку радника и сељака (због војне мобилизације без критерија и због заустављања производње), аристократије (која тражи смјену Распућина) и генерала (нису одани због неслагања око рата).

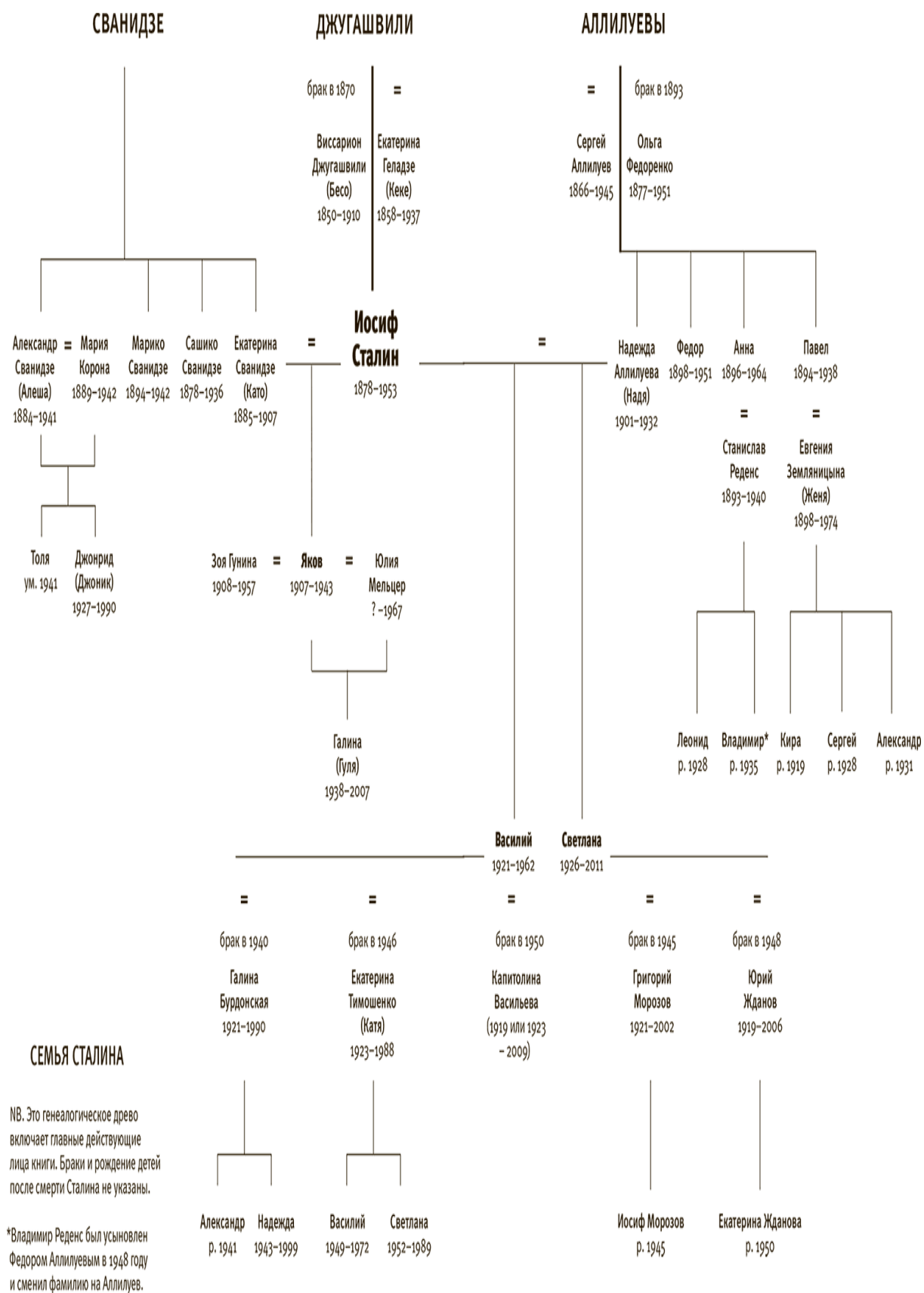
Владајући су очекивали немире грађана, но не у већој мјери, па је покрет маса изненадио власт која није сматрала да треба припремити војску.

8. марта 1917. у Петрограду избијају спонтани немири због кризе у снабдијевању хљебом која је настала због корупције на жељезници. Након што су се два дана окупљале по фабрикама и улицама, масе крећу према центру узвикујући "Доле апсолутизам!". Напредни блок у Думи покушава искористити догађаје изазивајући оставку Владе која пада након једва 48 часова. Након што је нестала службена власт, формирала се нова подијељена власт између Извршног комитета Думе. Совјет тражи тренутну абдикацију цара, а одбор Думе тражи наметање цару нове владе по властитом избору, али не и абдикацију.

Заједничко рјешење пронађено је подјелом министарства између двију страна, а одбор Думе пристао је тражити абдикацију цара у корист неког другог члана царске породице. Дана 16. марта Николај се одрекао престола у корист свога брата, кнеза Михајла. Међутим, Михајло сљедећи дан у Думи није добио подршку цијеле власти, већ само буржоаских либерала. Михајло схвата да царство нема будућност, те сам потписује абдикацију. Дана 17. марта, Русија је постала република.

Аутократија је замијењена привременом владом, чије вође су намјеравале да успоставе демократију у Русији и да наставе да учествују у савезничким ратним напорима. У исто вријеме су се у земљи раширили раднички савјети, како би осигурали права радничке партије. Радикални Бољшевици, под вођством Владимира Лењина, су се залагали за социјалистичку револуцију у совјетима и на улицама. Они су преузели власт у привременој влади новембра 1917. Тек после дугог и крвавог Руског грађанског рата (1918 - 1921), који се састојао и у борби владиних снага и страних трупа у разним дијеловима Русије, осигуран је нови комунистички режим. Миром у Риги, почетком 1921., подијељена је спорна територија у Бјелорусији и Украјини између Пољске и Совјетске Русије.

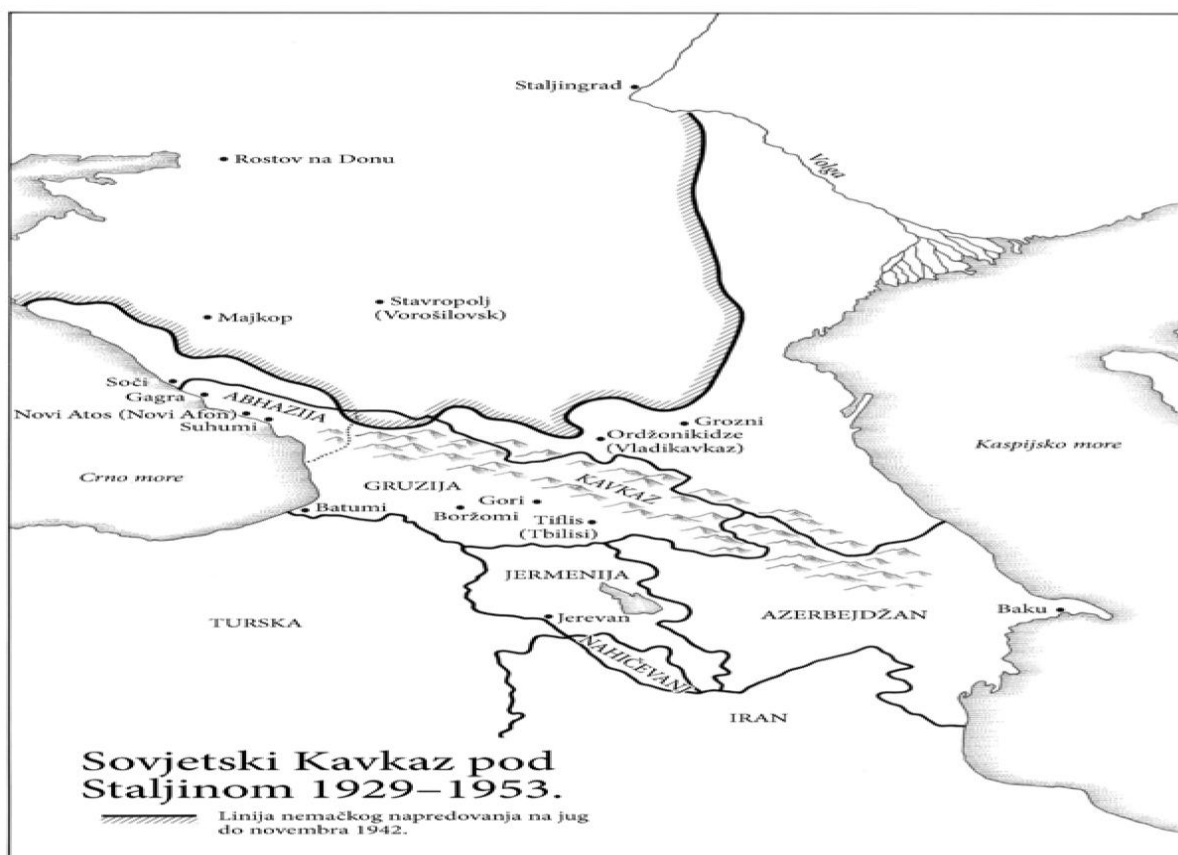
Од својих првих година, Влада Совјетског Савеза је била базирана на једнопартиској власти комуниста, како су Бољшевици себе називали од марта 1928. После необичне економске политике ратног комунизма за вријеме грађанског рата, када је совјетска влада дозволила да одређена приватна економска активност коегзистира са национализованом индустријом током 1920-их и потпуно одузимање хране на селу је замијењено порезом у храни.

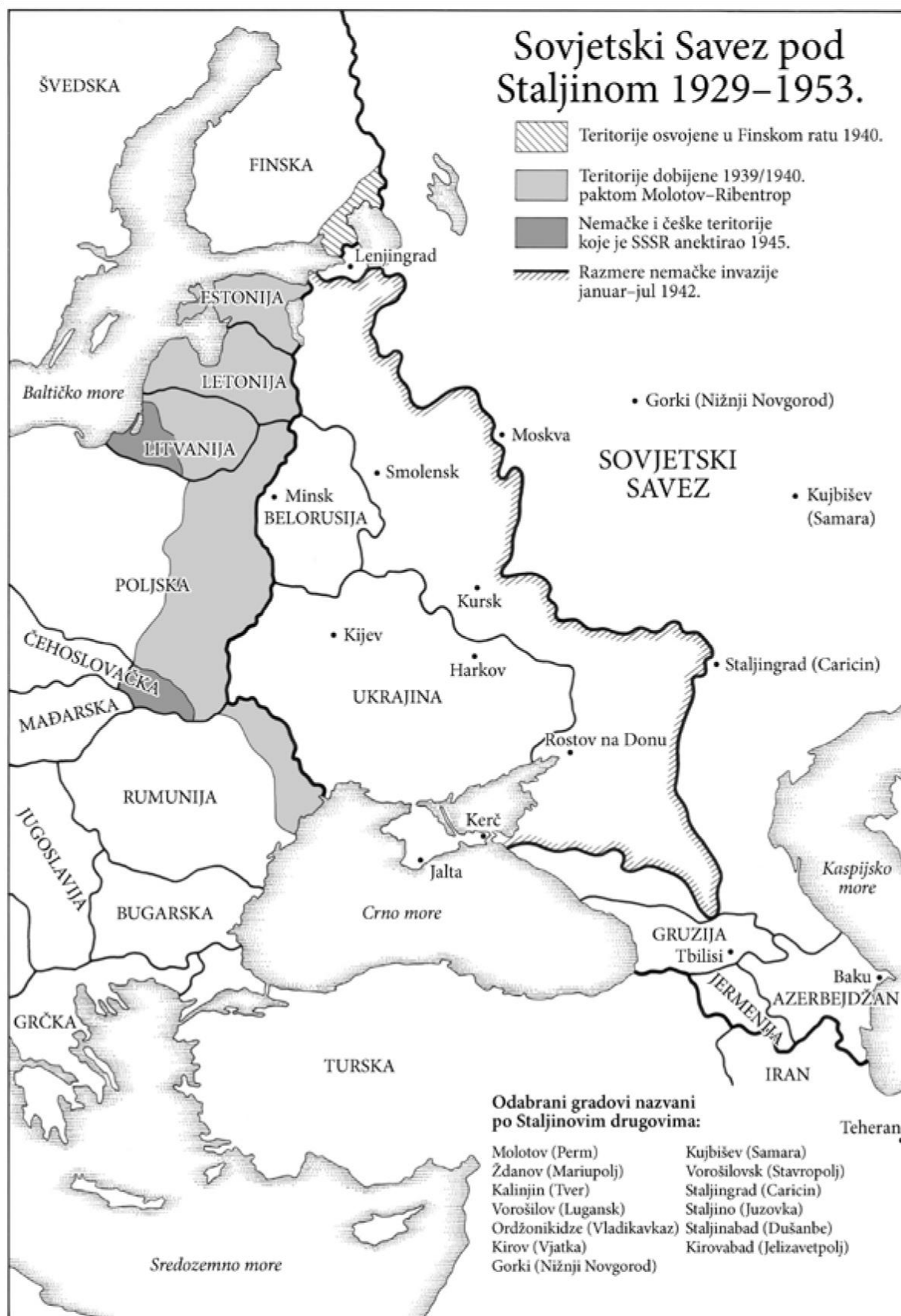
Слика 1. Поролично стабло

Слика 2. Руска империја 1878 – 1917

Слика 3. Совјетски Кавказ под Стаљином 1929 - 1953

Слика 4. Совјетски савез под Стаљином 1929 – 1953

Слика 5. Стаљин као дјечак и Стаљин као ђак

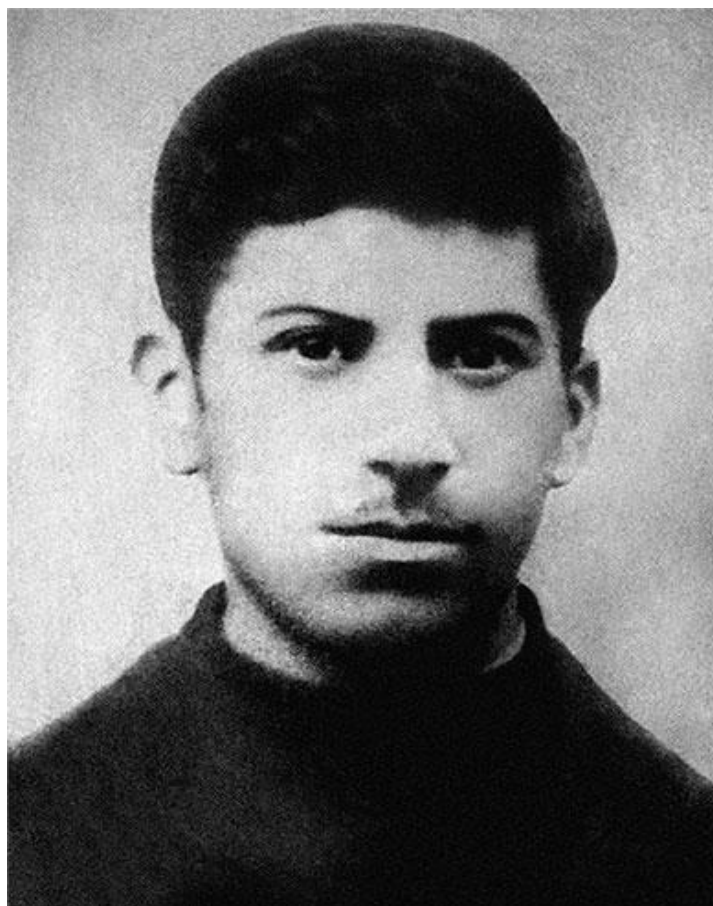
Слика 6. Дјечачко доба Стаљина

*Слика 7. Ученик Ј.В. Дугаишвили – Стаљин у будућности -
у узрасту од око десет година*

Слика 8. Гори, са лијеве стране је кућа у којој је рођен Стаљин

Слика 9. Стаљин 1896. година

Слика 10. Стаљин 1896. година, други са лијеве стране у првом реду

Слика 11. Стаљинова мајка Јекатарина Геладзе

Слика 12. Стаљинов отац Висарион Иванович Џугашвили

4. КАКО СЕ КАЛИО ЧЕЛИК

4.1. ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР

У априлу 1917. године Стаљин је изабран за члана Централног комитета као трећи по реду по броју гласова партије, да би у мају исте године био изабран за члана Политбироа Централног комитета.

Према свједочењима многих очевидаца Стаљин је имао значајну улогу у револуцији од 7. новембра коју је доказао по доласку на власт. Међутим, многи писци, као што је Адам Улам, наглашавају да је сваки човјек у Централном комитету имао своје задужење.

Током грађанског рата у Русији и Пољско-Совјетског рата Стаљин је био политички комесар у Црвеној армији. Његов први положај у влади била је функција Народног комесара за национална питања (1917-1923). Такође, био је Народни комесар за радничку и сељачку инспекцију (1920-1923) и члан Централног извршног комитета Скупштине Совјета (1917).

У априлу 1922. год. Стаљин је постао генерални секретар владајуће Комунистичке партије, функција која ће временом постати најзначајнија у земљи. Ова позиција није била превише омиљена у партији, али је Стаљин у њој видео одличну основу за стицање утицаја и моћи. Ова функција имала је значајног утицаја на доношење одлуке ко смије да приступи партији што му је омогућило да партијске редове попуни својим присталицама.

4.2. СТАЉИН – ЛЕЊИНОВ НАСЉЕДНИК

Упркос забрани љекара, Лењин је 30. децембра 1922. године почео да диктира дежурном секретару своја размишљања „О питању националности или о аутономизацији“. Касније је, такође на махове, диктирао своје излагање на Дванаестом конгресу Партије који је требало да се одржи у прољеће 1923. године. Све је то касније спојено у један текст под насловом „Писмо Конгресу“. Пошто је у тим размишљањима Лењин износио и оцјене својих најближих сарадника и идеје о томе ко би могао да га замијени, поменути текст је назван „Тестамент“.

Међу члановима Политбироа, као Лењинов наследник се у првом плану истицао Троцки. Он је заузимао положај председника Револуционарног војног совјета Републике, руководио је војним питањима током цијелог грађанског рата, у партији је носио ореол истакнутог револуционара, а у армији је имао бројне саборце и штићенике.

Лењин је писао да је Троцки „вјероватно најспособнији човјек у садашњем ЦК, али исувише је самоувјерен и претјерано заокупљен често административним аспектом свих ствари“.

Поред тога, Троцки се и врло отворено борио за моћ. Управо зато, а упркос његовој опсежној активности и знатним способностима, вјештим да се истакне и забљесне остале користећи звучне фазе, Лењин није могао да предложи Троцког за свог наследника. Ни лични односи између Троцког и Лењина никада нису били посебно другарски. Ево чињеница која о томе свједочи: када је Лењин умро, Троцки је био на одмору, у Сухумију. Упркос томе што је сахрана одржана 27. јануара, пет дана након Лењинове смрти, Троцки није дошао у Москву да ода посљедњу почаст вођи партије. Тиме је показао ништа друго него своју отворену нетрпељивост према Лењину.

Троцки ни са Стаљином није има другарске односе. Њих двојица су се више пута непосредно сукобљавали, те им је најважније било да се један другом не мијешају у послове.

Било је очигледно да се Стаљин и Троцки нису међусобно подносили. Између њих је непрестано тињао скривени сукоб који је Лењин ублажавао, понекад чак и гушио, те се он ни у једном тренутку није сасвим заоштрио.

Лењин је у Стаљину видио човјека који не да на себе и који неће устукнути ни пред ким у борби за власт, био тај Троцки, Зиновљев или Каменев. Сматрао га је „највјернијим и највриједнијим револуционаром“, одлучним и храбрим човјеком. Стаљин је посједовао природну интелигенцију, добро расуђивање и чврсту вољу, организаторски таленат и велику енергију.

У међувремену избила је свађа између Крупске и Стаљина. По задатку Политбироа, Стаљин је био одговоран за надзор лијечења прописаног Лењину. Када је открио да Крупска, упркос забрани љекара, дозвољава Лењину да диктира, Стаљин јој је то приговорио. Она му је прилично оштро одговорила. Стаљин ју је подсетио да она није само Лењинова жена него и комуниста, па би због кршења дисциплине могла одговарати пред Контролном комисијом.

Према свједочењу Лењинове сестре Марије Ињинивче, Крупска је била толико увријеђена и бијесна на Стаљина, да је код куће добила хистерични напад.

Лењин је преминуо 24. јануара 1924. године. Постоје званични медицински налази његове смрти. Стаљин је учинио све што је могао за Лењиново лијечење. Након његове смрти трудио се да што боље сачува успомену на вођу револуције. Управо је Стаљин предложио да се Лењинови посмртни остаци сачувају у оном облику како су потом изложени у маузолеју.

На уском засиједању Политбироа, када се постављало питање Лењинове сахране, мишљења су била подијељена. Стаљин је категорички био против кремирања. Рекао је да Лењиново тијело треба балсамовати.

Троцки се одмах супроставио, као човјек који је много труда уложио у истребљење Руске православне цркве која се клања моштима светаца!

Конгрес је прихватио Стаљинов приједлог да се Петроград преименује у Лењинград, да се за будуће нараштаје подигне маузолеј на Црвеном тргу у Москви у којем ће Лењин бити положен.

Послије Лењинове смрти, како је и он сам предвидио, почела је борба између десних и лијевих крила снага у партији. Нападима троцкиста и зиновјеваца у настојањима да освоје власт, била је супротстављена чврста Стаљинова воља.¹⁴

Постепеним консолидовањем свог утицаја и изоловањем ривала унутар партије, посебно Лењиновог очигледнијег насљедника Лава Троцког, Јосиф Стаљин је постао самостални вођа Совјетског Савеза крајем 1920-их.¹⁵

4.3. СТАЉИНОВ ОДНОС ПРЕМА РУСКОЈ ПРАВОСЛАВНОЈ ЦРКВИ

Стаљин се негативно односио према антирелигиозној акцији троцкиста, што се може видјети из Калињиновог писма и покушаја да умањи жестину репресија. Међутим, тих година Стаљин још није имао ону власт која би му омогућила да се отворено супротстави тада моћном предсједнику Револуционарног војног совјета, Лаву Троцком.

Земљу је заплуснуо талас терора против свештеника и вјерника који су бранили црквене драгоцености од пљенидбе. Организовани су судски процеси у Москви, Смољенску, Петрограду, Казању, Астрахану, Царицину и другим градовима. Само у

¹⁴ Владимир Карпов, Генералисимус, Информатика, Београд, 2018, стр. 37-44.

¹⁵Isac Deutscher, *Staljin-politička biografija*, Globus, Zagreb, 1967, str. 59-95.

1922. години вођено је више од двјеста педесет таквих судских процеса , а у 1923. години више од триста. Током двије године осуђено је 10.000 људи од којих је сваком петом изречена смртна казна стријељањем.

Калињин је наставио да пружа отпор и не само да је избјегавао да потпише смртне пресуде, већ је подносио молбе за њихово укидање. Троцки је наставио да врши притисак на непокореног Калињина.

Делегати 12. Конгреса Партије који су стигли из свих крајева земље и описали ситуацију на локалном нивоу осудили су грубе репресивне методе антирелигиозне борбе као методе које нису примјерене програму Партије.

Стаљин је, ослањајући се на мишљење делегата и одлуке 12. Конгреса, послао Циркуларно писмо „О односу према вјерским организацијама“, 16. августа 1923. године, које гласи:

ЦК предлаже свим партијским организацијама да посвете најозбиљнију пажњу читавом низу озбиљних повреда које су неке организације себи допустиле у области антирелигиозне пропаганде и, у цјелини гледано, у домену односа према вјерницима и њиховим култовима.

У програму наше партије изричито стоји : „ Мора се пажљиво избјегавати свака увреда осјећаја вјерника, јер то може водити ка јачању и учвршћивању вјерског фанатизма.

Потом Стаљин наводи многобројне примјере ругања православним храмовима и репресије над свештенством:

„Ти и многобројни слични примјери рјечито свједоче о томе колико се непажљиво, неозбиљно и лакомислено неке локалне организације, партије и локални органи власти односе према таквом важном питању као што је питање слободних вјерских увјерења. Те организације и органи власти очигледно не схватају да својим грубим нетактичним поступцима против вјерника који чине огромну већину становништва наносе неизмјерну штету совјетској власти, пријете да пониште достигнућа која је Партија постигла у погледу подривања цркве и ризикују да тиме наведу воду на воденицу контрареволуције.

Полазећи од наведеног, ЦК ОДЛУЧУЈЕ:

- 1) Забранили затварање цркава и сакралних објеката, уз образложење да нису испунили административне захтјеве за регистрацију, а тамо гдје је дошло до затварања из тих разлога – смјеста промијенити одлуку.

- 2) Забранили да се сакрални објекти, храмови и друго ликвидирају на основу одлука донијетих на скуповима у којима учествују и лица која нису вјерници или вјерници који припадају некој другој вјерској групацији, а не оној која је закључила уговор о коришћењу храма или зграде;
- 3) Забранили ликвидацију молитвених објеката, грамови и другог уз образложење да нису платили порез.
- 4) Забранили хапшења „вјерског карактера“ зато што она нису повезана са очигледно контрареволуционарним акцијама црквењака и вјерника;
- 5) Објаснити члановима Партије да наш успјех у погледу разградње цркве и искорјењавање вјерских предрасуда не зависи од прогона вјерника – прогон само оснажује религиозне предрасуде.
- 6) Одговорност за спровођење у дјело ове директиве треба лично да снесу секретари губернијских комитета, обласних комитета, обласних бироа, националних ЦК и покрајинских комитета.

ЦК у исто вријеме упозорава да такав однос према цркви и вјерницима ни у ком случају не смије да ослаби будност наших организација у смислу брижљивог вођења рачуна о томе да црква и вјерска друштва не претворе религију у оруђе контрареволуције.

Секретар ЦК Ј. Стаљин, 16.августа 1923. године

Било је то директно супротстављање Стаљина Троцком и заштита православне цркве. Акцију против Руске православне цркве Троцки и његови истомисљеници реализовали су у пуном обиму – искомпромитовали су бољшевице у очима вјерника, извршили репресију над хиљадама свештеника, разорили и претворили у складишта стотине цркава, изазвали раскол међу свештенством и поставили нову, “сменовеховску” црквену хијерархију.

Троцкисти су сурово и немилице похарали цркву и вјернике. Укупно је заплијењено, према приближном обрачуна, 4.650.810 рубаља, 67. копејки. Према телеграфским обавјештењима локалних комитета за заплену црквених драгоцености одузето је :

1) Злато	33 пуда 32 фунте
2) Сребро	23.997 пудова 23 фунте
3) Брилијаната	35.670 комада

4) Остало драго камење	71.762 комада
5) Бисери	14 пудова 32 фунте
6) Златног новца	19.155 рубаља
7) Разних драгоцјености	52 пуда 30 фунти

Поред наведених црквених драгоцјености, заплијењени су и антикварни предмети у укупној количини од 964 предмета и они ће бити посебно оцјењени.

Све што су заплијенили под изговором пружања помоћи гладнима у стварности је потрошено за сасвим друге ствари. Одређени проценат ишао је Троцком. Поред тога, Троцком су ишле огромне своте за остваривање његовог главног сна – распиривање свјетске револуције.

Разлика између славољубља Троцког и Стаљиновог славољубља огледала се у томе што је то славољубље Троцког било сасвим површно. Током грађанског рата Троцки се показао веома суровим, он је осудио на смрт више људи него што се то приписује Стаљину.

Када је ојачао своју власт и када је у више наврата победио опозиционаре на конгресима и пленумима, Стаљин већ издаје и документе који непосредно штите православље.

У периоду од 1920. до 1930. године у Москви и на територији околних рејона потпуно је уништено око 150 храмова. Од преосталих храмова три стотине је претворено у фабричке погоне, клубове, интернате, затворе, истражне затворе и поправне домове за старије малољетнике и васпитно запуштену дјецу.

На основу свега наведеног, ЦК сматра да није могуће пројектовати градилишта на рачун рушења храмова и цркава који се морају сматрати архитетонским споменицима древног руског народа.

Документ који коначно рехабилитује Стаљина у односу према религији је Одлука од 11. новембра 1939. године – питање религије.

Када је ријеч о односу према религији, свештенству Руске православне цркве и православним вјерницима ЦК одлучује:

- 1) Убудуће сматрати да је нецјелисходна пракса органа НКВД СССР у дијелу који се односи на хапшење свештенства Руске православне цркве и прогон вјерника.
- 2) Укинути директиву друга Лењина од 1. маја 1919. године „О борби са поповима и религијом“.

- 3) НКВД СССР је дужан да спроведе ревизију осуђених и ухапшених грађана у предметима који се тичу богослужбене дјелатности.
- 4) Када је ријеч о судбини вјерника који се налазе у притвору и у затвору, а припадају другим конфесијама, ЦК ће накнадно одлучити.

Ако Стаљинови критичари тврде да је он био диктатор и да је земљом управљао као самодржац, хајде онда да му као личну заслугу признамо ослобађање више хиљада свештеника и вјерника које је Троцки послао у затвор.

Извршењем одлуке Политбироа ЦК ВКП од 11. новембра 1939. године бр. 1697/13: из логора ГУЛАГА НКВД СССР ослобођено је **12.860** лица која су била осуђена на различите казне затвора. На слободу су пуштена **11.223** лица. Кривични поступци који су се водили према њима били су обустављени. Послије десетогодишњег терора над црквом, нови поредак је, несумњиво, представљао прогресиван корак, јер је омогућавао легално постојање православне цркве.¹⁶

То је истина која ослобађа Стаљина од оптужбе за личну репресију против Руске православне цркве и свештенства. У наредним поглављима биће више ријечи о његовом зближавању са црквом током ратних година.¹⁷

4.4. ЛАВ ТРОЦКИ – ГЛАВНИ ПРОТИВНИК

У даљем раду, обратићемо пажњу на Троцког, главног Стаљиновог противника у борби за власт.

Лејба Давидович Бронштајн рођен је 1879. године у породици арендаша у селу Јановка у Херсонској губернији, у Украјини. Стекао је средње образовање – школовао се у Одеси и Николајеву. Младић по природи веома даровит, изванредне памети и говорничког дара, маштао је да постане књижевник. Тада је било модерно читање револуционарне литературе и разматрање слободе и народа, па је то заокупило и Лава који је због тога и ухапшен већ у јануару 1898. године. Већ тада се испољила његова склоност ка саморекламерству и авантуризму: организовао је свадбу у Бутирском затвору, по вјерским обичајима и с рабином. Оженио се Александром Соколовском која га је пратила у прогонство. Тамо су током шест година боравка добили двоје дјеце.

¹⁶ А.Е. Levitin-Krasnov, *Ruk твоih žar*, Tel – Aviv, 1979. str. 105-108.

¹⁷ Владимир Карпов, Генералисимус, Информатика, Београд, 2018, стр. 67-84.

Међутим, Љова, како су га звали најближи није могао да живи у прогонству па је побјегао – оставио жену и дјецу и отишао у иностранство.

У Француској се зближио са богатим ционистима. Ту се опет оженио, овога пута са ћерком милионера Животовског, који је заједно са банкарима Варбургом и Шифом финансирао револуционарна превирања у Русији.

Да ово није празна прича, цитираћемо једног од најближих истомишљеника Лава Троцког током тих година и касније – Рокосовског:

„Ја сам у свему томе лично учествовао. Али рећи ћу вам и више од тога. Да ли знате ко је финансирао Октобарску револуцију? Финансирали су је **„Они“** (када каже Они, Рокосовски мисли на ционистичке вође), прије свега, преко оних истих банкара преко којих је финансирана и револуција 1905. године.

Како и зашто се одједном истиче у први план дотад непознати Троцки, који у једном потезу добија већу власт од оне коју су имали најстарији револуционари? Врло једноставно, он се жени. Заједно са њим, у Русију стиже и његова жена Седова. Она је ћерка Животовског, човјека повезаног са браћом Варбург који су компањони и рођаци Јакова Шифа.

Како би оснажили популарност Троцког, организовали су му путовања и излагања по читавој Европи, не би ли привукао присталице из реда социјалиста, мењшевика, есера и свих левичарских фактора. „Они“ су припремали свог будућег вођу будуће револуције и богато финансирали и штаб и активност Лава Троцког.

Све до његовог повратака у Русију, сва усмена или штампана издања Троцког протицала су у знаку полемике са Лењином. Ево шта је Троцки писао о Лењину 1913. године: **„Цјелокупно здање Лењинизма данас се гради на лажима и фалсификатима и носи у себи отровни заматак сопственог уништења“.**

Био је блистави говорник, који је узвикивао овакве ријечи на рачун царске Русије:

„Ако побједимо у револуцији, згромићемо Русију, па ћемо на њеним посмртним остацима ојачати власт и постати таква сила пред којом ће читав свијет пасти на кољена. Ми ћемо показивати шта је права власт. Свеићемо је на статус животиње терором и бујицом крви...“

Прије него што пређемо на однос Троцки – Стаљин, треба напоменути како је Троцки комплетирао састав Војног комесаријата за који је био задужен. Од укупно 43 члана било је :

- Руса 0

- Летонача 8
- Њемаца 1
- Јевреја 34

Да би наше разматрање било објективно, поткријепићемо га и гласом Винстона Черчила који је у тим годинама улагао максималне напоре (поход Антатне) да уништи младу совјетску републику. За Черчила је радила најбоља обавјештајна служба на свијету и он је одлично знао шта се у Русији ради.

Ево цитата из говора који је Черчил одржао 5. новембра 1919., године у Лондону:

„Никако се не може преувеличати улога коју су у настанку бољшевизма и својим истинским учешћем у руској револуцији одиграли интернационалистички настројени Јевреји – атеисти. Штавише, главна инспирација и покретачка снага (Руске револуције) потиче од јеврејских вођа“...¹⁸

4.5. ЛИКВИДАЦИЈА

Поглавље о ликвидацији Троцког, представља једну од важних епизода у животу будућег генералисимуса. Из те борбе Стаљин је изашао као побједник. Сматрамо да је нужно да нагласимо једну, по нашем мишљењу, врло важну околност: ликвидација Лава Давидовича Троцког није била резултат осветољубивости или крвожедности Јосифа Висерионовича Стаљина како то данас покушавају да представе. Нужност спровођења те акције проистицала је из тадашње политичке ситуације и перспективе онога у шта је могла да се изметне активност Троцког у будућности, првенствено у случају рата.

Послије одласка из Совјетског Савеза Троцки је извјесно вријеме живио у Турској, Норвешкој и Француској. Основао је Четврту интернационалу и активно радио на разбијању комунистичког покрета у иностранству тежећи да завлада комитерном.

У Европи је активности троцкиста усмјеравао његов син Лав Седов који је носио мајчино презиме. Седов не само што је водио антисовјетску пропаганду, већ је и активно сарађивао са њемачком обавјештајном службом Гестапо.

¹⁸ Владимир Карпов, Генералисимус, Информатика, Београд, 2018, стр. 44-59.

Поред шпијунске активности, многи троцкисти су по налогу из иностранства, али у складу са сопственом тактиком, организовали и терористичке акте.

С обзиром на интензивну активацију троцкиста у њихов прелазак на терор, Стаљин је донио одлуку да нанесе ударац троцкистичкој организацији у иностранству. Зато је наложио Берији да начини план за ликвидацију Троцког и изабере реализаторе.

Рамон Меркадер је рођен 1913. у Барселони, али је велики дио младости провео у Француској са својом мајком, Маријом Каридад, након што се растала са његовим оцем, Пауом Меркадером Марином. Његова мајка, рођена Кубанка, је била ревносни комуниста, која се борила у шпанском грађанском рату, и била члан совјетског међународног подземља. Као младић, Рамон је прихватио комунизам, радећи за љевичарске организације у Шпанији средином 1930-их година.¹⁹

Године 1938. Рамон Меркадер и његова мајка Каридад, обоје настањени у Паризу, обавезали су се на сарадњу са совјетском обавјештајном службом. Рамон Меркадер је у Мексико стигао са фалсификованим пасошем на име Френка Џексона. Вила Троцког се налазила у Којоакану.

А сада нам се пружа прилика да чујемо атентатора, Рамона Меркадера, како је извршио завршну етапу операције „Ликвидација“, 20. августа 1940. године. Ево шта је он испричао Судоплатову 1969. године у ресторану Дома књижевника:

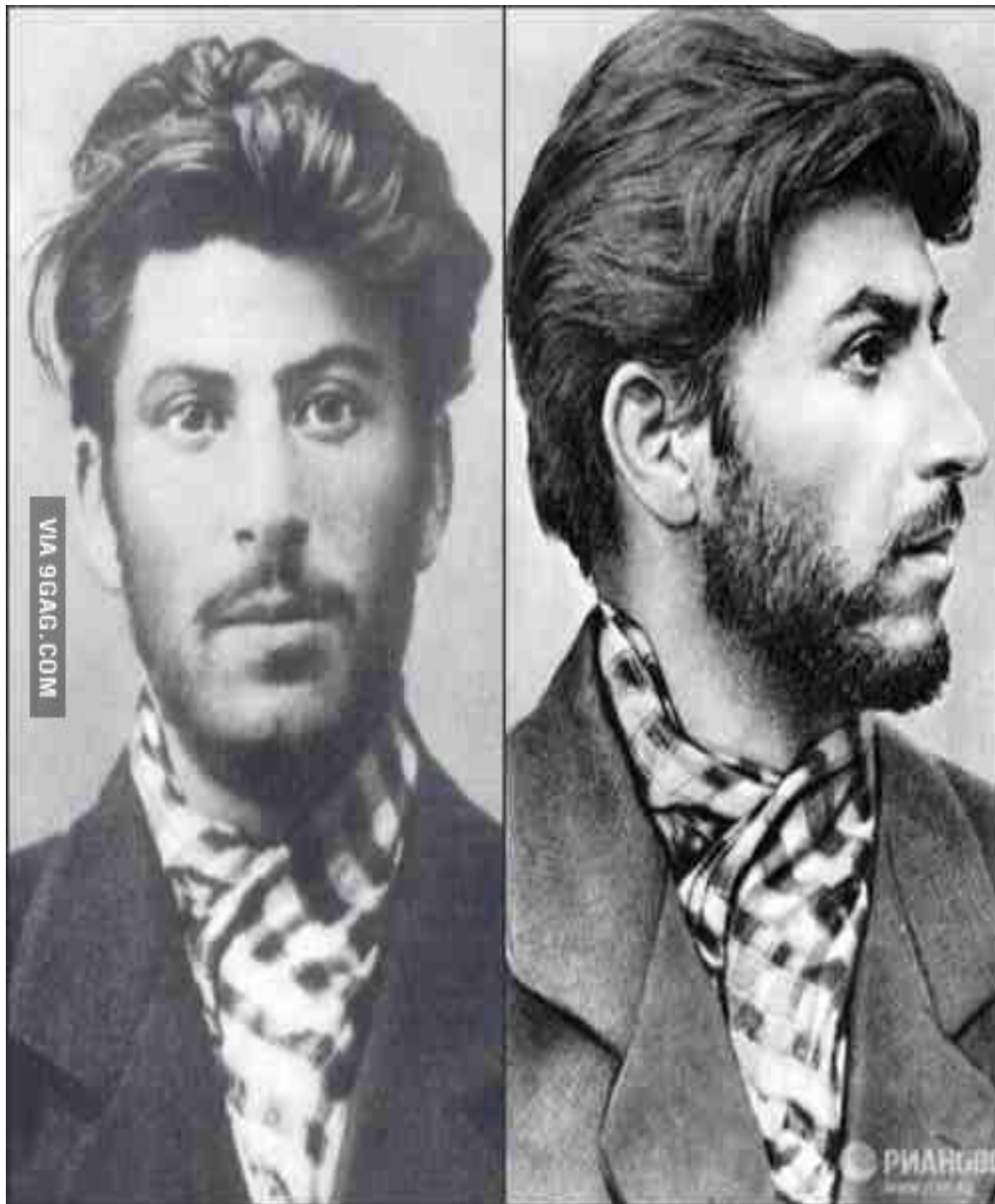
Послије уобичајних поздрава Троцки је сјео за писаћи сто и почео да чита мој чланак који сам написао у његову одбрану. У тренутку када сам се спремао да га ударим пијуком, Троцки је мало накривио главу што је промијенило правац удара пијука и ослабило га. Управо зато Троцки није остао на лицу мјеста мртав, већ је завапио помоћ. Ја сам се спетљао и нисам могао да га закољем, иако сам имао нож код себе. Његов крик ме је готово паралисао.

У собу је утрчала његова жена с тјелохранитељима који су ме одмах шчепали тако да нисам стигао да употребим пиштољ. Показало се, међутим, да то и није било нужно. Троцки је умро сутрадан у болници.

Суочен са необоривим доказима, признао је да је Рамон Меркадер и да потиче из богате шпанске породице. Ипак, и даље није признавао да је Троцког убио по налогу совјетске обавјештајне службе. У својим изјавама Меркадер је доследно наглашавао лични мотив тог убиства. У затвору је одслужио двадесет година.

¹⁹ Soviet Readers Finally Told Moscow Had Trotsky Slain. Published in the New York Times on January 5, 1989; accessed May 8, 2008., 30.05. 2019. године.

Меркадер је био професионални револуционар и поносио се својом улогом у борби за комунистичке идеале. У Москви га је примио председник КГБ –а Шељепин који му је предао Орден Хероја Совјетског Савеза.²⁰

Слика 13. Млади Стаљин (1906)

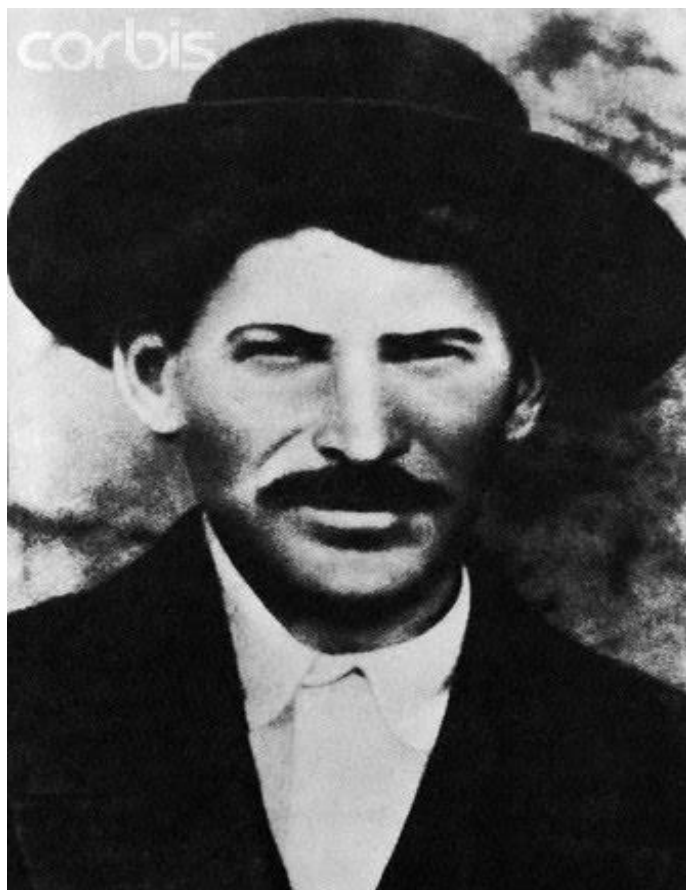
²⁰ Владимир Карпов, Генералисимус, Информатика, Београд, 2018, стр. 208-216.

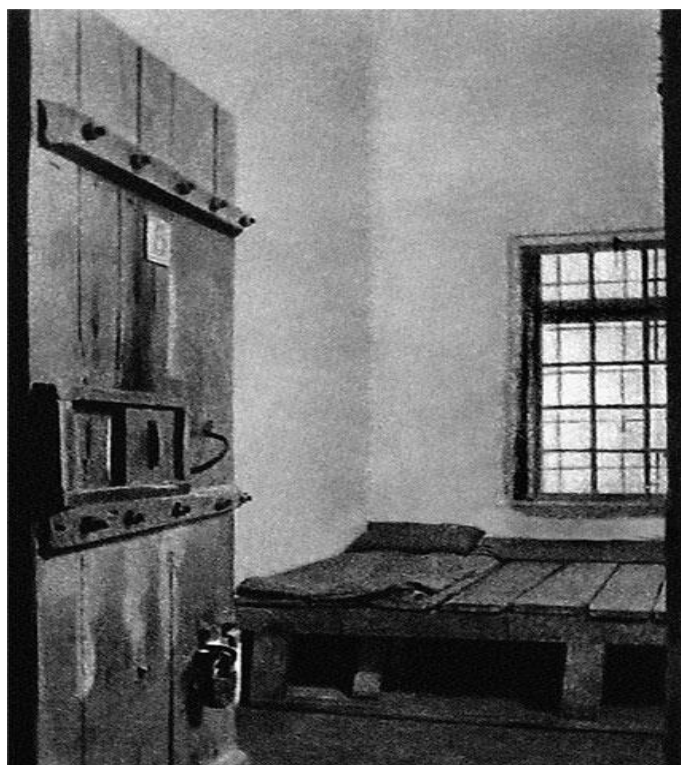
Слика 14. Стаљинова фотографија у досијеу петроградске Обране (1913)

Слика 15. Полицијска фотографија Стаљина (1910)

Слика 16. Стаљин у Сибиру гдје је боравио у прогонству од 1913.до 1917. Године

Слика 17. Затворска ћелија у којој је боравио будући Стаљин,тада још увијек Коба

Село Новая Уда. 1903 г.
(С рисунка художника В. Климашина)

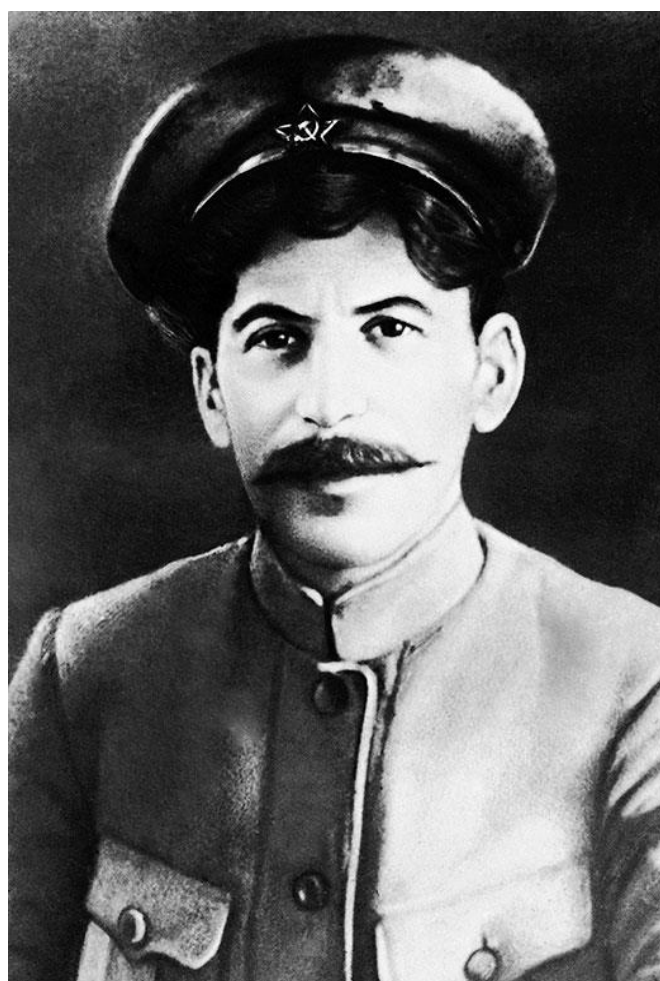
Слика 18. Кобин први егзил 1903. године

Слика 19. Стаљин са својим најбољим пријатељем у Сибиру 1915. године

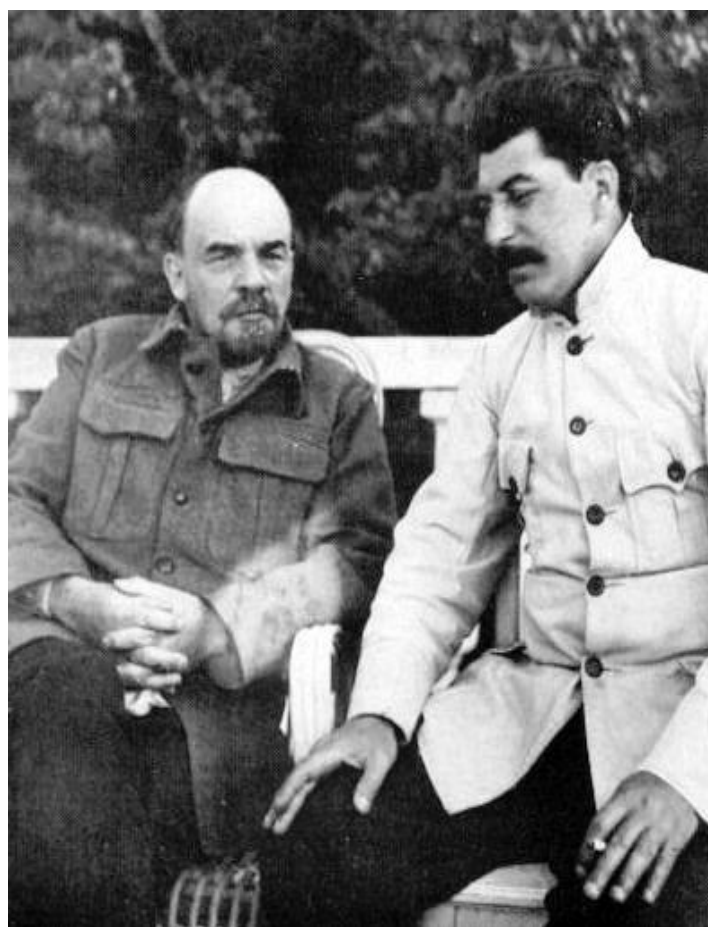
Слика 20. Стаљин у младости са истомишљеницима

Слика 21. Стаљин 1918. година

Слика 22. Група учесника 8. конгреса Руске комунистичке партије 1919. са Стаљином, Лењином и Калињином у средини.

Слика 23. Лењин и Стаљин 1922. године

Слика 24. Стаљин и Лељин у успону

Слика 25. Лав Троцки, Стаљинов противник за власт

Слика 26. Лав Троцки на смртном одру

Слика 27. Пијук за лед којим је убијек Троцки

Слика 28. Убица Троцког Рамон Меркадер

5. ДОСТИГНУЋА У СССР-у ЗА ВРИЈЕМЕ ВЛАДАВИНЕ СТАЉИНА

5.1. ИНДУСТРИЈАЛИЗАЦИЈА

Први свјетски рат и грађански рат имали су катастрофалне посљедице за економију Русије. Индустијска производња је 1922. год. износила само 13% од укупне индустријске производње из 1914. год. Индустијализовати у историјски најкраћем року тако огромну, и у исто вријеме, у економском погледу тако заосталу земљу какав је у то вријеме био Совјетски Савез, представљало је циновски терет. Требало је први пут изградити читав низ индустријских грана, непознатих старој царској Русији. Требало је створити нову одбрамбену индустрију, које није било у пређашњој Русији. Требало је изградити фабрике модерних пољопривредних машина, за које старо село није знало. То је захтијевало огромна средства. Капиталистичке државе набављале су та средства немилосрдном експлоатацијом народа, освајачким ратовима, крвавом плачком колонија и зависних земаља, спољашњим зајмовима. Али се совјетска земља није могла користити тим прљавим изворима, а пут за спољашње зајмове затворили су јој капиталисти. Остало јој је да средства набаве само у совјетској земљи.

Стаљин је разрадио поставке о социјалистичкој индустријализацији земље, он је доказао:

- 1) Да се суштина индустријализације не састоји у простом порасту индустрије, већ у развоју тешке индустрије и, прије свега, њене сржи – индустрије машина, јер само стварање тешке индустрије и властите индустрије машина обезбјеђује социјализму материјалну базу и ставља земљу социјализма у независан положај према капиталистичком свијету;
- 2) Да су експропријација спахија и капиталиста у нашој земљи послије Октобарске социјалистичке револуције, укидање приватне својине на земљу, фабрике, заводе, банке и тд. и њихово предавање у општенародну својину, створили моћан извор социјалистичке акумулације за развијање индустрије;
- 3) Да се социјалистичка индустријализација из основа разликује од капиталистичке – ова посљедња гради се путем колонијалних освајања и плачки, војничких пораза, поробљивачких зајмова и немилосрде експлоатације падничких маса и колонијалних народа, док се социјалистичка

индустријализација ослања на друштвену својину средстава за производњу, на акумулацију и чување богастава које ствара рад радника и сељака; да је социјалистичка индустријализација нераздвојно повезана с непрестаним побољшавањем и материјалног положаја радних маса;

- 4) Да су зато битни задаци у борби за индустријализацију повећање продуктивности рада, смањење трошкова производње, борба за радну дисциплину, режим штедње итд;
- 5) Да услови за изградњу социјализма у СССР – у и радни ентузијазам радничке класе омогућавају да се постигне потребни високи ниво индустријализације;
- 6) Да се пут ка социјалистичком преуређењу пољопривреде води преко индустријализације земље, која треба да створи техничку базу за то преуређење.

Наоружани овим прецизним и јасним програмом, службеници Совјетског Савеза приступили су социјалистичкој индустријализацији земље.

Преплашени успјесима социјалистичке изградње, империјалисти су покушали да осујете или бар укоче индустријализацију земље прекидањем дипломатских и трговинских односа са СССР-ом (Енглеска), убијањем совјетских амбасадора, јачањем шпијунске и диверзантске дјелатности. У земљи троцкисти, зиновјевци и остаци раније разбијених антипартијских група уједињују се у издајнички блок, који је отпочео бесомучан напад на партију. „Ствара се нешто налик на јединствени фронт од Чемберлена до Троцког“, рекао је тада друг Стаљин. Без идејног и организованог пораза троцкистичко-зиновјевског блока није било могуће постићи побједу социјалистичке индустријализације. Под руководством Стаљина партија је разбила троцкистичко-зиновјевски блок.

Стаљинов реферат на партијској конференцији „О социјалдемократском скретању у нашој партији „ (новембра 1926. године) и његов реферат под називом „Још једном о социјалдемократском скретању у нашој партији“ (децембра 1926. године) идејно су наоружали СКП и Комитерну и обезбиједили молитност и збијеност партијских редова. Разбивши и одбавивши капитуланте и браниоце капитализма, бељшевици су наставили дјело социјалистичке индустријализације земље.

Ни једно питање, ни једна област индустријализације нису остављали ван Стаљинова поља вида. Стаљин је иницијатор стварања нових грана индустрије, развоја и реконструкције раних заосталих грана. Стаљин је инспиратор стварања друге угљено-

металургijske базе у нашој земљи, изградње Кузбаса. Стаљин је организатор и руководиоца социјалистичких градњи. Стаљинградски тракторострој, Дњепрострој, Магнитострој, Уралмашстрој, Ростовски селмашстрој, Кузњецкострој, Турксиб, Саратовски комбајнстрој, изградња аутомобилских фабрика у Москви и Горком и низ других градњи – све је то повезано са Стаљиновим именом.

Грандиозна слика величанствене зграде социјализма која се зидала у СССР-у вршила је неодољив утицај на раднике капиталистичких земаља. Отпочело је право ходочашће у СССР-у. Пристизале су десетине и стотине радничких делегација и с огромним интересовањем и дубоким узбуђењем упознавале се с тим како сами радници, отјеравши своје експлоататоре, граде ново, социјалистичко друштво. Њих је све интересовало, они су све хтјели да знају. 5. новембра 1927. године одржан је дуг разговор између Стаљина и радничких делегација Њемачке, Француске, Аустрије, Чехословачке, Кине, Белгије и других земаља.

Већ крајем 1927. године показали су се одлучујући успјеси политике социјалистичке индустријализације. У свом извјештају 1927. године Стаљин је дао снажну слику успјеха социјалистичке индустријализације и подвукао потребу даљег проширивања и учвршћивања социјалистичких командних позиција, како у граду, тако и у селу. Такође, Стаљин је скренуо пажњу и на заостајање пољопривреде иза индустрије и показао излаз из тог положаја, који је доводио у опасност читаву народну привреду.

„Излаз је, рекао је Стаљин, у прелазу ситних и расцјепканих сељачких газдинстава у крупна и уједињена газдинства, на основу друштвене обраде земље, у прелазу на колективну обраду земље на бази нове, више технике. Излаз је у томе да се ситна и сићушна сељачка газдинства постепено, али неотступно, путем примјера и убјеђивања, уједине у крупна газдинства на основу друштвене, задружне, колективне обраде земље, уз употребу пољопривредних машина и трактора, уз употребу научних метода интензификације земљорадње. Другог излаза нема“.

Зашто је земља кренула путем изградње колхоза?

Заостајањем пољопривреде, првенствено житарства, укупна производња жита приближавала се предратном нивоу, али је тржишни дио производње жита, намијењен продаји у циљу снабдијевања градова и војске, износио нешто више од једне трећине предратног нивоа. На селу је било око 25 милиона ситних и најситнијих газдинстава. А ситна сељачка газдинства била су по својој самој природи полунатурална газдинства,

која су могла да дају само минимум тржишног жита и која нису била у стању да прошире производњу, да пријмењују тракторе и машине, да повећају принос. Цијепљење сељачких газдинстава и опадање производње жита за продају и даље се настављало

„Није било никакве сумње да ће при таквом стању житарства војска и градови СССР-а морати запасти у хроничну глад“.

Пред земљом су стајале двије могућности за прелажење пољопривреде на крупну производњу, способну да стави у покрет тракторе и пољопривредне машине и да за неколико пута повећа производњу жита за продају.

Прва је могућност била : прећи на крупну капиталистичку производњу на селу, што би значило упрошћивање сељачких маса, стварање масовне незапослености у граду, пропаст савеза радничке класе и сељаштва, јачање кучаштва и пораз социјализма. На тај убитачни пут упорно су гурали партију десни капитуланци и издајници.

Друга је могућност била: поћи путем уједињавања ситних сељачких газдинстава у крупна социјалистичка газдинстава, у колхозе, способне да широко искоришћавају тракторе и друге модерне машине за брзо подизање житарства и његове робне производње. Јасно је да су Бољшевичка партија и совјетска држава могле поћи само овим другим путем, колхозним путем развоја пољопривреде.

Бољшевичка партија полазила је од мудрих упутстава о потреби прелаза од ситних сељачких газдинстава на крупну, колхозну, машинску земљорадњу, која је једино могла да десетине милиона сељачких газдинстава избави од вијековне биједе.

„Помоћу ситног газдинства не може се изаћи из биједе“, истицао је Лењин.

Најнасушније економске потребе, народне потребе, захтијевале су да се пређе на пут колективизације. И Бољшевичка партија, под Стаљиновим руководством, правилно је схватила те економске потребе и успјела је да милионске масе сељаштва поведе путем колективизације.

XV конгрес донио је одлуку о развијању колективизације пољопривреде. У исто вријеме конгрес је дао директиву о састављању првог петогодишњег плана народне привреде. Тако је Стаљин у јеку стварања социјалистичке индустрије поставио нови грандиозни задатак – колективизацију пољопривреде. Извршење таквог историјског задатка захтијевало је најбрижљивију припрему, која се по дубини и замаху може слободно ставити у исти ред с припремом Велике октобарске социјалистичке револуције. Генијални стратег пролетерске револуције смјело и непоколебљиво,

брижљиво и обазриво водио је партију напријед, кршећи све препреке на путу ка постављеном циљу, будним оком пратећи маневре класног непријатеља и сјајно предвиђајући његове акције у блиској будућности, мајсторски прегрупишући снаге у току самог наступања, учвршћујући заузете позиције, искоришћавајући резерве за развијање успјеха.

Партија је припремила све материјалне услове потребне за масовна ступања сељаштва у колхозе. Створена је индустријска база за снабдијевање села машинама и тракторима, база за техничко опремање пољопривреде новим оруђима. Сакупљена су довољна средства за финансирање колхозне и совхозне изградње и на ту изградњу упућени су најбољи парије и радничке класе, учвршћени су први колхози, који су сељацима показивали обрасце вођења колективне пољопривреде. Створене су машинско-тракторске станице и совхозе, који су помогли сељацима у побољшању газдинства.

Предосјећајући своју пропаст, кулаштво је покушавало да пружи отпор ,организовало је „житни штрајк“ мислећи да ће тиме приморати партију, ако не да капитулира, бар да одступи. Исте те 1928. године откривена је крупна штеточинска организација буржоаских специјалиста у Шахтинском рејону Донбаса, а затим и у другим рејонима. Штеточине су биле повезане са империјалистичким државама.

Под Стаљиновим руководством партија је спровела ванредне мјере против кулаштва и сломила његов отпор. Штеточине су биле строго кажњене. Друг Стаљин позвао је партију да извуче поуке из шахтинског процеса, а прије свега, бољшевичке привреднике да сами постану познаваоци технике, специјалисти и да убрзају спремање нових техничких кадрова из редова радника.

С преласком партије у офанзиву против кулаштва, мјесто троцкиста и зиновјеваца ,које је партија разбила, појавили су се 1928-1929 године Бухарин, Риков, Томски и цијела њихова антипартијска група десних капитуланата и рестауратора капитализма. У исто вријеме, ослањајући се на капитулантски ред десничара, империјалисти чине нов покушај да увуку СССР у рат. У генералштабовима Енглеске и Француске израђују се планови нове интервенције против СССР-а, одређене за период 1929-1930 године.

Као што побједа Велике социјалистичке револуције у октобру 1917. године не би била могућа без пораза капитуланата, тако исто ни побједа социјализма на селу не би била без пораза десних капитуланата 1928 – 1929 године.

У свим Стаљиновим говорима десничари су потпуно демаскирани као непријатељи државе . У борби против десничара Стаљин је ујединио читаву партију и повео је на јуриш против посљедњег бедема капиталистичке експлоатације у земљи.

Стаљинов геније, његова непоколебљива воља и мудра проицљивост, обезбиједили су уздизање револуције на нов, виши ниво. У свом историјском чланку „Година великог преокрета“, написаном 1929. године, Стаљин је написао:

„Протекла година била је година великог преокрета на свим фронтовима социјалистичке изградње. Овај преокрет вршио се и даље се врши у знаку одлучне офанзиве социјализма против капиталистичких елемената града и села. Карактеристична особеност те офанзиве састоји се у томе што нам је она већ донијела низ одлучних успјеха у основним областима социјалистичког преуређења (реконструкције) наше народне привреде“.

Партија је постигла одлучан преокрет у области продуктивности рада . Ријешен је у основи један он најтежих задатака социјалистичке индустријализације – задатак акумулације средстава за изградњу тешке индустрије. Партија је постигла корјенити преокрет у развоју наше земљорадње, у развоју нашег сељаштва. Колхозни покрет почео је да се бујно развија, престижући по темпу свог развоја чак и крупну индустрију. То је био почетак масовног колхозног покрета.

„Ново и одлучујуће у данашњем колхозном покрету састоји се у томе, писао је Стаљин, што у колхозе не ступају појединачне групе сељака, како је то било раније, већ читава села, општине, рејони, па чак и окрузи. А шта то значи? То значи да је у колхозе пошао средњак. У томе је основа корјенитог преокрета у развоју пољопривреде који чини један од најважнијих успјеха совјетске власти...“

Тако је под Стаљиновим руководством припремљен историјски заокрет од политике ограничавања и потискивања кулачких елемената ка политици ликвидације кулаштва као класе, на основу потпуне колективизације.

Великом Стаљиновом заслугом треба сматрати чињеницу да је он у овом периоду, у периоду првог полета индустријализације и колективизације, када је требало мобилисати све радне снаге народа за рјешавање великих задатака, поставио у потпуности женско питање, питање положаја жена, женског рада, изванредно важне улоге жене, радница и сељанки, у привредном и друштвено-политичком животу друштва, и што га је, подигавши га на потребну висину, правилно ријешено.

„Ниједан велики покрет угњетених у историји човјечанства, рекао је Стаљин , није могао бити без учешћа радних жена. Радне жене, најугњетаваније међу угњетеним,

никада нису могле остати по страни великог пута ослободилачког покрета. Ослободилачки покрет робова дао је, као што је познато, стотине и хиљаде великих мученица и јунакиња. У редовима бораца за ослобађање кметова стајале су десетине хиљада великих мученица и јунакиња.²¹

Под Стаљиновим руководством нова економска политика која је дозвољавала одређени степен слободе тржишта у контексту социјализма, замјењена је крајем 1920. године централизованим системом индустријског развоја подјељеним на петогодишње планове. Овим плановима била је предвиђена брза индустријализација и колективизација пољопривреде којом је управљао државни врх. Упркос првобитним лановима и неуспјесима, први Петогодишњи план постигао је веома брзу индустријализацију. Совјетски Савез, генерално означен као најсиромашнија земља у Европи, је током 1922. године реализовао индустријализацију темпом који је далеко надмашивао темпо индустријализације Њемачке у 19. вијеку и Јапана у 20. вијеку.²²

Без икаквог почетног капитала, биједне спољне трговине и скоро без икакве модерне индустрије Стаљинова влада финансира је индустријализацију путем ограничавања друштвене потрошње да би остварила вишак вриједности за поновно инвестирање у индустрију и путем сурове експлоатације имућног сељаштва. У највећем броју случајева, индустријски радници су били недовољно плаћени. Прво, заробљеници у гулазима су коришћени као бесплатна радна снага. Друго, честе су биле мобилизације комуниста и Комсомолаца како би учествовали на реализацији великих грађевинских пројеката.²³

5.2. КОЛЕКТИВИЗАЦИЈА

У децембру 1929., Стаљин је објавио да је Партија почела са "ликвидацијом кулака као класе", а у јануару 1930. у Централном комитету одлучено је да се до 1933. изврши колективизација знатне већине сеоских домаћинстава, умјесто 20% како је предложено на 16. Партијском конгресу.²⁴

Стаљинов режим покренуо је присилну колективизацију пољопривреде. Теорија на основу које је колективизација спроведена сматрала је да ће се производња

²¹ Г.Ф.Александров, М. Р. Галактионов, *Ј. В. Стаљин – Кратка биографија*, Култура, Београд, 1947. стр. 76-86.

²² Оболенски Димитрије, Оти Роберт, *Историја Русије*, Цлио, Београд, 2003. стр 308-323.

²³ Norman. M, *Stalinov genocid*, <https://sr.wikipedia.org/sr/Јосиф Стаљин.html>, 25. 09. 2018

²⁴ Оболенски Димитрије, Оти Роберт, *Историја Русије*, Цлио, Београд, 2003. стр 308-323.

прехрамбених производа побољшати уколико се мале и неефикасне фарме замијене великим фармама за чију обраду би се обезбиједила модерна механизација.

Колективизација је значила и значајне друштвене промјене у обиму који није виђен још од укидања феудализма у Русији 1861. год. и одвајања државе од вршења директне контроле над земљом и њеним производима. Колективизација је, такође, проузроковала и значајан пад животног стандарда сељаштва (али не свог; стандард најсиромашнијег слоја сељаштва се поправио), што је проузроковало жесток отпор овог слоја становништва који је попримао и насилне елементе.

У првој години колективизације пољопривредна производња је опала. Стаљин је кривицу за лоше резултате свалио на „кулаке“ (богате сељаке) који су се опирали колективизацији. Због тога је кулаке, њихове помагаче и некадашње кулаке, требало затворити у гулаге или протјерати у удаљене крајеве земље, у зависности од тежине њихове кривице.

5.3. НАУКА

Наука у Совјетском Савезу је као и умјетност, књижевност и све остало, била под стриктном идеолошком контролом. Позитивни ефекти оваквог система довели су до значајног напретка у идеолошки сигурним научним областима захваљујући бесплатном образовном систему и државном финансирању истраживачких подухвата. Ипак, у појединим случајевима посљедице идеолошког притиска биле су драматичне што се најбоље види у областима тзв. „буржоаске псеудонауке“, генетике и кибернетике.

Крајем четрдесетих година двадесетог вијека постојали су покушаји да се посебне и опште теорије релативитета као и квантна механика изопште из процеса образовања због идеолошке неподобности. Међутим, најбољи совјетски физичари јасно су ставили до знања политичком врху да без употребе ових теорија неће бити у могућности да развију нуклеарну бомбу.

Лингвистика је била важна академска област у којој је Стаљин дао лични допринос. Стаљин је релативно коректно и без грешака обрадио ову тему успјевши да својим утицајем, ослободи совјетску лингвистику идеолошког предзнака који је у великој мери доминирао и другим областима као што је генетика.

На почетку Стаљинове владавине доминантна фигура у совјетској лингвистици био је Николај Јаковљевич Мар, који је заступао становиште да је језик класна конструкција и да је његова структура у директној вези са економском структуром становништва. Стаљин, који је у претходном периоду као Народни комесар за националности писао о језичкој политици, сматрао је да је довољно овладао материјом да би могао да се супротстави Маровом простом марксистичком схватању језика и на тај начин оконча његову доминацију у совјетској лингвистици. Стаљиново најзначајније дјело из области лингвистике било је мали есеј под називом „Марксизам и проблеми лингвистике“. Иако је овај есеј значајно допринио теоријском схватању лингвистике, Стаљин је релативно коректно и без грешака обрадио ову тему успјевши да својим утицајем, ослободи совјетску лингвистику идеолошког предзнака који је у великој мјери доминирао и другим областима као што је генетика.²⁵

Научно-истраживачки рад у скоро свим областима био је у напретку чињеницом да је Стаљин доста времена посветио науци и истраживању у разним сферама науке.

Упркос великим лажима и пропагандом западних сила, које трају и до данас, под Стаљиновом влашћу су постигнути огромни помаци у области науке и технологије који ће касније, током педесетих година двадесетог вијека, представљати основу за чувена достигнућа као што су конструисање првог компјутера БЕСМ-1 или лансирање свемирског сателита Спутњик 1957. год. Заиста, многи политичари у САД су након тзв. „Спутњик кризе“ сматрали да је СССР далеко надмашио њихову земљу у области науке и јавног образовања.

5.4. ДРУШТВЕНЕ УСЛУГЕ

Стаљинова влада је главно тежиште својих социјалних дјелатности усмјерила на успостављање система бесплатне здравствене заштите. Спроведене су обимне кампање сузбијања заразних болести као што су тифус, колера и маларија; број доктора је рапидно повећаван брзином којом је то дозвољавао постојећи образовни систем; укупан проценат смртности као и смртност одојчади је био у сталном опадању. Цјелокупно образовање је било бесплатно и доступно свим слојевима становништва. Спровођено је масовно описмењавање. Образовни систем је значајно проширен и

²⁵ Norman. M, *Staljinov genocid* , <https://sr.wikipedia.org/sr/Јосиф Стаљин.html>, 25. 09. 2018.

отворени су бројни нови универзитети. Генерација која је расла под Стаљином била је свједок отварања нових пословних могућности нарочито за жене.²⁶

5.5. КУЛТУРА

За вријеме Стаљинове владавине званични животни стил назван Реал-социјализам добио је свој израз и у умјетности кроз умјетничко сликарство, вајарство, музику, драму и књижевност. До тада популарни правци у умјетности као што су револуционарни експресионизам, апстрактна умјетност и експериментална авангарда били су обесхрабривани и одбачени као формалистички.

Стаљинов однос према значајним руским умјетницима разликовао се од случаја до случаја. Неки су послати у радне логоре, док су други наставили да стварају. У овом периоду у СССР се враћа и велики број умјетника из емиграције, као што су то били Алексеј Толстој, који се вратио 1925. год., Александар Куприн 1936. год. и Александар Вертински 1943. год. Случај Ане Ахматове је био врло специфичан. Иако је њен први муж, пјесник Николај Гумилев стријељан 1921. год., а њен син Лев Гумилев провео 20 година у радном логору, она је прошла кроз неколико циклуса репресије и рехабилитовања и никада није ухапшена.

Стаљиново лично уплитање у све области друштвеног живота, укључујући и културу, различито се оцјењује. Међутим, његово име се често појављивало у разним културолошким расправама тога времена, а у појединим спорним случајевима његово мишљење је било пресудно.

Његов повремено покровитељски однос према појединим умјетницима манифестовао се веома позитивно. Михаил Булгаков је био дотјеран на границу сиромаштва и очаја, али је после личног обраћања Стаљину добио дозволу да настави са радом. Његова драма „Дани превирања“, у којем је испољио наклоњен однос према антибољшевичкој породици која се нашла у вихору грађанског рада, коначно је постављена на сцену, наводно на Стаљиново инсистирање и задржала се деценијама на сцени Московског театра.

У архитектури, Стаљинов империјалистички стил (у основи осавремењени неокласицизам примјењен на изградњу грандиозних грађевина, као што је то случај са седам облакодера у Москви) замијенио је конструктивизам двадесетих година прошлог

²⁶ Norman. M, Staljinov genocid, [https://sr.wikipedia.org/sr/Јосиф Стаљин.html](https://sr.wikipedia.org/sr/Јосиф_Стаљин.html), 25. 09. 2018.

вијека. За овај период у архитектури везана је занимљива анегдота која се односи на различита крила хотела Москва у Москви. Према неким тврдњама, Стаљин је грешком потписао оба предложена пројекта за изградњу хотела. Архитекта који је руководио изградњом био је превише уплашен да би разјаснио забуну са Стаљином због чега је до одређене мјере испоштовао оба пројекта. (Ова анегдота је заправо најобичнија шала, а хотел је несиметричан зато што су на његовој изградњи радила два тима архитеката која су имала различите ставове о томе како зграда треба да изгледа).

5.6. РЕКОНСТРУКЦИЈА - УЛИЦЕ МОСКВЕ

Према главном плану, криве и уске улице старе Москве требале су постати у Стаљиновом граду праве и широке саобраћајнице најмање ширине 30-40 метара. Те промјене најприје су се тикале средишњих мјеста уз Кремљ – тргове Охотниј рјад и Манежнаја, те главну улицу Тверскаја.

Трг Охотниј рјад био је тржница. На њему су се налазиле трговине, гдје се продавала роба добијена у лову (одакле и назив: рус. "охотничј" – "ловачки" оп. ред.): дивљач, месо животиња. Исто то догађало се на сусједном тргу Манежнаја, гдје су се налазиле трговине и крчме. Иако је то све било у центру града, сматрало се да су та мјеста једна од најпрљавијих у Москви и одавно је већ постојала потреба за њиховом обновом. Ипак, није започињала изградња покривених трговачких низова: трговци нису хтјели ништа мијењати све док су добијали солидне приходе. И тек су 1932., за вријеме совјетске власти, порушене трговине, а ослобођени простор је асфалтиран.

Уска, кривудава уличица с хотелима и трговинама, каква је у то вријеме била Тверскаја, требала је постати парадна улица социјалистичке државе у изградњи. То се манифестовало у њеној новој ширини (улицу од 16 метара ширине раширили су до 50, изравнали), помпезности и зградама огромне величине, које су се појавиле умјесто скромних малоспратница. Истовремено, други је диктатор у Берлину пробијао огромне саобраћајнице за свечане параде те подизао огромне зграде.

Генерални план учврстио је ваздушно-прстенасту структуру градских путева. Она се одржала до наших дана и тешко да ће је смијенити нешто друго. Управо је у тридесетима био завршен пројекат кружног пута (данас МКАД), чак су успјели изградити неколико парцела, но започео је рат па су и радови били обустављени. Тачније, током Другог свјетског рата направили су МКАД, али према поједностављеној

шеми, пут је био земљан те се користио за пребацивање војне технике и војске. Таква шема више није одговарала потребама у вријеме мира.

Испада да се након Стаљинове смрти у много чему и дан данас реализује генерални план из 1935., иако с некаквим измјенама.

5.7. АРХИТЕКТУРА

Монументална архитектура Стаљинове Москве требала је показати достигнућа совјетског народа у првој деценији нове власти. Извана су зграде изгледале прекрасно, али далеко од тога да су такве биле и изнутра. У новим дивовским зградама на Тверској налазили су се комунални станови с једним тоалетом на десет станова. Посебни станови били су намијењени само за совјетску елиту.

Тежња да се у свему буде први на планети довела је 1937. до почетка изградње у Москви највише грађевине на свијету. Дворац Совјета (420 метара) требао је од њујоршког небодера Емпајер Стејт Билдинга преузети титулу највећег на свијету. Познати Ајфелов торањ биће 116 метара нижи од Дворца Совјета", енергично је говорио глас на совјетској телевизији. Дворац Совјета требао се појавити на мјесту Храма Христа Спаситеља, који је ради тога 1931. дигнут у ваздух, али Други свјетски рат није допустио да се заврши грандиозна грађевина.

Совјетско руководство није поступало сувише благо са старим зградама, које сад јако недостају у историјском центру Москве. Грађевине из царских времена и цркве варварски су уништене. Познати Страсни манастир, изгрђен средином 17. вијека, био је уништен при Стаљину како би се проширио колник. Сад на његовом мјесту стоји кино Русија, изграђено у вријеме Хрушчова.

Наравно, бољшевици нису могли порушити апсолутно све, за то нису имали ни средстава, ни ресурса. Неке зграде су остале за дивно чудо. Рецимо, четвороспратница позоришта Ермолове (Тверскаја, 5/6) и даље стоји на свом мјесту, јако се разликујући од својих "високих" комшија.

Зграде, које су, према мишљењу власти, представљале вриједност, дограђиване су или пребациване на друго мјесто. Зграду су најприје одвајали од темеља, а потом је пребацивали пругом. Совјетски инжењер Еммануил Гендељ најбоље је овладао том технологијом, иако је познато да су у Русији и раније постојали успјешни покушаји

пребацивања зграда још 1812., кад је рјазански тесар Дмитриј Петров помјерио дрвену цркву у граду Моршанску.

У складу с генералним планом, зграде у градском центру не би требале бити ниже од шест спратова, због тога су неке од њих дограђиване. Савремена зграда Градских власти Москве (Тверскаја, 13), која је прије револуције припадала заповједнику-губернатору, а потом Моссовјету, била је до 1946. четвороспратница. У 1946. архитекта Дмитриј Чечулин је на кућу доградио још два спрата. А још раније, 1938., зграду су помјерили у унутрашњост Тверске за 13,5 метара.

Велика је срећа да генерални план из 1935. није у потпуности остварен. Иначе би добили град који је сасвим непријатељски за човјека: огромне зграде које гњече човјека, и широке путеве са стотинама хиљада аутомобила, које присиљавају пјешака да се привине уз зидове куће и виче у уво суговорнику, како би га овај чуо.²⁷

Слика 29. Стаљинова прва жена Јекатарина Сваннидзе

²⁷ https://hr.rbth.com/arts/2015/02/06/kako_je_staljin_izmijenio_moskvu_32805, 09. 04. 2019. године.

Слика 30. Стаљинова друга жена Надјежда Алилујева

Слика 31. Стаљин и његова друга жена Надјежда Алилујева на излету са породицом Ворошилов на Црном мору 1929. године.

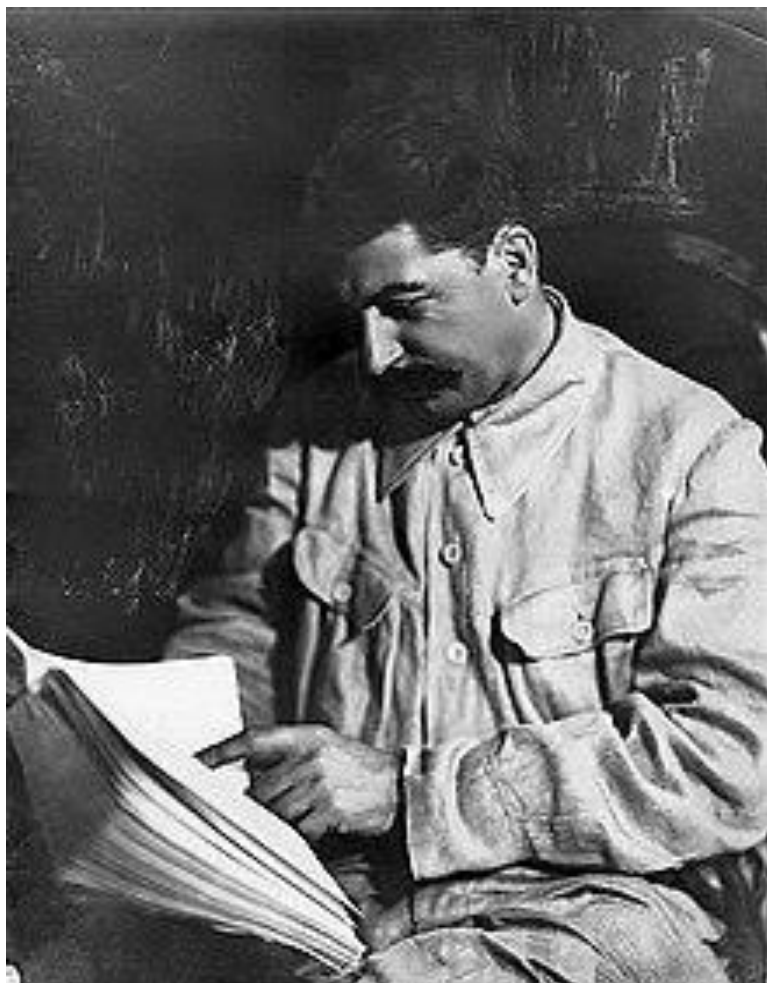
Слика 32. Стаљин и Горки

*Слика 33. Ј.Ф. Стаљин на палуби крстарице Црноморске флоте
„Чернова Украјина“ 25. јула 1929. године.*

Слика 34. Стаљин на палуби крстарице Црноморске флоте са морнарима „Чернова Украјина“ 25. јула 1929. године.

Слика 35. Стаљин – велики љубитељ књига

Слика 36. Стаљин у свом кабинету

Слика 37. Стаљин у успону

Слика 38. Стаљин са кћерком Светланом на дачи у Кунцеву (1935)

40. Стаљинови синови, млађи син Василиј Џугашвили и старији Јаков Џугашвили

6. ВОЖД

6.1. ГЕНЕРАЛИСИМУС - СТАЛИН ДАЛ ПРИКАЗ!

Ширење према истоку, на пацифичким просторима, Јапанцима су онемогућавале Сједињене Америчке Државе. Америци је у костима још увијек остао страх од тек пребројене велике привредне кризе, зато, наравно, није била спремна да Јапану уступи велика потенцијална тржишта која је хтјела да обезбиједи за себе. Јапан се окренуо ка азијском континенту, мада је био свјестан да га тамо, иза већ освојене Кореје и Манџурије и снажно уздрмане Кине, чека друга велика сила - Совјетски савез. У јулу и августу 1938. године Јапанци су први пут преко корејских граница упали на совјетску далекоисточну територију. Совјетски маршал Василиј Бљухер у својој посљедњој битки, крваво их је поразио

У 1938. години свијет је дошао до судбоносне линије. Преостала је посљедња прилика да се предуприједи катастрофа која се примицала, рат каквог још није било у цијелој историји човјечанства, по његовим глобалним размјерама, по величини предстојећих разарања, и по броју жртава.²⁸

У званичној совјетској историји из 1938. године може се прочитати нешто што историчари, писајући о почецима Другог свјетског рата и совјетској спољној политици, често предвиђају. Централни комитет Совјетске партије 1938. године у свој најмасовнији политички уџбеник написао је да је други империјалистички рат у суштини већ почео. Почео је потајно без објаве рата. На разним крајевима свијета рат су започеле три агресивне државе - фашистички владајући кругови у Њемачкој, Италији и Јапану. Рат се распламсао на огромном простору од Гиблатара до Шангаја.

Крајем маја 1939. године Јапан је са 25 000 људи прешао граничну ријеку на Халхин Голу између Манџурије и Монголије; учврстили се на њеној монголској страни и нагло доводили појачања. У Москви је 1. јуна за команданта снага које треба да их одбију, именован командант коњичког корпуса Георгиј Жуков који одлази на Далеки исток.

Жуков, као и Стаљин, обућарски син, изучен крзнар, коњички подофицер у царској војсци, одликован Крстом светог Ђорђа, постао је члан Партије 1919. године. У грађанском рату командовао је мањим коњичким јединицама, највише батаљоном.

²⁸ Jurij Žukov, Staljin-Tajne vlasti, Ukronija, Beograd, 2014, str. 7.

1923. године је постао командант пука, 1930. године командант дивизије, а 1937. године командант коњичког корпуса. Када је добио позив да се 1. јуна 1939. године јави у Москву, поставио је само једно питање: „Треба ли да понесем сабљу?“ Мјесец дана касније Жуков је са 150 тенкова, 154 оклопних возила и одговарајућом подршком из ваздуха напао 21 000 Јапанаца.

Када је 23. августа 1939. године у Москви потписан пакт с Њемцима, јапанска 6. армија већ је била опкољена. До краја мјесеца Жуков је поразио јапанску армију, те су Јапанци изгубили 61 000 људи, а совјетске и монголске снаге 18 500.

20. августа 1939. Хитлер депешом јавља Стаљину да жели да са СССР склопи пакт о ненападању и спреман је да у Москву пошаље свог министра спољних послова. Дана 21. августа у 22:15 часова телеграфом стиже одговор да Стаљин очекује Рибентропа 23. августа. Дана 23. августа 1939. године у 4 часа поподне Рибентроп се у Кремљу састао са Стаљином. Њемачко-совјетски пакт потписан је послјеручно у ситне сате 24. августа 1939. године.²⁹ Потписивањем пакта о ненападању са Њемачком, Стаљин је играо на карту добијања времена да опреми војску за предстојећи рат који је био неизбежан.

Када је Жуков позвао Кунцево, Стаљин се већ повукао на починак. “Ко зове?”, јавио се поспани глас генерала НКГБ-а. “Жуков, начелних врховне команде. Молим вас спојите ме са другом Стаљином. Хитно је.” „Одмах га пробудите“, рекао је Жуков дежурном генералу. “Њемци бомбардују наше градове”.³⁰

Молотов је 22. јуна 1941. године, саопштио руском народу тужну вијест о њемачком нападу. Стаљин готово четрнаест дана за јавност није изустио ни једну једину ријеч. Затворен у свом кабинету са својим вођама, разматрао је стратешке планове. Велика фронта подијељена је на три сектора. Команду над сјеверним сектором Стаљин је повјерио Ворошилову, средњи сектор је добио Тимошенко, а за комаданта јужног сектора постављен је Буђони. Сам је Стаљин преузео врховну команду. Његов начелник штаба био је генерал Шапошњиков.

Врховно вођење рата концентрисано је у Комитету за народну одбрану, који је имао пет чланова. То су били Стаљин, Молотов, Ворошилов, Берија и Маљенков. Молотову је повјерена дипломатија. Ворошилов је служио као веза између војске и цивилних власти. Партију је представљао Маљенков, а Стаљин је био предсједник Комитета.

²⁹Miloš Mikelin, *Životni put samodržca*, Prosveta, Beograd, 1986, str. 325-328.

³⁰Sajmon Sibag Montefjore, *Staljin-Dvor crvenog cara-drugi dio*, Laguna, Beograd, 2003.str. 447-448.

Упркос ситним погрешним калкулацијама, Стаљин није кризу дочекао неспреман. Солидно је наоружао земљу и реорганизовао војску. Знао је да се може ослонити на величину руског простора и на сурову руску климу. Постигао је, заправо, сан сваког модерног стратега: апсолутно јединство команде.

Црвену армију је тек чекало ватрено крштење. Њен морал је још био неизвјестан. Било је прошло само десет година откако се сељачко друштво побунило против колективизације. Први извјештаји с ратишта стварали су збркану и контрадикторну слику. На неким мјестима совјетске дивизије су се разбијале под њемачким ударима, распадале у хаосу; велики број заробљеника говорио је о аларматном недостатку борбеног духа. Хитлерове армије на готово свим ратиштима незауостављиво су напредовале. Иза борбених линија, у позадини, шириле су се којекакве гласине, збрка, неред, паника.³¹

Стаљин је 3. јула прекинуо са ћутањем и обратио се збуњеној нацији. У говору који је одржао на радију упозорио је нацију да пријети тешка опасност. Говор је започео тврдњом о пакту са Хитлером и додао да је Хитлер успио да постигне предност коју је добио изненадним нападом на противника, али да он од тога неће имати много користи. Затим је објаснио циљеве противника употребивши типичну грубост. Стаљин је рекао да је непријатељ окрутан. Он би се хтио дочепати наше земље, која је натопљена нашим знојем; хтио би приграбити наше жито и наш петролеј, дјела наших руку. Он би хтио поново увести власт велепосједника, растурити царизам, претворити их у робове њемачких принчева и баруна. То је за нас питање живота и смрти, те совјетски народ мора одбацити и најмању попустљивост. Нема милости за непријатеља. У нашим редовима нема мјеста плашљивцима и кукавицама, људима који шире панику, дезертерима. Народ треба да буде немилосрдан у борби. Рекавши све то, Стаљин је упутио народу сабласни позив да спали ону земљу коју мора препустити непријатељу:

„Свугдје гдје дође до присилног повлачења, треба евакуисати сва возила. Непријатељу се не смије оставити ни једна једина локомотива, ни један једини вагон, ни килограм жита, ни литар бензина.

Колхозници морају отјерати сву стоку и дати на чување жита властима које ће га транспортовати у позадину. Сва вриједна имовина, мора бити без оклијевања и без изузетка уништена. На подручјима које буде окупирао непријатељ морају се формирати

³¹ Isac Deutscher, *Staljin-politička biografija*, Globus, Zagreb, 1967, str. 399-400.

групе герилаца, које ће се борити пјешке и на коњима, морају се организовати групе диверзаната за борбу против непријатеља, за дизање мостова и путева у ваздух, оштећење телефонских и телеграфских линија, изазивање шумских пожара, паљење складишта и возила. На окупираним подручјима треба створити услове неподнишљиве за непријатеље и за све његове ортаке. Њих треба гонити и уништавати на сваком кораку, а све се њихове мјере онемогућавати.“

Било је то баш као да је васкрснула Русија из 1812. године и сада проговорила кроз Стаљинова уста. Стаљин се, наравно, побринуо да подсјети народ на руску побједу над Наполеоном и изјавио да Хитлер није ништа више непобједив него што је био Наполеон .

Русија је, дакле, одлучила продавати простор да би куповала вријеме. То је био једини начин којим се Стаљин могао успјешно супротставити човјеку који је освојио цијелу Европу. Супротставио је Хитлеру своју супериорну снагу воље. Многи савезници, који су за вријеме рата долазили у Кремљ, остајали би запаљени видјевши о каквим је све проблемима, великим и малим, војним, политичким или дипломатским, Стаљин лично доносио коначне одлуке³².

Са свог радног стола Стаљин је одржавао непрестану и непосредну везу са командама појединих фронтова, и посматрао, надзирао и чак водио битке и кампање на бојном пољу. С истог мјеста управљао је и другом фантастичном операцијом. Ријеч је о евакуацији и пресељењу 1360 фабрика и индустријских постројења из Западне Русије и Украјине на Волгу, Урал , Сибир. То није била само евакуација машина и фабричких постројења, него и милион радника и њихових породица. У паузама између једног и другог таквог задатака он би се, истовремено, цјенкао и погађао с Баверброком или Хариманом о количинама алуминијума или калибрима војничких пушака или противавионских топова, који ће западни савезници послати Русији, или би примао вође герилаца, који су дошли с подручја под њемачком окупацијом, и с њима се договарао о операцијама које ће они водити на стотине километара иза непријатељских линија.

Послије дана испуњеног примањем војних извјештаја, доношењем оперативних одлука, давањем економских директива, дипломатским натезањима и преговорима, Стаљин би, пред саму зору, обично читао најновије извјештаје с појединих ратишта .
³³Тако је то ишло из дана у дан, пуне четири године рата – и Стаљин је показао да је

³² Sajmon Sibag Montefjore, *Staljin-Dvor crvenog cara-drugi dio*, Laguna, Beograd, 2003.str. 449-459.

³³Isaac Deutscher, *Staljin-politička biografija*, Globus, Zagreb, 1967, str. 400-404.

право чудо стрпљивост, упорност, будност, чудо готово свугдје присутно и чудо готово свезнајуће.

У октобру је Хитлер формално повео битку за Москву рекавши да је то највећа офанзива у историји. Лењинград је одсјечен и блокиран. Вермахт је освојио готово цијелу Украјину и цијелу обалу Азовског мора. Буђонијевије армије биле су разбијене и натјеране у безглави бијег; на Дњепру су Њемци заробили око пола милиона руских војника. Стаљин је тада смијенио и Борошилова и Буђонија, подофицире како их је назвао Троцки; показало се да једноставно нису дорасли вођењу механизованог, моторизованог рата. На њихова мјеста одмах су дошли нови комаданти: Жуков, Васиљевски и Рокосовски.

У новембру су Њемци предузели све да би опколили Москву. Њихова претходница приближила се на тридесет или четрдесет километара главном граду. На једном мјесту они су продрли на само осам километара од града. Сви народни комесаријати и друге владине канцеларије евакуисани су у Кујбишев на Волги. У Москви су заостали чиновници палили архиве које ниси биле однијете. На дан годишњице револуције, 6. новембра, окупио се московски совјет. На уобичајену прославу, али се она морала одржати испод земље, у станици подземне жељезнице. Стаљин је говорио на скупу мирним, сабраним ријечима, иако је, истина, дао алармантно признање да Руска војска има неколико пута мање тенкова него Њемци. Сутрадан је Стаљин, стојећи на Лењиновом маузолеју, гледао свечану поворку војске и добровољачких дивизија народне гарде што су са Црвеног трга марширале право ка фронту на прилазима граду. Позвао је војнике да се надахну сјећањима на грађански рат, кад су три четвртине земље биле у рукама страних интервенциониста, када млада совјетска република није имала властиту армију и никакве савезнике. Непријатељ није тако јак као што мисле неки претрашени интелектуалчићи. Ђаво није тако црн као што га сликају.

Њемачка не може дуго издржати такав напор. За неколико мјесеци, за пола године, можда за годину дана или двије, Хитлеровска ће се Њемачка сломити под теретом властитих злочина. Завршио је чудним и неочекиванм говором великих ратника царске Русије - Александра Невског, Димитрија Донског, Кузме Мињина, ратника царске Русије: „Нека нас у овом рату надахњују мужевни и јуначки ликови наших великих предака!“

То је био први пут да је Стаљин евоцирао сјене прошлости које је револуција покрила презиром и заувјек прогнала. „Нека нас води побједоносни барјак великог Лењина!“³⁴

Вијест о евакуацији владе протресла је и продрмала становнике Москве. Психолошки је то био тренутак тешке опасности. Одлука било које владе да усред рата напусти своју престоницу може веома лако и опасно ослабити моралну чврстину нације и појачати снагу разних центрифугалних сила. Након евакуације владе, у Москви су избили нeredи и сукоби. Гомиле су на јуриш освојиле трговине и складишта хране. Многи чланови партије уништили су своје партијске карте и партијске значке. Антикомунисти су се спремали да среде рачуне с комунистима и да се додворе освајачу. Симптоми анархије појавили су се на многим мјестима и у многим градовима на цијелом големом подручју између фронта и ријеке Волге. Људи који су тих дана били у Москви описали су касније какав је благодатан учинак на расположење Московљана имала вијест да Стаљин није отишао са владом. Људи су у томе видјели знак да је воља за побједу, персонифицирана, утјеловљена у Стаљиновој личности, остала чврста, неуздрана.

Његова присутност на Кремљу у том посљедњем часу била је заиста изазов судбине. Чинило се тада као да судбину читавог свијета носе торњеви те старе Руске тврђаве. И за Стаљина и за Хитлера Кремљ је постао симбол њихових тежњи: Стаљин је одбио да напусти његове зидине, а Хитлер је издао својој војсци наређење да Кремљ мора бити дигнут у ваздух како би се тиме објавило да је болшевизам коначно срушен. Стаљинов лик добио је своје тадашње димензије, своју тадашњу снагу, управо у Кремљу. Он се био сјединио, стоио с том позорницом и с њеним историјским асоцијацијама, и чинило се као да се боји одвојити од ње. Када већ о томе говоримо, узгред споменимо да је Стаљин остао добровољно зазидан у зидинама Кремља све до завршетка рата.

Хитлер је 8. децембра објавио да обуставља све операције због надоласка зиме. Његови војници покушали су два пута узастопце заузети Москву на јуриш и оба пута су били одбачени. Сада их је зауставио и блокирао хир времена; оштра зима дошла је неколико седмица раније него обично.

Хитлер није ни слутио да је тачно два дана прије него што је он објавио крај кампање од 1941. Стаљин био издао заповјести за Руску противофанзиву. Руси ће

³⁴Isaac Deutscher, *Staljin-politička biografija*, Globus, Zagreb, 1967, str. 404-405.

касније расправљати о томе које су их заправо околности приморале да се 1941. и 1942. онако повлаче. Као што знамо, Стаљин је одмах након почетка непријатељства, 3. јула објаснио почетке руског пораза тврдњом да је Хитлер искористио предност која даје изненађење противника. А ипак, два Стаљинова објашњења његове стратегије не искључују се тако потпуно као што се чини на први поглед. Кад је једном увидио да мора непријатељу препустити голема подручја, Стаљин је одлучио да из катастрофалне ситуације у коју је запао, покуша за себе извући што више, да покуша прикупити нове снаге, да избегава одлучне битке, да извлачи своје снаге из окружења и да чека тренутак када ће се Хитлерове снаге пренапрегнути, па да онда удари по њиховим издуженим боковима и линијама снабдијевања.

С примитивном, оријенталном, али зато непогрјешивом оштроумношћу и препреденошћу, Стаљин је заиграо на карту Хитлерове ароганције. Други слијед побједа, којима заиста није било премца, толико је Хитлеру ударио у главу да након оних напада и јуриша на Москву није предузео чак и оне мјере опреза које би предузео сваки медијокритетски генерал.

Умјесто да повуче своје снаге на одбрамбене и одбрањиве положаје, наредио им је да припреме своје зимске биваке надоглед Москви; пропустио је да их опреми зимском обућом и одјећом; није предвидио да ће Руско блато и мраз зауставити његове ратне машине и да је зима елемент у којем се руски војник сналази куд и камо боље него њемачки војник. Стаљин, чије су стратегијске грешке све до тога часа биле посљедица прекомјерне опрезности, имао је, због тога, добро око, да види недостатак опреза на другој страни, па је на томе засновао свој план акције. Захваљујући томе не да је само спасио Москву, него је уједно натјерао Њемце на дуго и скупо повлачење, прво које су икад морали предузети.³⁵

Послије тих успјеха руског оружја, земљом је завладао осјећај самопоуздања. Армије на ратишту одједном су схватиле да су управо постигле нешто што прије њих није постигла ниједна војска. Неколико наредних седмица чинило се као да ће њемачкој војсци, коју су непрестано нападали не само Руска регуларна војска и герилци, десити заправо оно што се десило Наполеоновој Гранде армији: да ће се једноставно распасти, у леденој сњежној пустоши. То се, истина, није десило, али је руски војник ипак схватио да ће, ако је противника једном поразио, моћи ће да га туче и убудуће. Стаљин је, наравно, охрабривао и подстицао то ново расположење, а и

³⁵Isaac Deutscher, *Staljin-politička biografija*, Globus, Zagreb, 1967, str. 407-408.

позивао народ и војску на побједу у 1942. Руси су се несумњиво побољшали и то не само због недавних руских побједа него и због тога што су сада и САД биле у рату против Њемачке. То су биле повољне околности, али је тим околностима морао у својој рачуници супротставити друге, мање повољне: да је успјех његове зимске офанзиве из Москве био добрим дијелом условљен зимом; да САД још нису претвориле своју велику снагу у употребљиву и расположиву; да се Британска војска није опоравила од пораза на континенту.³⁶

Било је јасно да ће трајање рата зависити од државних поступака западних савезника. Русија, додуше, била је склопила уговор о савезу и са Великом Британијом и са Сједињеним Државама, била је добила амерички зајам од једне милијарде долара, заједно са обећањем да ће је Запад непосредно снабдијевати ратним материјалом али је Стаљин био на опрезу, чувајући се изненађења која би могао донијети рат.

Савезничка коалиција настала је ,заправо, против воље сваке њене чланице. Споне које су их повезивале још су биле слабашне и чинило би се да би могле попустити под притиском евентуалних неуспјеха, супарништва, узајамних пребацивања. Стаљин се морао питати неће ли, можда, Запад покушати да са Њемачком склопи сепаратни мир и остави Русију на цједиљу. У његовим очима сукоб између фашистичког капитализма Њемачке и либералног капитализма Британије и Америке био је мање дубок од темељног антагонизма између бољшевичке Русије и њених Западних партнера. Он је видио хир и иронију историје у томе што се британски конзервативци, да би спасили голу кожу, боре против Хитлера, вође антикомунистичких снага, правог предводника европске контрареволуције, и зато се бојао да би се тај историјски парадокс могао показати веома варљивим.

Данас знамо колико су, на другој страни, помисао и страх да би Русија могла склопити сепаратни мир са Њемачком тиштили и Рузвелта и Черчила; они су се плашили да би утицај таквих околности као што су били силни руски губици и постојање између двају тоталитарних режима, могао натјерати Стаљина да се помири са Хитлером.

Стаљина није мучио само страх од тога да би његови западни савезници могли склопити сепаратни мир са Њемачком. Можда мало мањи, али зато много реалнији, бијаше његов страх од опасности да западни савезници остану неактивни пуштајући да Њемачка и Русија исцрпе једна другу. Та Стаљинова страховања су се потврдила, барем

³⁶ Isaac Deutscher, *Staljin-politička biografija*, Globus, Zagreb, 1967, str. 408-409.

по његовом мишљењу, кад је у првим данима руско-њемачког рата министар британске владе лорд Брабазон јавно затражио од западних савезника да се управо тако поставе. Лорд Брабазон морао је због тога одмах поднијети оставку, а након тога су Черчил и Рузвелт са много осјећања и топлине говорили о борби Русије и о Стаљину, своме савезнику. Али у уском кругу властодржаца у Кремљу ријечи индискретног британског министра нису биле заборављене. Нема сумње да је Стаљин сматрао како се британска влада одрекла свог министра само зато што је неопрезно излауно оно што се врзало и у главама његових колега, али су за разлику од њега о томе ћутали.³⁷

Водећи рачуна о постизању управо та три циља - добијања гаранције да западни савезници неће склопити сепаратни мир с Њемачком, убрзавања припрема за отварање другог фронта, савезничког признања руских граница од 1941. године - Стаљин је у мају 1942. године послао Молотова у Лондон и Вашингтон. Молотовљева мисија била је успјешна. Склопио је англо-совјетски уговор о савезу, који је Стаљин први пут био предложио лорду Бавербруку у септембру 1941. и који је остао на снази двадест година. Надаље, Британци су јавно изјавили како се слажу са Русима да је пријеко потребно хитно отварање другог фронта у Европи у 1942.године. И Рузвелт и Черчил, обећали су Стаљину приватно, тј. потајно, да ће њихове снаге извршити инвазију у Француску у септембру. Једино Молотову није успјело да се од Британаца и Американаца постигне признање совјетских граница од 1941.

Стаљин је, привидно, имао разлога да буде задовољан. Сви чланови коалиције изразили су једнако чврсту одлучност да поразе Њемачку, и положај Русије осјетно се појачао. У првим мјесецима рата Запад је имао прилично лоше мишљење о способности Русије да се одупире. Али, послје битке за Москву, побољшала се и британска и америчка процјена њене војне снаге, па је Русија одмах добила водеће мјесто у коалицији. Дотадашње западно противсовјетско расположење било је сада одбачено, а замијенило га је наивно али искрено дивљење за све руско и за Стаљина лично. Рузвелт и Черчил нису штедјели са ласкавим похвалама Стаљина. Тада се почело стварати нешто налик на популарност и готово љубав у масама у том лику који до тада био тако недоступан, тако недокучив па чак и одвратан у очима западњака. Тај прекорет у јавном мњењу није био једностран. И у Русији су људи почели заборављати на некадашње предрасуде. Совјетски пропагандисти више нису дијелили свијет на капиталисте и пролетере, на империјалисте и њихове колонијалне жртве, него на

³⁷ Isac Deutscher, *Staljin-politička biografija*, Globus, Zagreb, 1967, str. 409-410.

фашисте и демократе. Не само Рузвелт који је, руку на срце, био ипак вођа новог договора и заговорник и покретач пријатељских односа између Америке и Русије, него чак и Черчил, некадашњи вођа антибољшевичког крсташког рата, били су у Русији слављени и величани као симболи прогресивног човјечанства, као савезници, као пријатељи.

То расположење достигло је врхунац када је објављено да ће се други фронт отворити 1942. Такво расположење владало је још и кад је, у јулу 1942., Стаљин позвао Черчила у Москву да продискутују заједничку војну акцију. Черчил је допутовао у августу, али је његова посјета донијела горко разочарање. Обавијестио је Стаљина да су британски и амерички војни шефови одлучили отказати планирану инвазију у Француску, а умјесто тога предузети инвазију у Сјеверну Африку. Састанак Стаљина и Черчила био је гласан и буран. У полуслужбеном опису тога састанка налази се овај дијалог:

Черчил: ... дошли смо до закључка...тешко ми је о томе говорити...

Стаљин: Господине премијеру,у овој соби нема људи слабих живаца...

Черчил: Немогуће је већ ове године предузети инвазију у Европу....

Стаљин: Другим ријечима,енглески и америчке вође одричу се свечаног обећања које су нам били дали прољетос...

Черчил: Намјеравамо предузети инвазију на Сицилију...

Стаљин: То би био више политички него војни фронт...

(Черчил увјерава Стаљина да ће до инвазије у Европи доћи 1943. године)

Стаљин: А гдје је гарант да нећете прекршити и ово свечано обећање?

Молотов: Британски ће нам премијер доказивати да његова земља не може жртвовати своје људе.³⁸

Можда се може сумњати да су Стаљинове ријечи биле тако грубе, али да је управо такав био тон и садржај конференције, потврђују нам и британски и амерички извори. У меморандуму написаном за Черчила, Стаљин је изјавио да је одгађање другог фронта морални ударац совјетском јавном мњењу и да доводи у питање планове совјетске (врховне) команде за љетње и зимске операције.

Ситуација на руском фронту заиста је била поново опасна. Њемци су били напредовали све до Кавказа и стигли су готово до Волге. Битка за Стаљинград управо је започињала. Руској војсци запријетила је опасност да ће остати без кавкаске нафте,

³⁸ Dokumenti, *Tajna prepiska Čerčil-Staljin*, Epoha, Zagreb, 1965, str. 68-69.

иако је било јасно да Русија више не може бити нокаутирана, поражена једним јединим снажним ударцем. Стаљин је ипак имао разлога да се боји рата исцрпљивањем, јер је губитак нафте могао онеспособити његове тенкове, његове авионе и његов транспорт, Стаљин је, осим тога, придавао посебну пажњу борбама за Стаљинград, бивши Царицин, јер би знао да би његов пад могао имати крајње штетно дјеловање на морал становништва. Због тога није никакво чудо што је на вијести, које му је донио Черчил, реаговао срдитим пребацивањем да су савезници преварили Русију, да је остављају на цједилу. Он, који је тако често понављао да неће извлачити за друге кестење из ватре.³⁹

Черчил је касније признао да себи није могао објаснити чудљивост Стаљиновог понашања. Послије свађе која је избила због другог фронта, Стаљин је према њему показивао неочекивану љубазност, и слушао га са много пажње док му је Черчил објашњавао план афричке инвазије. Био је напросто одушевљен британским плановима безобзирног бомбардовања њемачких фактора. Стаљинова чудљивост била је, наравно, одраз противсловља у његовим погледима и њиховом сукобу: он се није могао суздржати да не покаже зловољу због одгађања другог фронта, али му је било стало до савеза са Западом.

Свијет није ништа сазнао о том озбиљном неслагању, јер му се то није смјело саопштити. Сазнао је само да су разговори између двојице премијера протекли у срдечној атмосфери и потпуној искрености. Руски су војници ипак осјетили да нешто није у реду, да се нешто покварило у односима између Русије и Запада, и у својим су се патњама осјећали разочарани западним савезницима и били све огорченији. Немогуће је претјерати у процјени жестине који ће ти осјећаји достићи у наредне двије године, тј. у времену које ће протећи док савезници не започну инвазију у Западну Европу.

У сваком случају, Црвеној армији било је суђено да битку за Стаљинград води у атмосфери неугодног осјећаја властите изолованости. Почетку битке претходио је нагли пад морала војске и цивилног становништва. На југу око Ростова чини се да је руски морал пао на низак ниво и Руси су се готово престали борити. Сматра се да је маршал Стаљин лично посјетио фронт.

Како било да било једно се чини јасно: одмах послје тога ондје је предузета велика чистка. Чистка је била веома успјешна и руски морал на југу одмах се побољшао. Наводно је сам Стаљин предсједавао на војном суду који је осудио неколико генерала оптужених због занемаривања дужности и издаје.

³⁹Isac Deutscher, *Staljin-politička biografija*, Globus, Zagreb, 1967, str. 412-413.

Њемачки покушаји да заваде кавкаске народности и племена и да из њихових редова регрутују колаборационисте нису били без успјеха. Та чињеница добила је службену потврду после рата, кад је неколико стотина хиљада Чечена, оптужених да су помагали непријатељу, кажњено депортацијом у Сибир. Али, то је била битка коју Стаљин због личних прије него због војних стратегијских разлога, једноставно није смио изгубити. У свих шест мјесеци колико је она трајала, Стаљин ју је лично водио и надзирао њен ток, од њемачке офанзиве до руске противофанзиве, која се касније из тога развила.

Стаљинградска војска била је од самог почетка изванредна по својим обиљежјима и току. Њемци у почетку нису сматрали Стаљинград прворазредно важним циљем. Сами Руси почели су распоређивати и окупљати снаге за његову одбрану тек средином јула. Заправо, није постојао никакав војни, стратегијски разлог да Стаљинград постане поприште највеће битке у Другом свјетском рату. Њемци су сигурно могли много лакше пресјећи Волгу, за Русе животно важну комуникацију, на било којем мјесту јужно од самог Стаљинграда, било гдје на потезу између њега и Каспијског мора. Али Хитлера је убрзо престао подстицати углавном психолошки мотив.

У вријеме кад смо почели озбиљније настојати да заузмемо Стаљинград, то јест у другој половини августа (тврде њемачки генерали), Руси су ондје били прикупили више резерви (него другдје). Њима је било лакше појачати Стаљинград него Кавказ, јер је било ближе њиховом главном фронту. Хитлер је ускоро почео бјеснити што нас (Руси) непрестано заустављају и што непрестано трпимо неуспјехе. Већ име само тога мјеста „Стаљинов град“ било је изазов за Хитлера. Зато је почео повлачити снаге са главне линије фронта, и заправо одасвуд, надајући се да ће тако сломити отпор Стаљинграда, и тиме је заправо исцрпио своју војску.

Претходне године биле су обојици, и Хитлеру и Стаљину, усредоточене на Кремљ, а сада су биле једнако снажно усредоточене на Стаљинград. У првој половини августа, Руси су се повукли до средине стаљинградске одбрамбене зоне. Стаљин је тада одлучио да на ту опасну тачку пошаље Жукова, свог најспособнијег комаданта, и Васиљевског, који је наслиједио Шапошњикова на положају начелника генералштаба, и Маљенкова. **Ни корака назад!** – гласила је његова славна наредба стаљинградском гарнизону. Међутим, за њега је било најважније да заустави њемачко продирање према граду који је носио његово име; на коцки је била његова легенда. Њемачко се напредовање додуше наставило, али веома споро Њемци су га веома скупо плаћали.

Стаљин се 5. октобра опет обратио опсједнутом гарнизону: „Захтијевам од вас да предумете све (што можете) да бисте Стаљинград одбранили. Стаљинград се не смије дати непријатељу, а они његови дијелови које је непријатељ освојио морају бити ослобођени!“ У том тренутку, у дневној наредби 7. новембра, Стаљин их је покушао охрабрити: „Још ће бити весела и радости на нашим улицама!“

А 19. новембра, кад се Њемцима чинило да улажу посљедњи напор да потпуно загосподаре градом, Стаљин је наредио противофанзиву. Стаљинова идеја противофанзиве прозилазила је од оних истих психолошких премиса и од оног истог познавања Хитлеровог менталитета, на којим је био заснован и план битке за Москву, иако је оперативни аспект ове стаљинградске кампање био много сложенији, зрелији и ефикаснији. Стаљин је опет играо на карту Хитлерове слијепе уображености и ароганције. Узео је само по себи разумљиво да Хитлер вјерује како су руске снаге на југу у току љета биле толико подрмане те не може бити говора да би се успјеле окупити за било какву противофанзиву. Стаљин је исто тако пошао од претпоставке да Њемци неће ни у овом случају прераспоредити своје снаге из офанзивног у дефанзивни распоред.

У својој дневној наредби 14. октобра Хитлер је увјеравао своје војнике да о некој руској противофанзиви не може бити говора. Задатак што га је Стаљин био намијенио браниоцима Стаљинграда, био је да привуку на себе, да намаме у стаљинградски цеп, елиту њемачких армија на јужном фронту и да је ондје исцрпе, а за то вријеме стварао и повећавао стратегијску резерву, па је зато остајао немилосрдно глув на очајничке молбе и позиве комаданата на бојном пољу да им се пошаљу појачања. Ма колико они плакали, не смијете им обећати никакве резерве, рекао је начелнику генералштаба. Не дајте им ни један једини батаљон са московског фронта. Стаљин није починио грешку да расипа снаге какву је починио Хитлер, који је без праве сврхе и без правог смисла непрестано пребацивао своје резерве између Стаљинграда и Кавказа. Своју цијелу оперативну резерву Стаљин је ставио под команду Жукова, а овај ју је у потпуној тајности распоредио међу три армије које су стајале на сјеверној, сјеверо-западној и јужној страни града Стаљинграда. Њихови су комаданти били Ватутин, Рокосовски и Јеременко; големом артиљеријском масом командовао је Воронов, а треба имати на уму да је артиљерија била главно оружје употребљено у тој битки.

Комаданти трију сектора добили су задатак да изврше концентричне ударе у позадини Њемаца, који су опсједали Стаљинград, и да их тако одсјеку од њемачких армија на западу. Први удари били су предузети на slabим карикама њемачког фронта,

то јест на оне секторе које су држали напола деморалисани Румуни, Мађари, Италијани, што је био још један доказ психолошког и политичког приступа битки. Ватутин је 19. новембра ударио са сјевера. Четвртог дана након почетка противофанзиве Њемци, који су опседали Стаљинград, били су сами опсједнути. До краја децембра Њемачка је главнина одбачена готово 200. километара од Стаљинграда.

Вон Паулус се 1. фебруара предао заједно са двадесет и три њемачка генерала и са њиховим војницима. Тако је завршила кампања која је у сваком случају била везана за Стаљина и његово име и у којој је изгинуо цвијет њемачке војске.

Управо та битка, коју је Стаљин водио на истом мјесту гдје је четврт вијека прије учинио своје прве кораке као војсковођа довело је до тога да је он добио титански лик у очима цијелог свијета.⁴⁰ С побједом код Стаљинграда Совјетски Савез је добио борбу за опстанак и рат је ушао у сасвим нову фазу. Забринутост за коначни исход рата готово је потпуно нестала.⁴¹

Дешавања у 1941. и 1942. довела су до значајних промјена у погледима и стајалиштима Русије. Сам Стаљин је чврсто упозоравао на то да је рат био највећи изазов за Совјете и то да је донио коначну потврду ваљаности и оправданости идеја и принципа за које су се они залагали и који су их надахњивали.

У марту 1943. Стаљин је за себе узео чин маршала, први у 64. години живота. То је учинио након завршетка битке за Стаљинград. Он је, прије него што ће за себе узети ту титулу, предао маршалске еполете својим најистакнутијим комадантима, а узевши и сам чин маршала, хтио је показати да је једно са својим официрима.

Стаљин је 4. септембра 1943. године, узбудио свијет изненадном и неочекиваном рехабилитацијом Руске православне цркве, која је од револуције била напола забрањена, јер се била идентификовала са бившим, царским режимом. Стаљин је примио патријарха Сергеја, фактичког вођу цркве и након дугог и пријатељског разговора са њим издао декрет којим је поново основан Свети синод. Као разлог за то Стаљин је изнио тврдњу да Црква учествује у ратном напору и тиме доказује своју вјерност отаџбини. Такође, при томе, Стаљин је водио рачуна и о неким много ширим околностима. У својој љетњој офанзиви Црвена армија у то вријеме ослободила је највећи дио Украјине, и Стаљин је већ мислио на вријеме кад ће она прећи границе Балкана, гдје је православље била доминантна религија.

⁴⁰Isac Deutscher, *Staljin-politička biografija*, Globus, Zagreb, 1967, str. 414-418.

⁴¹ Alexander Werth, *Rusija u ratu 1941-1945*, O. Keršovani, Rijeka, 1979, str. 7.

Премда је Стаљин кумовао томе новом традиционализму, он је ипак напросто морао знати да су два гледишта, једно које гледа у прошлост, у Сверусију царева, и друго које се надахњује у Лењиновом учењу, међусобно антагонистички. Зато се није могао поистовијетити ни са једним ни са другим.

Двојност Стаљинових гледишта дошла је до упадљивог изражаја у његовом држању и поступцима за вријеме прославе двадесет шесте годишњице октобарске револуције у децембру 1943. године. У само предвечерје прославе примио је Орден Суворова.

Послије тога дошао је на свечану сједницу Московског совјета да ондје одржи свој уобичајени комомеморативни говор, али се тада први пут појавио пред јавности у маршалској униформи, с еполетама опточеним златом, и са звијездама на униформи, украшеним дијамантима. Док су напољу атиљеријски плутони и фантастичан ватромет поздрављали вијест о ослобођењу Кијева, Стаљин је стајао пред члановима Московског совјета као утјеловљење оне некадашње Русије, Русије разних Суворова и Кутузова. Али у говору што га је одржао, он је потпуно игнорисао те узвишене симболе царске Русије, не споменувши их уопште.

Стаљинови поступци, и заправо цијела тадашња ситуација, указивали су на то да Стаљин покушава ублажити латентну напетост која је настала између партије и војске. Хитлер, кога су тјерала у очај његова неслагања и сукоби са генералима, једном је рекао својим пријатељима како завиди Стаљину који може неупоредиво суровије и безобзирније него он поступати са тврдоглавим генералима. Стаљин је, наравно, држао војску под контролом, али је у исти мах помно пазио да не увлачи војску више него што је апсолутно нужно у којекакве сплетке и сукобе који су потресали партију и државу.

Он је подстицао стварање лика или типа неполитичког, аполитичког, генерала, официра од заната, који је одан свом послу и обавља га што боље може, колико год му допуштају снаге и способност, и који само на ријечима, то јест само ритуално, изражава оданост партији.

У првој фази рата војска је платила скупу цијену, између осталог, и за губитак самопоуздања. Стаљиновој пажњи није промакла та опомена. Имао је довољно памети или разборитости да врати генералима „слободу кретања“, да тако кажемо, да их потиче да отворено говоре оно што мисле, да рјешење проблема с којима би се суочавали траже примјеном методе учења на грешкама, да их ослободи страха од газдиног бијеса. Стаљин је своје офицере драконски кажњавао за недостатак храбрости или рада; немилосрдно је смјењивао оне који су показали неспособност, и то је чинио

чак и кад су ти људи били као Ворошилов и Буђони; али је у исти мах награђивао иницијативност и ефикасност, и гурао напријед оне код којих је открио та својства. Показало се да су Хитлерови генерали боље прочитали Стаљина него њихов шеф, кад су изјавили, после рата да су највиши старјешински кадар руске војске сачињавали људи који су доказали способност да могу самостално одлучивати и просуђивати, и који су на тако створеним одлукама могли инсистирати без страха да ће им се због тога било шта догодити.

Стаљин није иступао са било каквим стратегијским догмама које би наметнуо другима. Није долазио на састанке са својим генералима носећи у торби властите планове операција или њихове готове скице. Он би им само назначио своје опште идеје, увијек засноване на изванредном познавању свих аспеката ситуације: економских, политичких, војних. Тада би пустио генерале да сами израде планове, да формулишу своја гледишта и оцјене и када би то они донијели, на томе би он засновао своју коначну одлуку. Његова одлука подсећала је на искусног, хладног арбитра што суди на некој утакмици, у којој као играчи наступају генерали. Ако би међу генералима дошло до контроверзе, Стаљин би прикупио мишљења свих оних чији су судови могли бити важни, одвагао би свако за и свако против, упоредио гледишта људи, на терену, на самом ратишту, и са тим општим мишљењем о ситуацији, на крају донио праву одлуку. Регенерација војске, њеног морала и њеног командног кадра била је једна од најимпозантнијих успјеха Русије, а заслуге за то је имао искључиво Стаљин.⁴²

Када су се Стаљин, Черчил и Рузвелт састали на Јалти, у фебруару 1945. године, побједа им је била надхват руке; знали су да им она може побјећи само ако међу њима избије неслога.

Та неслога је била једна једина Хитлерова нада. Управо због тога, тројица савезничких вођа, чврсти у својој одлуци да непријатељу задају посљедње проблеме, који ће га докрајчити и смрвити, помно и равно гурали су у страну оне проблеме који би их евентуално могли раздвојити. Са упадљивим и управо чудним, бизарним недостатком смисла за хумор, Велика тројица упутила су с Јалте позив свим још неутралним земљама, читавој земаљској кугли, да Њемачкој објаве рат прије 1. марта 1945. године. Дакле, да га објаве након што је рат био већ практички добијен; то су земље морале учинити како би добиле право да буду примљене на оснивачку скупштину Уједињених народа у Сан Франциску. На Јалти су израдили планове за

⁴²Isaac Deutscher, *Staljin-politička biografija*, Globus, Zagreb, 1967, str. 424-428.

даљња напредовања својих армија, а уједно су подијелили Њемачку на зоне које ће сваки посебно окупирати.

Да је Хитлер починио самоубиство, да је његово тијело спаљено, да су посмртни полуугљенисани остаци препознати као његови те су чињенице биле потпуно утврђене. Али, Стаљин је сумњао у налаз судске медицине. Наредио је да тијело доведу у Москву гдје је било помно прегледано и обављена је аутопсија. Тек тад је Стаљин могао искусити истину старе узречице „Леш непријатеља слатко мирише“.⁴³

Други свјетски рат се завршио двапут - 8. маја у Европи и 2. септембра у Азији. За становнике Совјетског савеза 9. мај је био неуобичајени празник. Рат са нацистичком Њемачком је био за земљу најтежи испит у цијелој њеној историји, јер је морала да се бори за живот и смрт, бранећи слободу и независност, право на живот и постојање. Стога су се масовне манифестације, које су почеле одмах после објављивања на радију о томе да је ъемачка команда потписала безусловну капитулацију, завршиле тек након мјесец ипо дана, 24. јуна, свечаном парадом у Москви, на Црвеном тргу.⁴⁴

Стаљин је 24. јуна 1945. стајао на врху Лењиновог маузолеја и посматрао велику тријумфалну параду Црвене армије, којом је била обиљежена четврта годишњица Хитлеровог напада на Русију. Крај њега је стајао маршал Жуков, његов замјеник на положају врховног комаданта, побједник битака код Москве, Стаљинграда и Берлина. Стаљина је сада обасјавао пуни сјај народног признања и захвалности. Ти осјећаји народа били су спонтани и истински. На другу страну ваге морала се ставити и цијена којом је Русија платила своју побједу: седам милиона службено проглашених, пребројаних мртвих, безбројни илијони осакаћених, разорени скоро сви градови, уништена индустрија...⁴⁵

Стаљин је у послеријатном периоду дјеловао и поступао као и некада, то јест са оном истом мјешавином храбрости и оштроумности, који су за њега били карактеристични у читавој његовој каријери. Стаљин је 9. фебруара 1946. године у предизборном говору рекламирао доношење првог послеријатног петогодишњег плана, а онда је описао контуре наредних трију или више петогодишњих планова. Истакао је да ће народи Совјетског Савеза постићи право благостање и сигурност тек онда кад се буду остварили циљеви тих неколико узастопних петогодишњих планова.

⁴³A. Antonov-Ovsejenko, *Staljin-portret tiranina*, Intro naprijed, Zagreb, 1986, str. 309.

⁴⁴Jurij Žukov, *Staljin-Tajne vlasti*, Ukronija, Beograd, 2014, str. 221.

⁴⁵Isaac Deutscher, *Staljin-politička biografija*, Globus, Zagreb, 1967, str. 473-474.

Народ Совјетског Савеза мора наставити јачање своје економске моћи да би за отприлике петнаест година СССР постао способан годишње производити 60 милиона тона челика, 500 милиона тона угљена, 60 милиона тона нафте итд. Тек тада ћемо бити сигурни од сваког изненађења, рекао је. Говорећи само неколико мјесеци након што су експлодирале прве атомске бомбе над Хирошимом и Нагасакијем, Стаљин је у свом говору наговјестио нову несигурност у коју Русију доводи амерички монопол; апеловао је на руски народ да прихвати амерички изазов. Многим људима се тај амбициозни програм чинио нереалан. СССР је ипак оставарио главне индустријске циљеве које је пред њих поставио Стаљин, и остварио их је и прије постављеног рока. Рудници угљена почели су давати 500 милиона тона годишње већ само након дванаест година умјесто предвиђених петнаест година. Производња нафте повећала се на 60 милиона тона годишње за девет година. Челична индустрија достигла је годишњу производњу од 60 милиона тона већ крајем педесетих година. У том истом раздобљу повећана је производња цимента и грађевинског материјала за четири пута; потрошња електричне енергије по запосленом раднику упетоуштрочена је.

Највећи дио тог напретка остварен је у посљедњим годинама стаљинске ере. У исто вријеме положени су темељи руске нуклеарне индустрије. У тај подухват морао је бити уложен велики дио ионако смањених ресурса Русије. Висина укупних капиталних улагања у индустрију у раздобљу од 1946. до 1950. године била је једнака укупној висини улагања у тринаест пријератних инвестицијских замаха, то јест од 1928. до почетка нацистичке инвазије.

Као и иначе, Стаљин је и сада развијао у првом реду тешку индустрију и индустрију наоружања. За вријеме рата, кад се непријатељ дочепео најбогатијих житница Русије, пољопривредна производња у осталим дијеловима земље пала је на мање од половине нормалне производње. Резерве су биле исцрпљене; велики дио сточног фонда био је уништен; пољопривредне машине биле су у лошем стању, јер се годинама нису поправљале ни обнављале, а осим тога, ионако их није било довољно. На селима ионако није било радне снаге потребне да се преору и засију поља која четири године нису била обрађивана.⁴⁶

У марту 1946. у славном говору што га је одржао у Фултону, Черчил је затрубио на узбуну због све већег изазова и опасности за цивилизацију који пријете од комунистичких петих колона, и уједно је упозорио како постоји опасност да дође до

⁴⁶Isaac Deutscher, *Staljin-politička biografija*, Globus, Zagreb, 1967, str. 492-499.

враћања у доба мрака, у камено доба. Нико не зна, рекао је Черчил, шта Совјетска Русија и организације њене Комунистичке интернационале намјеравају урадити у будућности, и гдје су границе, ако граница уопште има, њиховим експазивним тенденцијама. Кад је Черчил позвао Сједињене Државе да свакако настоје задржати супериорност у нуклеарном наоружању и да свакако подржавају народе Источне Европе у њиховом отпору комунизму, на свијет су се сручили напади панике. У Русији су се обични људи осјећали као да ће по њима још прије поноћи почети да пљуште атомске бомбе. Стаљин који је у тој игри учествовао, одлучио је да се покуша извући блефом, показујући пред свијетом смиреност, самоувјереност и снагу.

6.2. АТОМСКА БОМБА

Физичари у многим књигама из историје атомске енергетике у СССР-у шифрован назив „Уран“, који је Стаљин изабрао 1942. године као условну ознаку Стаљинградске контраофанзиве, везују за елемент уранијум. Претпоставља се да је Стаљин, који је већ у том тренутку одобрио обнову истраживања везаних за уранијумски проблем, налазио се под утиском могуће деструктивне снаге уранијумске бомбе. Међутим, физичари гријеше. Шифру стаљинградске операције Стаљин је изабрао у част Урана, седме планете сунчавог система. Сљедећа стратешка битка после је „Урана“ – опкољавање и уништење њемачких армија код Ростова на Дону - добила је од Стаљина шифровани назив „Сатурн“.

Теоретске процјене показују да ако савремена моћна бомба може, рецимо, да уништи читаву четврт, онда би атомска бомба, чак и мањих размера, могла да уништи велики просторни град с неколико милиона становника.⁴⁷

Изградња атомске бомбе сматрала се практично остварљивим пројектом већ почетком 1939. године. У СССР-у нуклеарна физика је била једна од приоритетних области истраживања. У Москви, Лењинграду и Харкову су постојали институти специјализовани за истраживање атомског језгра.

Документа објављена након што је с њих скинута ознака тајне показују да је крајем септембра 1941. године агент Совјетске обавјештајне службе у Лондону предао Москви шифровану вијест преко радио везе да је у Великој Британији формиран специјални уранијумски комитет за практичну разраду и изградњу атомске бомбе.

⁴⁷ Правда, 13. октобра, 1941, стр.3.

Први совјетски физичар, који се почетком 1942. године обратио с неколико писама Стаљину у вези са могућности изградње атомске бомбе и за то да су Њемачка, САД и Велика Британија већ почеле рад на пројекту изградње атомске бомбе.

У СССР-у је рад обавјештајне службе био организован тако да су подаци које су добијали агенти могли да се преточе у практичне одлуке тек пошто их Стаљин лично оцјени. Он је држао под конторлом апсолутно све важне одлуке и управо је то био кључ ефикасности његове власти. Уочи рата с Њемачком у СССР-у је само Стаљин располагао свим информацијама за доношење одлука. Извјештаји обавјештајних управа Црвене армије и НКВД-а стизали су код Стаљина, а не у Генералштаб.

Према свједочењу маршала Жукова, који је почетком рата био начелник Генералштаба, генерал Фјодор Голиков, начелник Обавјештајне службе Генералштаба, често је реферисао Стаљину лично, прескочивши Жукова и наредног комесара одбране. „Могу да кажем „, пише Жуков, да је Стаљин знао знатно више (о стању на граници) него војно руководство. ⁴⁸Обавјештајне информације о атомској бомби такође су морале да добију прво Стаљинову оцјену.

У мају-јуну 1942. године, ако је судити по постојећим документима и сјећањима, Стаљин је добио кратке извјештаје о атомској бомби, које су независно један од другог поднијели Берија и Кафтанов. Оба извјештаја поднијета су усмено. Званично писмени реферат НКВД-а Стаљину, из марта 1942. године, који се наводи у многим публикацијама скоријег датума, Берија није потписао јер је извјештај технички био превише сложен. Берија је известио Стаљина о закључцима обавјештајне службе. Кафтанов је реферисао о писму које је за Стаљина послао физичар Флеров и гдје је у много лакшој форми неко НКВД-у објаснио шта је атомска бомба и зашто Њемачка или САД могу да је направе у веома блиској будућности. Судећи по сјећањима Кафтанова, Стаљин је, пошто је кратко прошао по кабинету, размислио и рекао: „*Треба радити*“.

6.3. ПРВА АТОМСКА БОМБА СССР-а

Успјешна проба прве совјетске атомске бомбе изведена је на специјално изграђеном полигону у Семипалатској области Казахстана 29. августа 1949. године. То је била и по конструкцији и научно сложенија плутонијумска бомба. Према радиоактивним производима експлозије, који су се проширили кроз горње слојеве

⁴⁸ Жуков Г. К. *Вооспоминания и размышления*, Москва, Новости, 1990, стр. 341.

атмосфере по читавом свијету, Американци су средином септембра закључили да се радило о бомби која је била готово копија оне бачене на Нагасаки. Совјетски савез није саопштавао о проби бомбе.

Тајним указом Врховног совјета СССР-а, који никад није објављен, група учесника у изградњи атомске бомбе добила је владине награде. Највишу награду - звање хероја социјалистичког рада и медаљу „Златна звијезда“, добили су научници Курчатов, Флеров, Харитон, Хлопин, Бочвар, научни руководилац радио-хемијских радова у кабинету „Мајак“. „Златну звијезду“ и звање хероја социјалистичког рада добио је професор Николаус Рил. Сви су од владе добили даче у околини Москве и аутомобиле „побједа“. Курчатов је, као изузетак, добио аутомобил „зис“. Сви су добили и Стаљинову награду. Начелници, радници, генерали, министри, замјеници министра добили су „Златне звијезде“ и награде за допринос у изградњи атомске бомбе. Берија, шеф Спрецијалног комитета, добио је орден Лењина.

Уранијумску бомбу у СССР-у су успјели да направе и тестирају 1951. године. То је био оригинални совјетски модел, комплетнији и савршенији од прве америчке уранијумске атомске бомбе. СССР је управо захваљујући атомском оружју обезбједио статус суперсиле.

6.4. ХИДРОГЕНСКА БОМБА

Плутонијум за атомску бомбу направљен је вјештачким путем, а уранијум – ^{235}U се нигдје не концентрише у количини која може да изазове ланчану реакцију његовог готово тренутног распада. Идеја за хидрогенску бомбу заснива се на физичкој појави која је најраширенија у васиони: на нуклеарној синтези, стварању језгара атома тежих елемената спајањем језгара лаких елемената. Управо тако су формиран елементи земљине коре. Под високим температурама од стотине милиона степени кинетичке енергије језгара лаких елемената постаје толика да се они, сударајући са међусобно, могу „стапати“, правећи језгра тежих елемената. При нуклеарној синтези издваја се стотинама и хиљадама пута више енергије него при распаду тешких језгара.

Приликом експлозије уранијумске или плутонијумске бомбе у епицентру експлозије, како показују процјене, температура може да износи до неколико милиона или неколико десетина степени. Многи физичари схватили су да атомска бомба може

бити детонатор за сложенију бомбу нуклеарне синтезе. Поред огромне снаге, хидрогенска бомба по величини не мора бити већа од атомске.

Почетком 1953. године Стаљину су реферисали да се у СССР-у завршава рад на изградњи хидрогенске бомбе, двадесет пута моћније од атомске. Међутим, Стаљин није доживио пробу те бомбе. Она је објављена 12. августа 1953. године. Према америчкој класификацији, та совјетска бомба је названа „Цо – 4“ , у част „ујка Цоа“, како су у то вријеме у САД звали Стаљина.⁴⁹

6.5. УРАНИЈУМСКИ ГУЛАГ

Главна сировина за атомску индустрију уранијумска руда, није се до 1942. године вадила нигдје у СССР-у. Почетак атомске ере у Совјетском Савезу може се рачунати од 27. новембра 1942. године, када је државни комитет за одбрану (ГКО) усвојио резолуцију број 2542 сс „О експлоатацији урана“ (сс је руска скраћеница за повјерљиво). Налазишта уранијумске руде у Табошарској области Тацикистана била је позната од почетка вијека. Зато је управо ту одлучено да се гради први уранијумски комбинат. Тај задатак је повјерен Народном комитету за обојене метале.⁵⁰

У Европи се уранијум вадио у Саксонији , у бившој Чехословачкој и у Француској. Америчка администрација је знала да се у Совјетском Савезу не експлоатише уранијум и управо ту је био главни фактор наде у атомски монопол, који је био доминантан после 1943. године.

Двије године после одлуке ГКО од 27. новембра 1942. године, Совјетски Савез није имао уран. Добровољца за рад у рудницима уранијума у средњоазијским рудницима није било.

Геолози су открили још неколико налазишта уранијума у Узбечкој и Киргиској области које се граниче са Тацикистаном .

У совјетској влади тог времена није било тешко пронаћи пут за рјешење тог проблема. Стаљин 8. децембра 1944. године потписује резолуцију ГКО бр. 7102 сс, према којој се читав програм експлоатације и прераде уранијума пребацује са Народног

⁴⁹ Roj Medvedev, Zores Medvedev, Nepoznati Staljin, Una, Beograd , 2012, стр. 91-150.

⁵⁰ Атомный проект СССР, *Документы I и материалы*, том 1, 1938-1945, Ред. Л. Рябов, Москва, Наука, Физматлит, 1998, стр. 275.

Комитета за обојене метале на Народни комитет за унутршње послове (НКВД) и ставља под контролу Берије. То је рјешавало проблеме кадрова.

Руководство НКВД –а је већ у фебруару 1945. године донијело резолуцију о слању у комбинат уранијума специјалних исељеника, кримских Татара из Волгостроја, као и квалификованих радника затвореника.

Куцнуо је преломни тренутак за експлоатацију уранијума. Крајем 1945. године Комбинат бр. 6 је прерадио око 10.000 тона уранијума и добио око седам тона концентрата уранијума. Током 1946. године прерађено је 35.000 тона руде уранијума. Сваке године се производња повећавала.

Нова налазишта уранијумске руде на лакше доступним мјестима откривена су 1951-1953 године у Криворошкој области Украјине, недалеко од Пјатигорска на Сјеверном Кавказу, у Четинској области и близу града Шевченко на обали Каспијског мора.

6.6. АТОМСКИ ГУЛАГ

Атомски гулаг се битно разликовао од „уранијумског“ из једног простог разлога – што су за изградњу атомских реактора, радио – хемијских фабрика и издвајање изотопа уранијума и великог броја тајних научних института и лабораторија били потребни радници знатно веће квалификације него за вађење уранијумске руде.

Атомски град код ВЕРХ-Нејвинска, који се градио од 1946. године ,почео је са индустријским издвајањем изотопа уранијума – 234 и 238 тек након успјешне пробе прве совјетске атомске бомбе у августу 1949. године.⁵¹

Слика 41. Стаљин на изборима 1937.године.

⁵¹ Roj Medvedev, Zores Medvedev, Nepoznati Staljin, Una, Beograd , 2012, стр. 150-165.

Слика 42. Стаљин, Молотов и Рибентроп 1939. године у Кремљу, потписивање пакта о пријатељству између Совјета и Њемачке⁵²

Слика 43. Рибентроп, Стаљин, Молотов 1939. године⁵³

⁵² Након смјене Литвинова, на дужност народног комесара иностраних послова постављен је Молотов, који је и даље остао предсједник совјетске владе. У Стаљиновој околини Молотова су сматрали поборником зближавања СССР-а и Њемаке. Рамуат, Istorickii, Vypusk N 5, Pariz, 1982. str. 391.

⁵³ Личност којој је Стаљин повјерио узде совјетске политике био је Молотов, човјек изузетне интелигенције и хладнокрвне бескрупулозности. Читав низ деликатних, проициљивих и неугодних

Слика 44. Стаљин и Жуков на свечаној паради „Црвени трг, Москва 1945.године

Слика 45. Јаков Цугаишвили у логору у заробљеништву

сусрета Молотов је водио савршено складно, љубазно, и формално коректно, а да њихов смјер остане недокучив. *Vinston Čerčil, Drugi svjetski rat I tom*, Prosvjeta, Beograd, 1964, str. 334-345.

Слика 46. Јаков Цугашвили након покушаја бијега из логора, пронађен мртав на електричној жици

Послије пораза код Стаљинграда, немачка команда је према непотврђеним гласинама наводно жељела да замијени Јакова за фелдмаршала Фридриха Паулуса, кога је заробила Црвена армија. Но Стаљин није пристао. Одбио је овакву размјену, не желећи мијењати фелдмаршала за свог сина, јер је Јакова сматрао обичним војником и није желио да има посебан третман⁵⁴. Стаљин је на ово наводно одговорио: „Ја војника за фелдмаршала не мијењам!“

Слика 47. Стаљин, на свечаној паради, Црвени трг, Москва 1945, поздравља хероје Совјетског Савеза

⁵⁴<https://www.24sata.hr/news/staljin-nije-htio-spasiti-sina-vec-ga-je-ostavio-da-umre-u-logoru-624184>, 31.05.2019. године.

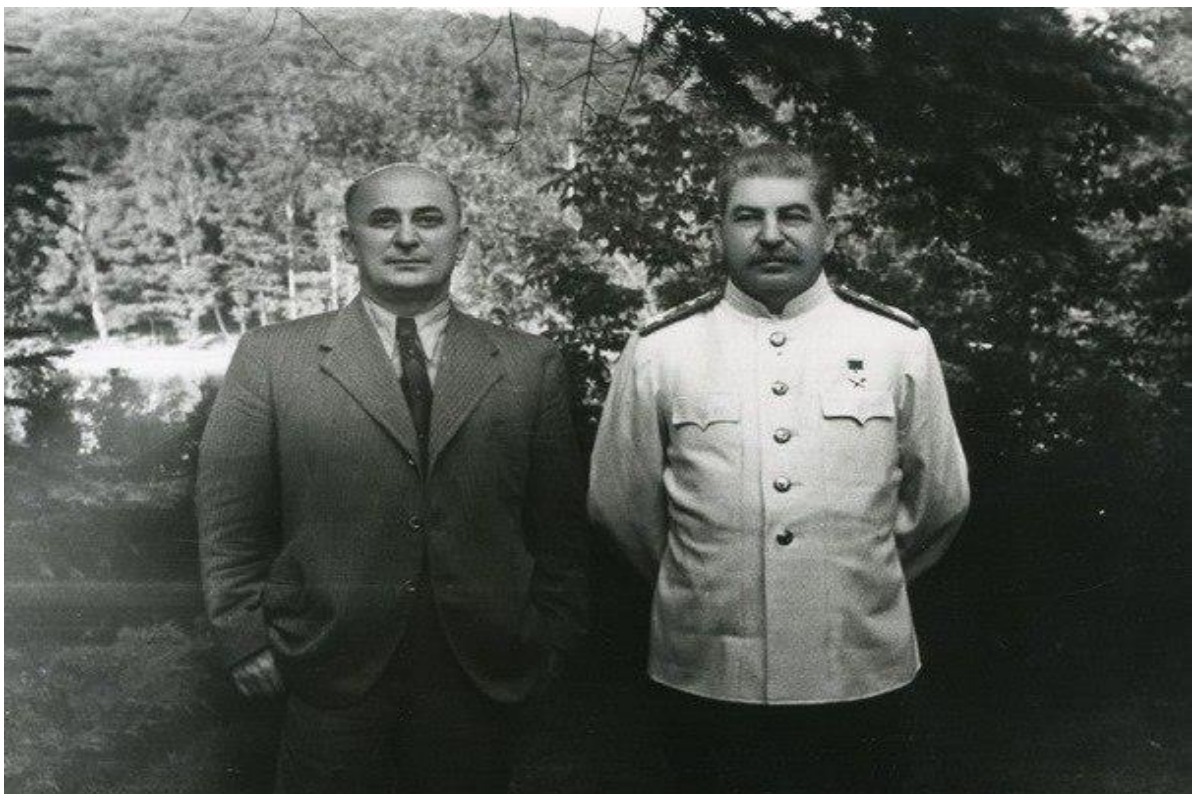
Слика 48. Стаљин и Черчил

Слика 49. Стаљин и Рузвелт

Слика 50. Стаљин и Мао Цетунг

Слика 51. Стаљин и Берија

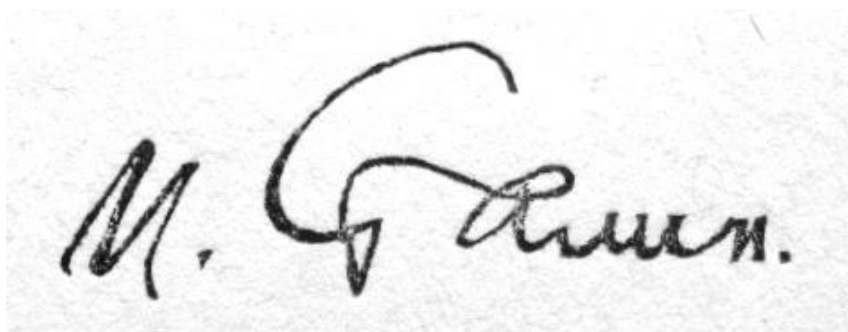
Слика 52. Посљедњи Стаљинов говор 1952. Године

*Слика 53. Рехабилитација православне цркве у
ноћи између 4. и 5. септембра 1943. године*

Слика 54. Црвена армија заузима Берлин

Слика 55. Стаљинов потпис

Слика 56. Стаљин на одру

Слика 57. Посљедњи поздрав великом вођи

Слика 58. Велики број грађана на посљедњем опроштају од Стаљина

7. ПОСЉЕДЊИ ДАНИ СТАЉИНОВЕ ВЛАДАВИНЕ

Много година Стаљиновог владања, култ личности Стаљина добио је невјероватне облике. Стаљину су се обраћали као Оцу народа, те му дали титулу највећег генија у историји човјечанства. Честитке и похвале овом седамдесетогодишњаку излазиле су на ступцима правде још непосредно прије његове смрти. Славни музеј револуције у Москви претворен је у гигантску изложбу рођенданских дарова Стаљину, који су се слијевали попут бујице из свих творница, свих рудника, свих синдикалних организација, свих школа у Совјетском Савезу. Било је то управо тако као да су кинеска револуција, озбиљнији сукоби са Западом, Корејски рат и чак велики подвизи на пољу развоја индустрије готово безначајни у поређењу са историјским рођенданом Стаљина. У свим фазама рата Стаљинов је гениј изналазио правилна рјешења. Стаљиново војно мајсторство долазило је до изражаја и у одбрани и у нападу.

Хрушчов нам је касније дао веома жив опис Стаљинове околине у тим посљедњим годинама његовог живота. Ни један декадент, ни римски цар, није са својим дворјанима и полтронима поступао презирније и хировитије него Стаљин. С највишим совјетским достојанственицима и члановима Политбироа дјеловао је у њихово име, не питајући их за њихово мишљење; често их не би чак обавијестио о својим одлукама које су се односиле на веома важне државне или партијске проблеме. Како је Хрушчов описао, Стаљин је сматрао да о свему може одлучивати сам; њему су сада требали само статисти, а с њима је поступао тако да су га они смјели само слушати и хвалити га.

Здравље је тог седамдесетогодишњака попуштало, а нагло је слабила и његова снага. Ехренбург пише да Стаљин у то вријеме више није био ни најмање сличан својим јавним, службеним портретима, него је изгледао као старац лица уништеног од година. Стаљин је заправо и за вријеме рата био болешљив човјек. Пред крај рата имао је два срчана напада, које је наизглед добро поднио. У јесен 1945. године се разболио. Патио је дуго и тешко, пише његова ћерка Светлана.⁵⁵ Како она каже, то је било од напора у ратним годинама, а и старост се већ примјећивала.⁵⁶ Па ипак, нико се није усудио ни писнути о томе шта ће се догодити послје његове смрти. Он се у нашим очима претворио у свемоћно и тајнаствено божанство, написао је Ехренбург у својим

⁵⁵ Алилујева С., Двадцат двадцать писем к другу, Москва, Известия, 1990, стр. 114.

⁵⁶ Miloš Mikelin, Životni put samodržca, Prosveta, Beograd, 1986, str. 410.

мемоарима. Једноставно га нисам могао замислити мртвога, каже Јефтушенко, пјесник младе генерације. Стаљинова воља била је присутна свугдје; он сам био је готово невидљив. Московљани би га видјели само у изузетним приликама, обично на какав национални празник, кад би стајао на крову Лењиновог маузолеја и примао њихове поздраве, или на погребу каквог високог достојанственика, кад би неколико тренутака ишао крај ковчега до гробнице Кремља.

Стаљин се увијек волио кочоперити својом силном тактичком оштроумношћу и својим смислом за реалност. Говорио је с презиром о локалним освајачима који, као на примјер Хитлер, једноставно нису знали како да ускладе своје циљеве са својим могућностима и нису знали када треба стати. Стаљин је неколико пута показао да зна стати на самом рубу наоружаног сукоба са својим бившим савезницима. Зауставио се када је била ријеч о Дарданелском пролазу; зауставио се када је била ријеч о Перуији; није напао Тита оружаном силом; стао је прије него што се берлинска блокада претворила у катастрофу.

Мада је Стаљин физички копнио све више, и то је било очигледно за све у његовој најближој околини, ипак је његова смрт изненадила не само цијелу земљу, већ и врх партије. Тешко је било повјеровати да човјек у коме су гледали божанство може умријети од сужавања можданих судова или срчане мане.⁵⁷ Иако је имао пуну кућу тјелохранитеља, била је добро позната ствар да га нису смјели ометати у кући у свакодневном животу. То им је било најстроже забрањено.⁵⁸ Како је гласила Беријина инструкција, без позива нико није смио да улази код вожда.⁵⁹

У првој половини фебруара 1953. године Стаљин се сусреће са неколико радника државне безбједности по питању реорганизације обавјештајне службе у иностранству. Међу онима који су били позвани код Стаљина био је генерал Павел Судоплатов. У мемоарима Судоплатов пише: „Био је веома , али требало је само погледати Стаљина и то осјећање је нестало. Видио сам уморног старца. Стаљин се веома промијенио. Коса му се јако прориједила и, мада је он увијек споро говорио, сада је очигледно изговарао ријечи са напором, а паузе међу њима су биле дуже“.⁶⁰

Вијест о Стаљиновој смрти објављена је 6. марта 1953. Према службеним докторским билтенима, он је шест дана прије тога задобио тешко крварење у мозак, погодила га је парализа и изгубио је свијест и способност говора. У ноћи од 4. марта

⁵⁷ Roj Medvedev, *Svi Staljinovi ljudi*, Svjetlost, Sarajevo, 1987, str. 35.

⁵⁸ <https://www.express.hr/life/suradnici-su-pustili-staljina-da-umre-u-mukama-18748>, 31.05.2019. godine.

⁵⁹ Волкогонов Д., *Семь вождей Том I*, Москва, Новости, 1996, стр. 316.

⁶⁰ Судоплатов П., *Разведка и Кремль*, Москва, Гя, 1996, стр. 389.

нова кап му је погодила срце и дисајне органе. Умро је од церебралне хеморагије сутрадан у 9 сати и 30 минута⁶¹. Имао је 74. године.

Стаљинова краткотрајна болест и брза смрт дали су његовим насљедницима једва толико времена да се договоре шта ће рећи земљи и да се споразумију о привременој прерасподјели највиших положаја у партији и држави. Сахрана је била заиста величанствена. Балзамовано тијело било је изложено у одијелу генералисимуса. Одликовања, одликовања посвуда. Вијенаца и вијенаца. Сандук са Стаљиновим тијелом подигли су на рамена Молотов, Коганович, Берија, Маљенков - сваки на свом мјесту, према свом рангу⁶².

Сандук са Стаљиновим лешом пренијет је у гробницу у великом маузолеју на Црвеном тргу и Стаљиново мртво тијело положено је ондје крај Лењиновог.⁶³ Поводом Стаљинове смрти, руски патријарх је казао да је он био „споља атеиста, али у суштини, човјек који вјерује у Бога“, а у цркви је одржана служба у којој су за Стаљина пјевали „Вјечнаја памјат“.⁶⁴

Након Стаљинове смрти, половина човјечанства је оплакивала Јосифа Висарионовича Џугашвилија Стаљина или "челичног човјека". У Москви је сваки цвијет био продат тако да ниједан није преостао за сахрану славног композитора Сергеја Прокофјева, који је умро 50 минута прије Стаљина. Вијетнамски лауреат, песник То Ху потресен је писао: "О Стаљину! О Стаљину!/Шта остаје на Земљи/А шта на небу/Сада пошто си Ти мртав?" Но, тешко да је нека посмртна репутација тако брзо претворена у пепео.

Више од 10.000 симпатизера Комунистичке партије Русије обиљежило је 5. марта у Москви годишњицу Стаљинове смрти. Када је нови совјетски челник Никита Хрушчов 1956. године осудио Стаљинов култ личности, његово тијело је уклоњено из маузолеја на Црвеном тргу где је лежало уз тијело вође Бољшевичке револуције из новембра 1917. Владимира Иљича Лењина. Стаљин је сахрањен у близини, на Стази совјетских хероја уз зидине Кремља и на том месту је сваког дана свјежа ружа.

По налогу Лаврентија Берије, на дан када је Стаљин умро, сачињен је службени списак његове „личне имовине“.

Имали су руководећи бољшевици разне привилегије које су им надокнађивале формално малу „личну имовину“. Имао је, наравно, привилегије и сам Стаљин, али су

⁶¹Vladimir Adamović, *Od vlasti do paranoje-psihobiografija*, Nolit, Beograd, 1987, str.10.

⁶² A.Antonov-Ovsejenko, *Staljin-portret tiranina*, Intro naprijed, Zagreb, 1986,str. 310-311.

⁶³Isaac Deutscher, *Staljin-politička biografija*, Globus, Zagreb, 1967,str. 522-539.

⁶⁴ <https://rs.sputniknews.com/komentari/201711061113325538-staljin-danas-/>, 30. 05. 2019.godine.

много били изненађени када је био направљен овај посмртни попис његове личне имовине и личних ствари.

Упркос томе што је цијели СССР знао да је Стаљин стално у војничком шињелу и да никада није ни покушавао да граби попут неких око себе.

Дакако, Стаљин је у рукама имао ужасну концентрацију власти и моћи. То му је била суперкомпензација за мањак „личне имовине“. Па, ипак, ево пописа, ево шта је иза њега остало:

1. Блок за забиљешке, са сивим корицама од коже;
2. Нотес са црвеним кожним корицама;
3. Личне забиљешке и опаске на посебним листовима папира и отцјепљеним листовима. Укупно 67 (шездесет седам) листова;
4. Обична свеска са записима, црвено укоричена;
5. Луле – пет комада, четири кутије за луле са прибором и дуваном.

Књиге из кабинета друга Стаљина, нађено на његовом радном столу и сувенири – нису укључени у овај списак.

Попис је закључен 5. марта 1953. у 22 сата и 30 минута у Ближој дачи. Потписали су га: „командант Ближе даче Орлов, старији ађутант Старостин, помоћник Туков и сарадница Бутусова“.

Вјероватно и нема неког посебно смисла упоређивати Стаљинову „личну имовину“ са оним што су посједовали у његово вријеме и потом шефови других држава.

Упркос томе, и у овом „огледалу“ може се погледати оно што су посједовали и што посједују други који су били или јесу на врху државних пирамида власти својих земаља.⁶⁵

⁶⁵ <http://www.carsa.rs/staljinova-licna-imovina-na-dan-kada-je-umro-pet-lula-sveska-sa-beleskama-blok/>, 06. 04. 2019.године.

7.1. МИСТЕРИЈА СТАЉИНОВЕ СМРТ

Да ли постоји мистерија Стаљинове смрти? Да ли је Стаљин умро природном смрћу како стоји у јавном саопштењу? Да ли је Стаљин умро од узнатредованог процеса атеросклерозе крвних судова мозга, која је довела до можданог удара, од којег се нажалост није опоравио.

Постоје два свједока његовог умирања. Први је Никита Сергејевич, а други ћерка Светлана. Упоредјени, њихови искази се веома мало разликују. У току ноћи обезбјеђење из Стаљинове даче позвало је Маљенкова да се нешто необично догађа, јер Стаљин није узео свој уобичајни чај. Када су ушли у собу Стаљин је лежао на поду. Тешко је дисао и био немиран. Позвали су доктора Лукомског који је предводио љекарску екипу. У соби гдје је лежао и умирао Стаљин, сви су били збуњени и била је велика збрка. Послије два дана коме, парализоване десне стране тијела са тешким дисањем, које је пред крај прошло у хротац, долазећи свијести само једном или два пут, Стаљин је издахнуо.

Стаљинова смрт није била неочекивана. Његово здравље се веома примјетно погоршавало управо 1951 – 1952 године. Он није добијао никакву медицинску помоћ није пак обављао медицинске претраге. Његове хроничне болести, прије свега, хипертонија, артеросклероза и реуматски болови су узимали маха. Од краја 1952. године појавили су се непознати проблеми са плућима, због чега је Стаљин престао да пуши. Све је то наговјештавало да му се ближи крај.⁶⁶

7.2. НАСИЛНА СМРТ?

Сем званичног објашњења околности, под којим је умро Стаљин, постоји још неколико верзија.

Бритовшек (Марјан, 1923) каже да је Стаљин убијен. Он полази од претпоставке да је почетком 1953. године, а можда и раније, постојала група људи, из Стаљинове најближе околине, која је спремала завјеру против њега и која је чекала само погодан тренутак да се ријеши Стаљина. Када је одржан девети конгрес партије и када је свима било јасно да Стаљин жели да се ослободи својих сабораца, он превасходно мисли на Молотова, Ворошилова и Кагановича, завјеренике је сјединио заједнички интерес.

⁶⁶ Roj Medvedev, Zores Medvedev, Nepoznati Staljin, Una, Beograd, 2012, str. 13.

Бритошек мисли да је Берија отровао Стаљина, из своје лабораторије отрова, или пак мисли да је искористио Стаљинovu нагло насталу болест и спровео добро простудиран поступак Стаљиновог погрешног лијечења. Већа је вјероватноћа да ако је Стаљин убијен, да је то урађено добро организованим, погрешним лијечењем, него што је то тровањем.

7.3. БЕРИЈА КАО УБИЦА?

Витлих, писац једне од Беријиних биографија, наводи хипотезу да је Берија убио Стаљина ударцем оловне куглице у главу. Наводно је Берија увијек са собом носио оловну куглицу завезану канапом. Прича се како је Берија био масјтор да том оловном куглицом неког удари у главу и да се овај сруши мртав. Витлих мисли да се то десило и са Стаљином, када су једном остали насамо: Берија га је погодио, како писац наводи, у предно иза десног ува. Стаљин је пао, онесвијештен. Када су љекари дошли, констатовали су апоплексију. Ова теза је теоретски могућа.⁶⁷

⁶⁷ Vladimir Adamović, *Od vlasti do paranoje-psihobiografija*, Nolit, Beograd, 1987, str. 146-153.

8. ВЕЛИКИ УМ - ПСИХОБИОГРАФИЈА

Феномен Стаљина се може разумјети искључиво ако у складну цјелину склопимо три чиниоца: историјске околности, особине одређене личности и психологију сљедбеника. Ако се сваки од ових елемената одвојено испитује, као што се обично чини када се разматра тако слојевит проблем као што је стаљинизам, добија се реална слика. Стаљинизам се не може разумјети искључиво испитивањем историјских околности, занемарујући утицај особина личности на историјски процес. Са друге стране, сводити стаљинизам искључиво на психичке особине самог Стаљина, значи посматрати историју искључиво као посљедицу развоја личности, која је настала у току живота. Такође, не треба заборавити и сљедбенике.

Не постоји вођа без сљедбеника. Да Стаљин није имао своје бројне сљедбенике, почев од врха партијског апарата па до колхозника, такође, не би било овог феномена који живи и данас. Разумјети интимну психолошку структуру сљедбеника и њихову потребу за одређеним типом вође један је од неопходних елемената приликом проучавања стаљинизма. Тако склопљена три елемента чине пун круг који се зове стаљинизам. Издвојити било који, значи не заокружити цјелину. Ово је можда добар примјер за тврдњу да је Стаљин још увијек у нама, да постоји међу нама и да се ми који нисмо живјели у том времену, нисмо према њему дефинитивно одредили. Наш став је обично емоционалан: једни га са гнушањем осуђују, други величају, трећи покушавају да, кроз политички прагматизам, оправдају или бар разумију његове поступке.⁶⁸

8.1. ДЈЕТИЊСТВО

Тешко је данас пратити животни пут Стаљина, а да не испратимо судбину његовог оца Висариона. За Стаљиновог оца Висариона, званог „Бесо“ има веома мало података. Стаљин је о свом оцу испричао оно што је желио; вјероватно да је много тога дубоко у себи закопао. О оцу је ријетко говорио. У тим ријетким тренуцима говорио је како је његов отац био радник, за разлику од његових колега, бољшевичких вођа, укључујући и Лењина. Висарион је ријетко кад био тријезан, те његовим одласком породица није материјално много изгубила, јер је он, због свакодневног опијања, трошио сав новац на алкохол и новац није доносио кући. Био је груб, агресиван и непријатан

⁶⁸ Vladimir Adamović, *Od vlasti do paranoje-psihobiografija*, Nolit, Beograd, 1987, str. 6-9.

када је био пијан. Мали Јосиф се свог оца углавном сјећао по батинама, које је незаслужно добијао.

Нејасне су околности у којима је умро Висарион. Говорило се о једној кафанској тучи, вјероватно из 1890.године.

Отац алкохоличар је веома непогодна личност да би се син са њим могао поистовјетити. Његове реакције се не могу предвидјети, јер се његово емоционално стање мијењало и често ишло од пренеглашене љубави према дјетету до суровости. Мали Јосиф је далеко чешће добијао ово друго. Стаљинове особине као што су (лукавост, затвореност, скривање осјећаја, неповјерење) можемо повезати са његовом борбом од малих ногу са оцем, које је касније наставио кроз одрастање. Стаљинова ћерка Светлана, једном је запитала свог оца шта за њега представља највеће задовољство. Отац Јосиф јој је одговорио да је то плетење замке око противника који ништа не слуги: постепено, али сигурно навођење жртве до замке. Када она треба да се склопи, одлазим мирно да спавам, рекао је ћерки Светлани.

Осветољубивост, која је у дјетињству имала свој рационални разлог (агресија према пијаном и суровом оцу) сада је постала сама себи циљ и извор снажног унутрашњег задовољства. Наравно да приликом разматрања осветољубивости као једне од Стаљинових особина, никако не смијемо занемарити ни средину из које је потекао. Занимљиво је да је доскора постојао веома мали број радова, који су посвећени психологији тученог дјетета.

Веома важна ствар коју треба напоменути је и осјећај кривице приликом очеве смрти. Ударац ножем у некој кафани докрајчио је Висарионов живот. Вјероватно је да је Јосиф желио смрт оца. Када се то стврно догодило, у њему као и у сваком дјетету, могла су да се јаве два различита осјећаја. Једно би било осјећање тријумфа: несвјесно му је желио смрт, јер му је отац наносио само бол. И зато када је Висарио погинуо, Јосиф је то могао да доживи као остварење својих животних жеља, повезујући смрт са својим несвјесним жељама.

Са друге стране, могао је да доживи снажно осјећање кривице : Желио си му смрт, сада се то стварно десило – ти си за то крив!⁶⁹

⁶⁹ Vladimir Adamović, *Od vlasti do paranoje-psihobiografija*, Nolit, Beograd, 1987, str. 13-23.

8.2. НЕПОВЈЕРЕЊЕ И ЛУКАВОСТ

Неповјерење као карактерна црта се такође ствара у раном дјетињству. Она се касније код Стаљина претворила у сумњу, која је у посљедњој деценији порасла. Мали Јосиф је имао разлога да буде неповјерљив према свима, јер је отац, особа која је требала да га научи и усмјери како треба да се понаша у животу, те како се приступа људима. Међутим и сам је био крајње непредвидивог понашања, као и већина хроничних алкохоличара. Мали Јосиф је постао подозрив према оцу. Прилазио му је са претјераном опрезношћу, плашио га се.

Понашајући се тако према оцу, он је тако почео да се понаша и према осталим људима. Околину је, механизмом пројекције, доживљавао као угрожавајућу. Касније, живот у црквеним школама, двије деценије илегалног рада, стална опасност од издаје у сопственим редовима (прогнанство у Сибир због издаје), само су те његове особине продубиле.

Лукавство и неповјерење су постали још изражајнији током илегалног рада; када је постао генерални секретар и пењао се ка власти, ова особина му је веома помогла. Интелектуалци, против којих се борио за Лењиново наслеђе нису употребљавали то оружје. Оно је било страно и Троцком и Бухарину. Бухарин је једном приликом шетајући тргом Одеон у Паризу рекао Малроу (Андре, 1910 – 1976) пророчанске ријечи: „Он је прави Џингис – кан. Све ће нас поклати.”⁷⁰

Калкулаторство и лукавство су стварали и утисак о Стаљину као о хладној, безосјећајној личности. А он је, у ствари, био личност снажних емоција, чак лако запаљива. Дакако, и та емоционалност је била подређена ситуацији и циљу: Стаљин се узбуђивао читавим бићем, али се, вјероватно, није могао узбудити ако то није требало.

Имао је изузетно памћење: непогрешиво се сјећао својстава јунака из књига или личности из живота чија је имена позаборављао, а тако исто ситуација или предности или слабости држава и државника.

Често се кацио за ситнице, али које су се, касније, махом показивале важним: у свијету и у његовом уму као да није било ничег што не би могло постати важно. Рекао бих да је више памтио зло него добро, можда и због тога што је слутио да поредак који је он градио не може да егзистира ни у каквом другом сем непријатељском свијету ...

⁷⁰ Vladimir Adamović, *Od vlasti do paranoje-psihobiografija*, Nolit, Beograd, 1987, str. 27-28.

У суштини је био самоук, али не само у оном смислу у ком је то сваки даровит човјек, него и у погледу стварног знања. Комотно се кретао у областима историје и класичне књижевности и, свакако, актуелних збивања. Али није се примјећивало да је он скривао своја незнања или да их се стидео. Ако би се десило да је неупућен у тему, опрезно је слушао, нестрпљиво очекујући промену теме.

Почетни утисак о Стаљину као умној и одважној личности није слабио, него се продубљивао у току разговора с њим. Тај утисак је појачавала његова непрестана, застрашујућа будност. Он је био клупко нерава најжежено у свим правцима: пред њим је било немогућно направити далеку алузију, па чак од измемти израз очију, а да он то не примјети.

Сада, у озбиљним, научним круговима на Западу виде у Стаљину манијачка и чак криминална својства. Ја то из својих сусрета не могу потврдити – рекао је Ђилас у својој књизи.⁷¹

8.3. БИО-ТИПОЛОШКИ ПРИСТУП

Стаљин, изненађујуће низак човјек са малим трбушчићем, изгледао је као на сликама, рекао је Лесли Слоте када је први пут видео Стаљина. Косе очи, густа уназад зачешљана коса, густе обрве и велики опуштени бркови давали су му излед доброћудног лава. Херман Воук (1915) описује Стаљина у својим Вјетровима рата. Опис је био сљедећи: лијева рука му је била краћа од десне. На фотографијама из ранијег периода, прије 1930. године, може се примијетити да ју је увијек држао помало савијену у лакту и окренуту унутра. Очи му нису биле црне, него су по неким свједочанствима имале жуту боју! Ова боја очију се ријетко среће, али је и Стаљин био необичан човјек. Вјероватно је баш такав човјек био потребан да се заустави рат који је водио Хитлер и вјероватно је само Стаљин био способан да га заустави. Висина му је била 161 цм, што се може прочитати на једној од полицијских потјерница. У младости је био мршав, али добро грађен, касније је постао гојазан, али сразмјерно удебљан. Кожа лица је имала оживље од богиња. Оживљци су се тешко примјећивали на фотографијама, јер су се све Стаљинове фотографије помно ретуширале.⁷²

⁷¹ Милован Ђилас, *Сусрет са Стаљином*, Наше речи, Лондон, 1986, стр. 108-110.

⁷² Vladimir Adamović, *Od vlasti do paranoje-psihobiografija*, Nolit, Beograd, 1987, str. 34-36.

8.4. ВОЂА

На Стаљинов педесети рођендан „Правда“ је своје четири странице посветила генералном вођи. Тада је са правом почело величане његове личности које није престало до краја његовог живота. Стаљин је постао неоспоран господар Совјетског Савеза: опозиција је била потпуно уништена.

Могao је да прође стазом која ће га одвести до небеских висина; послије рата његово понашање је било као и до тада.

8.5. АУТОРИТЕТ

Стаљин је био снажан ауторитет како за старије, тако још више за млађе чланове Болшевичке партије. Његов ауторитет је почео да расте још тридесетих година, па све до краја рата. У данашње вријеме, већина филмова, књига, есеја или обичних извјештаја, поготово оних који долазе са Запада, представљају једну изокренуту слику његове личности, која је засигурно много више позитивна него што је приказано.

У теолошком васпитању Стаљина можемо назрети одређено за један концепт изградње социјалистичког друштва, који инсистира на ауторитету коме се сви морају покоравати као једином могућем путу. Наравно да Стаљин није посегао за тим путем изградње социјализма у једној земљи искључиво зато што је боравио у вјерским школама, али је то вјерско васпитање сигурно оставило трага, то сигурно.

Средина у којој је одрастао Стаљин, те којом се кретао, била је прожета патријархалном културом и у њој је постојао јединствени образац кроз којим се могу разријешити сви друштвени проблеми. Ауторитет, почев од оца па до цара, био је модел понашања који ни сам Лењин није могао да сузбије у својим саборцима. Он је био оштро против стварања култа и мита. Међутим, то није имало већег успјеха. Не треба кривити Стаљина, он је желио и добио власт, коју су му слѣдбеници добровољно предали. У ствари, саме масе су му додијелиле ову улогу и принуђују га да игра историјску улогу. Он постаје адекватан маси која га је изабрала.

Коријене праксе и теорије развоја социјализма онако како га је Стаљин схватао, треба тражити у објективним историјским околностима и његовим личним особинама. Стаљинове карактерне особине настале у раном дјетињству, у изразито патријархалној

култури, поткријепљене су његовим теолошким васпитањем, које је такође нудило разрјешење вјерских дилема кроз покоравање религиозном ауторитету.

Стаљин је својим понашањем, ставовима, и цијелом својом личношћу био оличење патријархалног вође. У складу са својим начином размишљања и дјеловања, са својом склоношћу пројекцији, Стаљин тражи непријатеље напољу – и оправдање за свој тип пута у социјализам јачањем државе, те самим тим и јачањем ауторитета вође. И наравно, поред јаких особина личности, стари Лењинови бољшевици нагонски су се приклонили Стаљину. Он је пружао сталност и ауторитет, док је Троцки нудио несигурност, колебање, мање снажну личност.

8.6. СТАЉИНОВО УНИШТАВАЊЕ ПРОТИВНИКА

Када је око 1930. године завршена борба за власт Стаљинова побједа над противницима је била потпуна: Троцки у изгнанству, Зиновјев и Каменев потпуно уништени, а остали онемогућени. До физичког уништења још није дошло.

Проучавајући трагичну судбину Троцког и старог бољшевичког језгра, а нарочито судбину чланова прве Лењинове владе, која је названа „најинтелигентнијом владом Европе“ тога доба, реална је ствар да је Стаљин успио да их политички и биолошки уништи због тога што је поред супериорности и велике бистрине ума, и њихово понашање ишло на руку. Стаљин је једном приликом рекао: „Моћ није у причању, моћ је у слушању.“ Запањујућа је доза наивности којом су они насједали на Стаљинове трикове. Стаљин је веома вјешто користио њихову моралну скрупулозност, њихов ригидни супер его који их је чинио веома рањивим. Стаљинов начин изражавања, директан и једноставан био је јаснији од сувопарних и често неразумљивих фраза Троцког, којем нарцизам није дозвољавао да постане близак са својим сарадницима.

8.7. СУМЊА

Стаљин је још у младости био веома опрезан и неповјерљив. Уосталом, то је био услов да преживи сурове услове илегалне борбе на Кавказу и пет прогонстава у Сибир. Није био много дружељубив, био је недруштвен и затворен у себе. Своје намјере није

ником повјеравао: живот у дјетињству и илегална борба научили су га да је мудрије ћутати. Касније је то неповјерење прерасло у сумњу.

Стаљин је имао веома развијену интуицију, способност да проникне у скривене намјере својих сарадника. Стаљин је назирао у очима својих противника мржњу, али и страх. Знао је да га мрзе и да га се боје, али да за сада нису у стању да било шта учине против њега. Зато је он ријешо да их уништи, знао је да ће они урадити исто, ако их не претекне. Дјеловао је по старом параноидном обрасцу: „Они ме прогоне и желе да ме униште, што ми даје право да ја прогоним и уништим њих“.

Године власти га нису промијениле. Напротив, како је бивао старији постајао је све неповјерљивији и сумњичавији, и то са разлогом, свјестан слабости човјека. Постао је усамљени моћник: био је најмоћнији владар којег историја познаје, али цијена коју је платио била је усамљеност.

Стаљин је знао да одређене групе људи желе његову смрт. То није била његова суманута идеја, то је била добра процјена ситуације. Када је после 1929. године постао господар сваког од тадашњих 160 милиона становника Совјетског Савеза, знао је да се не треба претјерано излагати оку и руци могућег атентатора. Био је мудар и опрезан. Године које је провео у Сибиру научиле су га да је атентат тешко избјећи. Знао је да ако се сам не сачува, ни тајна служба, полиција и обезбјеђење, неће то моћи. Зато се није излагао могућностима атентата – после Другог свјетског рата ријетко се појављивао у јавности. Он је можда једини ратни вођа који током Другог свјетског рата никад није посјетио фронт. Међутим, та чињеница да га ниједном није посјетио и да га његови војници нису видјели – није умањила његов ауторитет. Можда супротно: он је гвозденим руком водио операције, а његов глас, који се комадантима често јављао у току ноћи, јер је тада, углавном, и радио, и који је кратко питао: “Ваш рапорт? Овдје Стаљин“, био је ауторитативнији него лично присуство. Сама ова чињеница је довољна да покаже како је Стаљин помно простудирао психологију и моћника и сљедбеника и да је примјењивао најдјелотворније начине да себи обезбиједи апсолутну послушност.

Тако је непојављивање у јавности служило двострукој сврси: појачало је његову моћ; он је постао удаљена фигура, које се сви плаше и обожавају је. То је у исто вријеме битно смањило могућност атентата.

По бројним свједочењима Стаљин је сам разрађивао мјере обезбјеђења, којих су се његови чувари морали стриктно да придржавају. Рекли смо да се Стаљин ријетко појављивао у јавности, али постојали су датуми када је његово присуство било обавезно. То су биле војне параде за државне празнике.

Идеја да ће бити отрован, посљедњих га је година живота стално опсједала. Никада није први пио неко пиће, нити први пробао неко јело. Није вјеровао ником, како он каже, па ни самом себи.⁷³

8.8. „КРЕМАЉСКИ ТЕН“

Стаљин је углавном живио и радио у Кунцеву, двадесетак километара од Москве, са којом га је повезивао посебан друм, који је био непрестано надзиран од органа безбједности. Московљани и странци су вјеровали да он живи и ради у Кремљу. Међутим, Стаљин је био у добро чуваној вили, у коју је и примао своје посјетиоце – тамо је 1947. године примљен и Тито, двије године касније и Мао Це Тунг, и остали.

Живио је и радио монашки. Никаква раскош му није била потребна. Спољни атрибути – раскош, палате, приједи, путовања – нису га привлачили. Желио је и у томе успио да буде апсолутни господар Совјетског Савеза. О свом обезбјеђењу лично је бринуо. Сваке вечери спавао је у другој соби. На тај начин, мислио је, да постоји мање могућности да буде убијен, ако атентатор или атентатори не знају у којој соби спава. Сваку од тих соба везивао је посебан систем узбуне са обезбјеђењем. То је знатно успорило пружање прве помоћи када је доживио мождани удар.

Када је морао да иде у Москву ради државних или партијских послова, обично би полазио на пут са неколико истовјетних лимузина. То су били елегантни и дугачки Зисови, који су великом брзином јурили пустим друмом стално мијењајући мјеста.

Како је улазио у године, све мање се удаљавао од своје даче. Кунцево је постало мјесто у којем се одлучивало о свим државним, партијским и војним питањима, у уском кругу сарадника, који су се редовно окупљали у дачи код Стаљина.

У току ноћи, Стаљин је звао своје најближе сараднике, те су и током ноћи трајали дуги разговори и дружење. Управо због тога сви су били веома често неиспавани. Током дана су радили свој редовни посао, а током ноћи су чекали Стаљинов позив. Ово бдијење им је давало стално изморен изглед, те су тамна лица и подочњаке називали „кремаљски тен“.

⁷³ Vladimir Adamović, *Od vlasti do paranoje-psihobiografija*, Nolit, Beograd, 1987, str. 113-125.

8.9. МУДРОСТ ИЛИ НЕ

Веома је тешко објаснити Стаљиново понашање у предвечерје њемачког напада. Стаљин је био изузетно мудар и интеллигентан државник, те је ријетко губио игре. Увијек је у ватри имао два гвожђа. Када је 1939. године преговарао са Рибентропом, којег смо поменули раније, о пакту о ненападању, његова делегација је водила разговоре и са Енглезима и Французима. Веома је успјешно знао да трчи и са зецом и са ловцима. Зашто је Стаљин вјеровао Хитлеру да неће напасти Совјетски Савез? Стаљин је знао да је рат неизбежан, само је питање времена, дана и сата када ће Хитлер напасти.

Управо потписивањем споразума о ненападању, Стаљин је добио на времену да сакупи војску, да групише све снаге Совјетског Савеза, те припреми државу за одбрану.⁷⁴

⁷⁴ Vladimir Adamović, *Od vlasti do paranoje-psihobiografija*, Nolit, Beograd, 1987, str. 126-145.

9. СТАЉИНОВ ПРИВАТНИ ЖИВОТ

О Стаљиновим приватном животу се врло мало зна. Стаљин је засигурно био веома харизматична личност, личност која је иза себе оставила веома позитивну слику, бар за оне који нису наклоњени извртању истине, истине која је креирана од стране САД.

О Јекатарини Сванидзе, рано преминулој Стаљиновој првој жени, постоје веома оскудни подаци. Велика је вјероватноћа да је Јекатарина била једина жена коју је Стаљин (тада још увијек Коба) волио. Имао је тада свега двадесет и четири године.

Јекатарина Сванидзе је била Грузијка. Говорило се да је била лијепа, смиреног понашања, покорног држања. Такође се говорило да је поштовала свог мужа и сматрала га за полубога. Она је била фасцинирана Стаљином и његовим идејама. Више пута је наводно истицала да јој је шармантан и да га обожава. Она је и сама подржавала болшевички покрет.⁷⁵ Скромна и повучена, понашањем је подејећала на Стаљинову мајку. Јекатарина је врло рано умрла од туберкулозе. На њеном погребу, Стаљин је рекао: „Ово биће је размекшало моје камено срце. Сада, када је мртва, са њом су покопана моја посљедња осјећања за људе.“ Своје обећање је испунио: од тада, а поготово од доба када је дошао на власт, његова осјећања су била покопана.

Надежда Сергејевна Алилујева, Стаљинова друга жена, припадала је револуционарној породици. Надежду бројне фотографије приказују као изразиту црнку пријатног лица. Била је стидљива, повучена. Вољела је музику и друштво. Надежда је била млађа двадесет и двије године од Стаљина. У свом дому, Стаљин је био пријатан домаћин, којег ипак не би требало лако задиркивати, а поготово не изругивати му се. Тада се он мијењао на нимало пријатан начин. Надежда је често говорила да је Стаљин превише благ према заједничкој дјечи, да ће да их „исквари“ претјераном пажњом и пољупцима и игром у којој је Светлана „Газда“ и наређује му, а за њега то представља истинско задовољство.⁷⁶

Брак је, изгледа, добро функционисао око пет година, а онда су почеле недаће. Надежда се убила између 8. и 9. новембра 1932. године, непосредно после прославе револуције. У предјелу срца налазила се мала рана од револвера.

⁷⁵<https://www.telegraf.rs/zanimljivosti/zabavnik/2940316-prva-zena-mu-je-umrla-na-rukama-ima-je-kracu-ruku-i-uvek-se-poslednji-smejao-omrazeni-i-obozavani-staljin-umro-je-na-danasnji-dan-foto-video>, 30.05.2019. године

⁷⁶ Владимир Суходејев, *Стаљин: Енциклопедија*, Информатика, Београд, 2017, стр. 51.

Јаков Џугашвили је рођен у грузијском селу Бади у породици Јосифа Стаљина и Катарине Сванидзе. Првих десет година проводи у Тбилисију. У Москви, прво похађа средњу школу на Арбату, затим електротехничку школу у Соколници, коју је дипломирао 1925. године.⁷⁷ Стаљинов први син Јаков Јосифович Џугашвили, трагична је личност. Ни датум рођења, ни датум смрти нису у потпуности познати. Своју мајку вјероватно није ни запамтио, а отац је ријетко виђао. Одрастао је код њених рођака. Јаков је дошао да живи са оцем онда када се Стаљин други пут оженио. Стаљинова ћерка Светлана тврдила је да је Јаков био често депресиван и да је једном, након неуспјеха на студијама покушао починити самоубиство, али му то није успјело. 1941. године Јаков Џугашвили је био заробљен у близини Смоленска. Смјестили су га у логор у Саксенхаузен, у посебне бараке за посебне заробљенике. Касније су покушали да га замијене за фелдмаршала Паулуса, што је Стаљин изричито одбио. Јаков Џугашвили нађен је мртав на електричној огради, након покушаја бијега.

Василиј Јосифович Џугашвили (1921 – 1962) је прво дијете Надежде и Стаљина. Смрт Василијеве мајке Надежде 1932. године представља велику промјену у његовом животу. Од тог тренутка, Јосиф Стаљин рјеђе посјећује своју децу; дадиља и шеф Стаљиновог обезбјеђења преузимају бригу о Василију и његовој млађој сестри, Светлани.

Василиј је отпочео службу у 16. ваздухопловној дивизији у Москви, гдје је упознао Галину Бурдонску, своју будућу жену. Венчали су се када је Василиј имао 19 година.

Као официр ваздухопловства Црвене армије, Василиј брзо напредује у служби. Почетком Другог свјетског рата, он је био инспектор ваздушних снага у Ставки. У децембру 1941. године, био је мајор и после неколико мјесеци је промовисан у чин пуковника. У јануару 1943. године, пуковник Василиј Стаљин је био одређен за команданта 32. гардијског ваздушног пука. Током фебруара и марта 1943. обавио је 26 борбених летова. 5. марта је оборио Фоке-Вулф Fw-190. Убрзо након тога оборио је још један њемачки авион.

Он је унапријеђен у чин генерал-мајора 1946. године, затим у генерал-лајтнанта 1947. године, потом је промовисан у команданта ваздухопловства војне Московске области 1948. године. После очеве смрти, услиједио је дуг период невоља за младог Василија. Мање од два мјесеца након Стаљинове смрти Василиј је ухапшен 28. априла,

⁷⁷ https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Јаков_Џугашвили, 30. 05. 2019. године

1953., јер је оптужен од стране режима да је открио државне тајне током вечери са страним дипломатама. Он је оптужен за клевету совјетских лидера Лаврентија Берије и Никита Хрушчова, јер је сматрао да су отровали његовог оца, за антисовјетску пропаганду и неприкладно понашање на јавним мјестима. Судска истрага је спроведена од стране једног од најбруталнијих тужилаца у Совјетском Савезу, Лева Влацимирског. Током истраге признао је све оптужбе. Убрзо након тога, у децембру 1953., тужилац и његов шеф Лаврентиј Берија погубљени су као резултат борбе за власт између Стаљинових насљедника.

Василиј Стаљин тражио је од нових совјетских лидера, Никите Хрушчова и Георгија Маљенкова помиловање, али су га сматрали опасним за режим и судили су му иза затворених врата, без правног заступника. Он је осуђен на осам година затвора и дисциплински рад. Био је затворен у специјалном затвору Владимир под називом „Василиј Павлович Василијев”. Пуштен је из затвора 11. јануара 1960. године. Централни комитет Комунистичке партије Совјетског Савеза одлучио је да му да пензију од 300 рубаља, стан у Москви, и три мјесеца лијечења одмор у Кисловодску. Такође је добио право да носи униформу са чиновима и свим одликовањима која је стекао прије затвора.

Василиј Стаљин је умро 19. марта 1962. године због хроничног алкохолизма, два дана прије свог 41. рођендана.⁷⁸

Шта је значило бити Стаљинова кћи, цијелог живота носити бремене тог презимена и никад га се не ослободити? У СССР-у, Стаљин је био митска личност.⁷⁹ Стаљинова ћерка Светлана Алилујева (Светланка, како ју је Стаљин од милоште звао) рођена је 1925. године као друго дијете Надежде и Стаљина. На посјетиоце је остављала пријатан утисак, повучена и скромна дјевојка, озбиљна и радна. Удавала се три пута и имала двоје дјеце.

9.1. АСКЕТИЗАМ И МОЋ

Стаљинов стил одијевања био је аскетски и једноставан, а истовремено је одавао утисак великог самопоуздања и увјерености у своје снаге и владарску моћ.

⁷⁸ https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Василиј_Стаљин, 30. 05. 2019. године.

⁷⁹ Rouzmeri Salivan, *Staljinova kći*, Laguna, Beograd, 2016, str.13.

Полувојнички "френч" и меке кавкаске чизме, а нешто касније мундир генералисимуса, чинили су имиц најпознатијег совјетског лидера.

Од Револуције па све до средине Другог свјетског рата Стаљин је најрадије носио затворену војничку кошуљу строгог кроја од висококвалитетног материјала с извана нашивеним цевовима, тзв. "френч", и панталоне увучене у меке кавкаске чизме. Преко тога је облачио једноставан војнички шињел, који је носио годинама, све док се не би похабао. Артем Сергејев, син Стаљиновог блиског пријатеља и сарадника, ово је испричао Катерини Глушику у "Разговорима о Стаљину" (интервју је објављен 2006. у листу Завтра у облику пријатељског разговора): "Једном је Стаљин дошао кући, а тамо је био објешен нови шињел. Кад га је видио, упитао је: 'А гдје је мој шињел?' Рекли су му да више није ту. Тада је плануо: 'За државни новац и сваке седмице се може мијењати шињел. Ја сам стари могао носити још бар годину дана, а тек онда да ме питају је ли потребан нови?' Добили су озбиљан пријекор."

У Комунистичкој партији важила је неслужбена униформа која је за основу имала војничку кошуљу. "Војници Револуције", како су себе називали тадашњи партијски функционери, полувојничку одјећу нису носили само из идеолошких разлога. Прије него што су заузели мјеста у кабинетима Владе, већина њих се борила на фронту у Првом свјетском рату, затим су учествовали у Револуцији, а касније предводили јединице Црвене армије или обављали политички рад за вријеме Грађанског рата. Војничка кошуља им је била дража од било каквог цивилног одијела.

Међутим, почевши од 1938. одијела државних званичника, укључујући и неке Стаљинове мундире, израђивала је Централна експериментална војна кројачка радионица за израду нових модела униформи за генерале Црвене армије, која функционише и дан данас под називом "43. Средишњи експериментални кројачки комбинат". Све моделе војних дизајнера, све до облика дугмета, некада је лично морао одобрити Стаљин.

9.2. РАЂАЊЕ "СТАЉИНСКОГ ЕМПИРЕА"

И у приватном животу је волио једноставност. Артем Сергејев се присјећа: "Код куће је носио ланене кућне панталоне и платнени сако, који би понекад скидао и остајао само у памучној кошуљи, налик на војничку. Никад га нисам видио у цивилном

одијелу. На одмору је носио платнено одијело - сако на дворедно копчање и испод њега бијела кошуља."

Од свих врста капа Стаљин је најрадије носио ниску равну шапку. Свака шапка за њега је израђивана ручно искључиво када је претходна била изношена. Ако би Стаљин на новој шапки, пробавши је, нашао било какав недостатак, једноставно би наставио носити стару.

Након што су Стаљину додијељени чинови маршала Совјетског Савеза и генералисимуса, идеје дизајнера су се суочиле с једноставним укусом вође. Почетна варијанта мундира, који је био тиркизне боје, богато украшен златним везом и заправо скројен по моделу француских мундира с почетка 19. вијека, одбачена је још у фази презентација и послата у музеј, гдје се и данас чува. А Стаљину је израђен мундир строгог кроја свијетлосиве боје са спуштеном крагном (првобитна усправна крагна Стаљину је била неудобна), с класична четири џепа и маршалским еполетама. Уз њега су ишле дуге панталоне с лампашима (украсне траке на ногавицама), па је цијело одијело изгледало ефектно и достојанствено. На тај начин се изразила Стаљинова склоност стилу емпира, који је истовремено суздржан и упечатљив, сажет и величанствен.⁸⁰

9.3. ДОГОВОР О ПРОЦЕНТИМА

Договор о процентима је био договор између совјетског вође Јосифа Стаљина и британског премијера Винстона Черчила о подјели интересних сфера на Балкану. Дана 9. октобра 1944. године Черчил је дошао у изненадну посјету Москви како би са Стаљином расправио питање уређења Европе након завршетка II. свјетског рата. Већи дио разговора био је посвећен питањима послеријатног уређења Пољске и Средње Европе, док је разговор о Балкану био кратак. Черчил је о њему писао у својим послеријатним мемоарима под називом „The Second World War“.

Он је предложио да Совјетски савез има 90% утицаја у Румунији и 75% у Бугарској, да Уједињено Краљевство (уз договор са САД) има 90% у Грчкој, док би у Југославији и Мађарској обоје имали по 50%. Черчил је то написао на листу хартије који је предао Стаљину. Овај га је након кратке паузе парафирао плавом оловком и

⁸⁰ https://hr.rbth.com/arts/2014/09/07/staljinov_stil_odijevanja_asketizam_i_moc_29863, 08. 04. 2019. године.

вратио га назад. Черчил га је затим упитао: „Не мислите ли да би овај папир требало спалити да будуће генерације не би рекле да смо на овај начин одредили судбину милиона људи?“ „Не, ви га сачувајте“, био је Стаљинов одговор.⁸¹

9.4. ПИЈАНКА ДО ЗОРЕ

Новообјављени документи показују да је први сусрет лидера двије земље антихитлеровске коалиције, августа 1942. био пун напетости која се ипак расплинула у пијанци до зоре.

Британски национални архив скинуо је ембарго са око 600 докумената из времена Другог свјетског рата до почетка Хладног рата. Међу њима су и извештаји о првој посјети британског премијера Винстона Черчила Совјетском Савезу током рата тј. августа 1942., у најтеже вријеме за антихитлеровске савезнике и преговорима са совјетским диктатором Ј. В. Стаљином. Према извештају Черчиловог секретара Александра Кадогана, сусрет је био веома напет, разговори тешки, али је све то превазиђено и било крунисано пијанком која је трајала до јутра.

Стаљин је на англоамеричке савезнике био (с правом) љут што недовољно помажу Совјетском Савезу који је, практично, готово сам тада носио терет рата против нацистичке Њемачке. Црвена армија је успјела претходне године да одбије напад на Москву, али је била изложена све већем притиску на југу земље. Стаљин је оштро захтијевао од савезника отварање другог фронта на шта му је Черчил одговорио да велику операцију у Европи (искрцавање у Италији) западни савезници планирају тек за наредну (1943.) годину. А најавио је и могућност проширења другог фронта и на француски Алжир...

Кадоганов извештај потврђује и продубљује досадашња сазнања о току овог састанка. На почетку се Стаљин понашао предусретљиво, али, пошто је чуо шта савезници планирају, атмосфера је нагло захладнила другог дана. Коначно, посјета и разговори су били завршени успјехом па се пило цијелу ноћ, готово све до полијетања авиона британске делегације.

Другог дана и самом Черчилу је расположење толико пало да, према Кадогану, замало није пропустио да оде на банкет, приређен у његову част. Ипак, преовладала је премијерова спремност да се споразумије с домаћинима, па је заказан још један

⁸¹ https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Dogovor_o_procentima, 24. 04. 2019. године.

састанак са Стаљином који је почео у седам ујутро. Око поноћи Кадоган је позван у Стаљинову канцеларију. „Тамо сам нашао Винстона са Стаљином и Молотовим (тадашњи совјетски министар спољних послова – прим.МЛ). Сједили су за огромним столом, препуним разних јела међу којима је почасно мјесто имало печено прасе и небројених испијених флаша вина и другог алкохола“, описао је Кадоган завршетак овог састанка. „Расположење је било весело као на свадби. Стаљин ме је готово дивљачки терао да пијем.

Винстон, који је почео да се жали на главобољу, мудро се окренуо ка мање опијајућем шумећем црвеном вину с Кавказа. Одобравао је и слагао се у свему са домаћинима. Све теже је било, међутим, да се разговара и преко тумача. Стаљин је, на примјер, на једну Винстонову изјаву одговорио:

“С тим се не слажем, али ми се свиђа дух те ствари“.

Јерменски бренди био је омиљено Черчилово пиће. Сматра се да је британски премијер развио љубав према „Арарату“ за вријеме конференције на Јалти 1945. па је Стаљин организовао да се касније сваке године Черчилу шаље 400 флаша.

„Разишли смо се негдје послје три ујутро. Имао сам времена само да стигнем до хотела, спакујем своје ствари и одем на аеродром у 4.15 сати“, додао је секретар. На крају је закључио да је Черчилу успјело да успостави веома добар контакт са Стаљином и да су „створени услови да међусобне поруке и везе двојице државника буду бар два пута важнији него дотад“.⁸²

Земље	Совјетски утицај	Британски утицај
Бугарска	75%	25%
Грчка	10%	90%
Мађарска	50%	50%
Румунија	90%	10%
Југославија	50%	50%

Табела 1. Проценат расподеле интересних зона на Балкану

⁸² <http://www.balkanmagazin.net/istorija/cid170-65236/staljin-i-cercil-pili-do-zore>, 24.04.2019. године.

Romania
 Russia 90%
 the other 10%

Greece G. Bonfantis 90%
 the other 10%
 Russia

Yugoslavia 50/50?

Hungary 50/50%

Belgium Russia 75%
 the other 25%

Слика 59. Копија договора које је Черчил предложио Стаљину

**ВСЕСОЮЗНАЯ
КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ
(БОЛЬШЕВИКОВ)**

Пролетарии всех стран, соединитесь!

ПАРТИЙНЫЙ БИЛЕТ
№ 00000002

Фамилия Сталин

Имя и отчество Иосиф Виссарионович

Год рождения 1879

Время вступления в партию 1898

Наименование организации, выдавшей билет Варшавский райком КПСР

Личная печать И. Сталин

29. Мая 1936

К ПАРТВИЛЕТУ № 00000002
УПЛАТА ЧЛЕНСКИХ ВЗНОСОВ 1952 г.

Месяц	Месячный заработок	Членский взнос	Подпись секретаря
Январь	10.000	300	И. Сталин
Февраль	10.000	300	И. Сталин
Март	10.000	300	И. Сталин
Апрель	10.000	300	И. Сталин
Май	10.000	300	И. Сталин
Июнь	10.000	300	И. Сталин
Июль	10.000	300	И. Сталин
Август	10.000	300	И. Сталин
Сентябрь	10.000	300	И. Сталин
Октябрь	10.000	300	И. Сталин
Ноябрь	10.000	300	И. Сталин
Декабрь	10.000	300	И. Сталин

Слика 60. Документ о изворима прихода Ј. Стаљина

10. „МИТ“

10.1. ЛАЖНИ МИТОВИ ПРОЗАПАДНЕ И ТИТОИСТИЧКЕ ИСТОРИОГРАФИЈЕ

Свако ко се озбиљније бави руском историјом и културом, примјетиће да острашћеност и мржња према Јосифу Висарионовичу Стаљину превазилази границу објективног историјског тумачења. Многи људи патриотско-православног духа у Русији, попут Јована Сничева, митрополита санктпетербуршког и ладошког или Светог Луке Војно-Јасеницког (на вест о Стаљиновој смрти он је написао – До земље се клањам сенима великог Стаљина) са пуно поштовања пишу о Стаљину. Међутим, у једном дијелу руске, па и српске јавности влада увјерење да је Стаљин „кржави диктатор и ништа више!“ Догађа се да чак и људи из патриотског блока, који воле Русију, у исти кош стављају – „злочинце попут Хитлера и Стаљина“, несвјесни да тиме раде у интересу највећих непријатеља и Русије и Србије. Управо то желе србофобски и русофобски писци историје, којима је до историјске истине стало исто онолико колико и хашким судијама до праведног суђења.

10.2. ТРИ ИСТОРИЈСКЕ ЗАСЛУГЕ

Иза проглашавања Стаљина за највећег могућег зликовца крију се два подмукла разлога. Први је перфидна жеља да се Руси као народ прогласе злочинцима и кривцима за Други свјетски рат (наравно, кривица за Први свјетски рат резервисана је за Србе) и да се обезвриједи грандиозна побједа руског војинства у Другом свјетском рату. Други разлог је сличан као и у случају Ивана Грозног. Не смије се оставити као узор будућим руским владарима неко ко је тако успјешно спријечио западни пројекат на потпуном уништењу руске државности. А такав пројекат је имао добре шансе за успјех и у вријеме пред почетак владавине Ивана Грозног и у вријеме пред почетак владавине Стаљина (да се власти дочепао Троцки).

Три историјске заслуге за руски народ Стаљину не могу порећи ни његови највећи непријатељи. Прво, што је последице Лењинове смрти осујетио долазак на власт великог русофоба Лава Троцког, чија би владавина представљала реалну опасност да Руси

доживе судбину америчких Индијанаца. Друго, као врховни командант Црвене армије, спријечио је свјетску доминацију највеће пошасте у историји – Хитлеровог нацизма. Треба замислити ситуацију, када индустрија тадашње ЕУ ради за потребе Источног фронта, а сви европски народи (са изузетком Срба и Грка) шаљу организоване војне формације на Источни фронт. Треће, борећи се против Хитлера, знао је да ништа већи пријатељи Русима нису ни „савезнички“ западни лидери, па је у тајности радио на стварању атомске бомбе. Када су Черчил и Труман жељели да то искористе као врсту притиска на Стаљина, он објављује да је СССР успешно извршио подземну пробу атомске бомбе. Национална безбједност Русије (самим тим и цијелог свијета) и данас почива на том достигнућу.

Представа о Стаљину као највећем зликовцу углавном је створена на основу многих лажних митова титоистичке и прозападне историографије или руске пете колоне смердјаковског духа. Мит о „милионским жртвама крвника Џугашвилија“ као и мит о „геноциду у Сребреници“ само су наставак германско-ватиканске историографије која већ вијековима буквално кастрира историју православних Срба и Руса, а прихватање лажних митова неминовно води до губитка националног идентитета.

Први мит – наводна Стаљинова кривица због потписивања Пакта Рибентроп – Молотов, гдје се лицемјерно оптужује Стаљин за жртвовање Пољске. Прво, пактове са нацистима и фашистима прије СССР потписале су све велике западноевропске силе.

Друго, Стаљин је осјетио опасност од Хитлера и предложио је западним „савезницима“ да заједничким нападом на Немачку предухитре велико зло које се спрема читавом свијету. Начелници генералштабова Енглеске, Француске и СССР разматрали су ту могућност више од мјесец дана и тек после пропасти преговора због лицемерја западних „савезника“, Стаљин креће на потписивање пакта са Њемцима.

Треће, Стаљин је Пактом Рибентроп – Молотов само повратио под окриље совјетске државности територију коју је Лењин Брест-Литовским споразумом поклонио Пољацима (тим споразумом Лењин се одрекао скоро трећине територије Царске Русије!) Четврто, била је то далековида одлука како би се добило на времену да се земља спреми за рат. Војна индустрија је добила највећи приоритет у земљи. Са друге стране, да је Хитлер имао Балтик као одскочну даску за поход на Русију, питање је да ли би била могућа одбрана Москве која је и без тога била пред падом.

Пето, Руси су на Далеком истоку били принуђени због Јапана држати 40 дивизија, а Стаљин је приморао Немачку да потпише Споразум о ненападању без

сагласности Јапана, због чега су се Јапанци веома увриједили. Тако, по ријечима Молотова, није испало ништа од савеза Њемачке и Јапана.

10.3. ГРАНДИОЗНА ПОБЈЕДА НАД НАЦИЗМОМ

Други мит – тврдња да наводно Стаљин није имао ништа са војном побједом, да би Жуков и остали генерали побиједили непријатеља и без Стаљина. На овакву глупост један руски генерал је одговорио да је то равно тврдњи да би глумци могли без режисера или са лошим режисером направити изузетну позоришну представу. Када је рат почео, Стаљин је не једном показао храброст и присуство духа. Приликом опсаде Москве од октобра до новембра 1941. године, упркос савјетима, Стаљин није напуштао кабинет у Кремљу. Премда су се, и буквално, тресла стакла од детонација и шрапнели летјели окол, војни врх на челу са Стаљином је напорно радио.

Трећи мит – Стаљин се наводно није припремао за рат са Хитлером. Само крајње неупућен човјек може помислити да се таква грандиозна историјска побједа над нацизмом могла извојевати без претходне озбиљне припреме читаве земље за рат. Чак ни невјероватно херојство руског народа (наравно и других народа СССР, али је главни терет рата на својим плећима изнио руски народ) само по себи не би било довољно за велику побједу да није на фронт стизало најсавременије наоружање, да није било довољно муниције и горива и за војску и за индустрију, за фронт и за позадину, да није било довољно сировина за невјероватан индустријски раст и то у ратним годинама! Њемци су у првим ратним данима брзо напредовали због издаје, а никако због неспремности за коју се оптужује Стаљин и о томе ће се тек писати.

Четврти мит – Стаљин се оптужује за непотребно чишћење војног врха у предратним годинама. Тачно је да су страдали многи који су само помислили о завјери, али је тачно и да је било више него озбиљних завјера. Стаљина многи критикују због уклањања генерала Тухачевског и њему блиских официра, а не знају да је он заједно са Хитлером планирао преврат у СССР-у од 1936. до 1937. године. Тухачевски је предао комплетан мобилизацијски план СССР-а Хитлеру и на основу тога је и разрађен план „Барбароса“. Међутим, као што већ рекосмо, било је завјера и на самом почетку рата и право је чудо Божје како је Стаљин успио да спријечи расуло, надмудри унутрашње издајнике и заустави непријатеља који је због издаје стигао надомак Москве.

10.4. ЦАР НЕ НОСИ МАЧ УЗАЛУД

Дакле, брз продор Њемаца у првим данима рата није услиједио због чистки и неспремности за рат, него због издаје. Велики руски цар Иван Грозни, у свом одговору издајнику Курбском пише: „...Ако желиш да се не плашиш власти, онда ради добро, ако радиш зло – бој се власти, јер Цар не носи мач узалуд...“ Стаљин је победио Троцког, али је морао да се суочава са мноштвом његових сљедбеника, људи кова Курбскога, и у тренутку напада нациста на СССР! Са Курбским у власти, свакако се не би могао побједити Хитлер.

Пети мит – Стаљинова борба против Руске православне цркве. У самој РПЦ и вјерници и клер се према Стаљину односе са дубоким уважавањем. Деценију прије доласка Стаљина на власт карактерише страшан прогон православаца, рушење православних светиња, укратко – тих десетак година не могу се поредити чак ни са прогоном хришћана у Римској империји прије Миланског едикта. Још за Лењина живота бољшевици-интернационалисти су покушали да уз помоћ „обновљенаца“ изнутра разбију РПЦ и Стаљин је био једини политичар који је заступао тихоновску линију у РПЦ. Однос Стаљина према РПЦ мијењао се током времена. Међутим, Стаљин је непрекидно уклањао једну по једну антируску и антицрквену уредбу донијету у доба Лењина и Троцког (да поменемо забрану часописа „Безбожник“ и укидање антирелигиозне пропаганде).

Све до почетка Другог свјетског рата било је прогона цркве, али се радило по инерцији и малициозно је због тога оптуживати једино Стаљина. Јер, свако објективно и озбиљно истраживање показује да је Стаљин прекинуо прави погром Цркве Христове коју су спроводили троцкисти. Захваљујући њему обновљена је Патријаршија и тадашњи јеретици „обновљенци“ доживјели су пораз у окриљу РПЦ, а „тихоновци“ поново преузели кормило РПЦ. Послије праве ренесансе у послјератним годинама Стаљинове владавине, након његове смрти власт Никите Хрушчова започиње нови страшни прогон РПЦ.

10.5. БИО ЈЕ КУЛТНА, АЛИ И ЛИЧНОСТ

Култ личности је појава која је постојала и развијала се у свим временима и свим земљама. Хајде да разјаснимо то питање „Култа“. Ослонићемо се на чињенице, у то

нема сумње, потврђују свакодневно величање Стаљина у штампи и у излагањима одржаним за говорницама, као и обичним разговорима. То поклоњење је још двадесетих година започео један од вјерних Стаљинових улизица – Мехлис.

Као главни уредник Правде, он је испрва опрезно, а потом све гласније ласкао генералном секретару. Правда је била званични централни орган партије. Улизивање се проширило до невјероватних размјера и заиста претворило у патолошки култ. У цјелини узев, култ личности је био дјело каријериста и улизица. Створили су га биједни, порочни и подмукли људи.

Како се Стаљин односио према култу? Документи свједоче о томе да је он то у начелу сматрао штетним и недопустивим. Ево шта је Стаљин написао 16. фебруара 1938. године издавачкој кући „Детиздат“ поводом приреме за штампу књиге „Приче о Стаљиновом дјетињству“:

„Одлучно се противим издању. Књижница садржи мноштво фантастичних и потпуно невјероватних измишљотина, искривљивања, преувеличавања и незаслужених похвала. Аутора су довели у заблуду ловци на бајке, улизице и лажљивци. Жао ми је аутора, али чињенице су неумољиве.“

„Међутим, није то оно што је најважније. Главно се састоји у томе да књижница има тенденцију да у свијест совјетске дјеце улије култ личности вођа, непогрешивих хероја. То је опасно и штетно. Савјетујем вам да књжицу спалите.“

Војни историчар, пуковник Ј. Разин послао је Стаљину свој рукопис. Износећи своје примједбе, Јосиф Висерионович је жестоко критиковао аутора: „Парају уши дитирамби у Стаљинову част – просто ми је неугодно да то читам“.

У личном архиву генералног секретара откривено је много нацрта званичних докумената и приватних писама с различитим приједлозима из домена „култа личности“. На свим стоји Стаљиново: „Против“, „Ја сам одлучно против“, „Неселиходно“...

Тако се, на примјер, 1938. године народни комесар унутрашњих послова Јежов обратио Централном комитету са богато аргументованим приједлогом да се Москва преименује у Стаљинодар.

Калињин је у званичном извјештају за Врховни совјет навео: „Стаљин је категорички против предложеног преименовања“.

Својеврстан врхунац су ти приједлози доживјели у вријеме празновања седамдесетог рођендана Јосифа Висерионовича 21. децембра 1949. године. Формиран је специјални комитет на чијем је челу био Шверник. Тај комитет је разматрао све

пристигле приједлоге за обиљежавање тог важног датума. О њима су поднијели извјештај слављенику, а он је све те приједлоге одбацио.

Било је још много тога, а на све то Стаљин је Комитету преко Молотова послао сљедећи савјет : „Треба мало више скромности“.

Донијета је одлука да се у част побједе над Њемачком изгради споменик у Берлину и расписан је конкурс за тај пројекат. Када су изабрани најперспективнији радови, позвали су Стаљина да их прегледа и да чују његово мишљење.

Стаљин је пажљиво разгледао изложене макете. Стаљин је погледао у вајаре и упитао: Па зар вам тај бркати није досадио?

Онда је Стаљин код Вучетича видио фигуру војника који у једној руци носи дјевојчицу, а у другој аутомат. Пришао је, и рекао : Ево,овако треба. Само склоните аутомат и умјесто аутомата ставите осветнички мач у руку...“

Тако су и одлучили. У Берлину је подигнут споменик са „осветничким мачем“ у снажној руци, с поломљеним кукастим крстом крај ногу и дјевојчицом која се наслања на груди свог спасиоца, што симболише спас народа Европе и њихову слободну будућност.⁸³

Стаљин је за вријеме рата слушао савјете црквених људи, па и Матроне Московске, вратио је у живот идеју руског патриотизма због које се у вријеме Троцког кривично одговарало и под плаштом „совјетског патриотизма“ полагано је уклањан агресивни русофобски марксизам-лењинизам. Његово прво обраћање јавности послије почетка њемачке агресије, почело је ријечима „Браћо и сестре“, што је манир обраћања проповједника православним вјерницима, а никако манир марксисте-лењинисте.

Шести мит – Стаљин нам је донио Тита и комунизам. Кратко – лаж. Тито уопште није био Стаљинов, него Черчилов избор, а Стаљин није желио да намеће Србима комунизам.

У вези са Стаљиновим култом личности, Шолохов каже: „Да, било је култа, али је било и личности.“ Свакако да није мит баш све што се пише о Стаљину, али чињеница да је много више сатанизован и од самог Хитлера паметном говори доста. Он је наслиједио државу растурену у грађанском рату, разорену и духовно и материјално, са појавама страшних русофобских девијација попут забране изучавања руске историје! (Стаљин 1934. године тај предмет враћа у школе). Побједио је све унутрашње непријатеље и нацизам – највеће зло човјечанства. А иза себе је оставио најмоћнију

⁸³ Владимир Карпов, Генералисимус, Информатика, Београд, 2018, стр. 784-789.

државу на планети, са изузетним достигнућима у свим сферама људске дјелатности – у науци, техници, култури, умјетности, спорту... Није патетика него истина, ако се каже да је живио изузетно скромно и да је у гроб отишао са једним шињелом и паром чизама.“

„Гвоздена завјеса“, успостављена због Стаљинове неспремности да игра по диктату Запада, сматрана је великим злом за источноевропске народе. Данас видимо да је то заблуда и да је и на духовном (прихватање гнусоба западне антицивизације – содомије, наркоманије, бестидности и свакојаког моралног посрнућа) и на економском плану (прије „европског пута“ државе нису биле у дужничком ропству, а данас се њихова задуженост мјери стотинама милијарди евра) „гвоздена завеса“ према Западу била веома корисна.

О Стаљину би се могло писати надугачко и нашироко, надам се да је ово довољно, ако ништа друго – да се бар не изједначују Хитлер и Стаљин. Циљ овог текста није да од Стаљина прави свеца, али на крају морамо навести његове пророчке ријечи: „Ја знам да ће много ђубрета бити бачено на мој гроб, али све ће то развијати вјетар историје.“⁸⁴ Ипак, нема сумње да је Стаљин уживао поштовање и љубав.

Навешћемо ријечи неких писаца, надајући се да у њихову част и поштовање нико не може да посумња.

Ана Ацматова је писала:

*Нека свијет заувјек упамти овај дан,
Нек вјечности буде завјештај овај час.
Легенда говори о овом човјеку
Што спасао је од страшне смрти нас.
Кличе земља цијела свјетлу јантар-зоре,
И радости чистој нема краја –
И древни Самарканд,
И Мурманск поларни,
И што га двапут спасе Стаљин – Лењинград...*

⁸⁴ <http://www.pecat.co.rs/2014/01/lazni-mitovi-o-staljinu/>, 06. 04. 2019. године.

Михаил Исаковски је с љубављу и топло говорио:

*Хвала Вам, што сте у годинама искушења
Помогли нама да останемо у борби.
Ми смо Вам тако вјеровали, друже Стаљине,
Колико , можда, вјеровали нисмо ни себи.*

А, ево шта су о њему мислили и други:

Генералисимо Стаљин усмјерава сваки потез, доноси сваку одлуку. Он је највећи и најмудрији војни геније који је икада живио. - Георги Жуков⁸⁵

Стаљин је формирао и себи потчинио огромну империју. Био је то човјек који је своје непријатеље уништавао рукама својих непријатеља. Натјерао је чак и нас, Енглеze, које је отворено називао империјалистима, да ратујемо против империјалиста. То је владар који је добио Русију са ралом, а оставио је наоружану атомском бомбом. Што год да причају о Стаљину, такве људе историја и свијет не заборављају. – Винстон Черчил⁸⁶

„Нема више великог вође нашег народа Јосифа Висерионовича Стаљина. Нема више велике силе, друштвене снаге, у којој је наш народ осјећао сопствену снагу, којом је он руководио у свом стваралачком раду. Нема области у коју није продро дубоки поглед великог вође... Као генијални човјек, он је у свему откривао оно што је обичном уму било несагледиво и недоступно. – Алексеј Први (Патријарх московски и све Русије)⁸⁷

Резимирајући све што је до сада речено и написано, поштено и објективно можемо рећи:

Да, постојао је култ личности, али је постојала и личност!!!

⁸⁵ https://www.azquotes.com/author/45175-Georgy_Zhukov, 31. 05. 2019. године

⁸⁶ <https://rs.sputniknews.com/komentari/201711061113325538-staljin-danas-/>, 31. 05. 2019. године

⁸⁷ „Журнал Московской Патриархии” (br. 4, 1953, str. 3-4), <https://www.antenam.net/istorija/108836-ruski-patrijarh-da-gospod-cuje-nasu-molitvu-za-dragog-i-nezaboravnog-staljina>, 31. 05. 2019. године

11. БИСТРИНА И ОШТРИНА ИЗГОВОРЕНЕ РИЈЕЧИ

11.1. ИНТЕРВЈУ СА СТАЉИНОМ ИЗ 1934. ГОДИНЕ

Године 1934., Херберт Џорџ Велс дошао је у Москву гдје му је Стаљин дао интервју.

Велс: Веома сам вам захвалан, г. Стаљин, што сте пристали да се сретнемо. Ја сам недавно борао у Сједињеним Америчким Државама. Дуго сам разговарао са предсједником Рузвелтом и покушао да утврдим његове основне идеје. Сада сам дошао код вас да вас питам шта радите да промијените свијет...

Стаљин: Не много.

Велс: Ја путујем по свијету као обичан човјек и као обичан човјек посматрам шта се око мене збива.

Стаљин: Важна јавна личност попут вас не може бити „обичан човјек“. Наравно, само ће историја показати колико је нека личност значајна; у сваком случају, ви не гледате на свијет као „обичан човјек“.

Велс: Не глумим скромност. Хоћу да кажем да покушавам да сагледам свијет очима обичног човјека, а не страначког политичара или одговорног руководиоца. Посјета Сједињеним Државама ме је интелектуално узбудила. Стари финансијски свијет се руши, економски живот земље се поставља на нове основе. Лењин је рекао: „Морамо научити да послујемо“, научити од капиталиста. Данас капиталисти морају да уче од вас, да схвате дух социјализма. Чини ми се да је у Сједињеним Државама у току дубока реорганизација, оснивање планске, односно социјалистичке привреде. Ви и Рузвелт сте кренули са различитих полазних тачака. Али зар не постоји блискост идеја, сродност идеја између Москве и Вашингтона? У Вашингтону ме је заинтриговало исто оно што видим и код вас: отварају се канцеларије, стварају се нова регулаторна тијела, организује се пријеко потребна државна служба. Њихова је потреба, као и ваша, директивна способност.

Стаљин: САД имају другачији циљ од онога што ми настојимо да остваримо у СССР-у. Циљ којем Американци теже настао је из економских невоља, из економске кризе. Американци желе да се ослободе кризе на основу приватне капиталистичке активности, без промјене економске базе. Покушавају да ограниче штету, губитке

проузроковане постојећим економским системом. Овдје је међутим, као што знате, умјесто старе економске базе створена сасвим другачија, нова економска база. Чак и да Американци које помињете дјелимично постигну свој циљ, односно смање губитке на минимум, неће уништити клицу анархије која је уграђена у постојећи капиталистички систем. Они чувају економски систем који неминовно води, јер другачије не може, до анархије у производњи. Тако да ће то бити, у најбољем случају, не реорганизација друштва, не укидање старог друштвеног система који подстиче анархију и кризе, већ ограничавање неких његових експреса.

Можда ови Американци субјективно мисле да реорганизују друштво, али објективно, они чувају постојећу базу друштва. Из тог разлога, објективно неће бити никакве реорганизације друштва. Нити ће тамо бити уведена планска привреда. Шта је планска привреда? Које су неке од њених карактеристика? Планска привреда покушава да укине незапосленост. Хајде да замислимо да је могуће, уз очување капиталистичког система, смањити незапосленост на одређени минимум. Али ниједан капиталиста сигурно никада не би пристао на потпуно укидање незапослености, на укидање резервне армије незапослених чија је улога да врши притисак на тржиште рада, како би се обезбиједио доток јефтине радне снаге. Никад капиталисту нећете натјерати да себи нанесе штету и пристане на нижу стопу профита зарад задовољавања потреба људи. Без ослобађања од капиталиста, без укидања принципа приватне својине над средствима за производњу, немогуће је створити планску привреду.

Велс: Слажем се са великим дијелом тога што сте рекли. Али желим да нагласим поенту да уколико држава у цјелини усвоји принцип планске привреде, уколико постепено, корак по корак, почне досљедно да примјењује овај принцип, финансијска олигархија ће на крају бити укинута и социјализам, у англосаксонском смислу, ће се остварити. Утицај Рузвелтовог „њу дила“ је врло велик, и по мом мишљењу то су социјалистичке идеје. Чини ми се да би, умјесто што наглашавамо антагонизам између два свијета, у данашњим околностима требало да тежимо успостављању заједничког језика свих конструктивних снага.

Стаљин: Када говорим о немогућности остваривања принципа планске привреде уз очување економске базе капитализма, ни најмање не желим да умањим Рузвелтове изванредне личне квалитете, његову предузимљивост, храброст и одлучност. Рузвелт се несумњиво издваја као једна од најјачих личности међу вођама савременог капиталистичког свијета. Зато бих још једном да истакнем да моје увјерење, како је планска привреда неостварива у капиталистичким условима, не значи да

сумњам у личне способности, таленат и храброст предсједника Рузвелта. Али ако су околности неповољне, ни најталентованији вођа не може да постигне циљ о којем говорите. Теоретски, наравно, могућност постепеног напредовања, корак по корак, у капиталистичким условима, ка циљу који ви називате социјализмом у англосаксонском смислу речи, није искључена. Али какав ће то „социјализам“ бити? У најбољем случају, донекле ће укротити најнеобузданије појединачне представнике капиталистичког профита, биће то у одређеној мјери јачање примјене принципа регулације у националној економији. То је све врло добро. Али чим Рузвелт, или било који други вођа савременог буржоаског свијета крене да предузима нешто озбиљно против основа капитализма, неизбежно ће доживјети потпуни пораз. Банке, индустрија, велика предузећа, велике фарме, нису у Рузвелтовим рукама. Све је то у приватном власништву. Жељезница, трговачка флота, све то припада приватним власницима.

И на крају, армија квалификованих радника, инжењера, техничара – ни она није под Рузвелтовом командом, већ под командом приватних власника – сви они раде за приватне власнике. Не смијемо заборавити функције државе у буржоаском свијету. Држава је институција која организује одбрану земље, организује одржавање „реда“, она је апарат за прикупљање пореза. Капиталистичка држава не бави се много привредом у ужем смислу, она није у рукама државе. Напротив, држава је у рукама капиталистичке привреде. Зато се бојим да и поред свих својих способности Рузвелт неће постићи циљ о коме ви говорите, уколико је то заиста његов циљ. Можда ће кроз неколико генерација бити могуће приближити се овом циљу, али лично мислим да чак ни то није много вјероватно.

Велс: Можда ја више вјерујем у економско тумачењу политике него ви. Огромне силе које се боре за бољу организацију, за боље функционисање заједнице, то јест за социјализам, пробуђене су изумима и модерном науком. Организација и регулација индивидуалног ангажмана постале су механичке нужности, без обзира на друштвене теорије. Ако почнемо од државне контроле банака па затим пређемо на контролу тешке индустрије, индустрије уопште, трговине итд, таква свеобухватна контрола биће еквивалентна државном власништву над свим гранама националне привреде. Социјализам и индивидуализам нису контрастирани као црно и бијело. Постоје многе међуфазе између њих. Постоји индивидуализам који се граничи са бандитизмом, а постоји и дисциплина и организација које су еквивалент социјализма. Увођење планске привреде у великој мери зависи од организатора привреде, од квалификоване техничке интелигенције која се, корак по корак, може превести у социјалистичке принципе

организовања. И то је најважнија ствар, јер организовање долази прије социјализма. То је важна чињеница. Без организације социјалистичка идеја је само идеја.

Стаљин: Не постоји, нити би требало да постоји, непомирљива разлика између појединца и колектива, између интереса појединца и интереса колектива. Не би требало да постоји таква разлика, јер колективизам, социјализам, не негира већ комбинује појединачне интересе са интересима колектива. Социјализам не може да се издвоји од појединачних интереса.

Једино социјалистичко друштво може најпотпуније задовољити ове личне интересе. Штавише, само социјалистичко друштво може чврсто заштитити интересе појединца. У том смислу не постоји непомирљив контраст између индивидуализма и социјализма. Али, можемо ли да негирамо разлику између класа, између власничке класе, капиталистичке класе, и трудбеничке класе, пролетерске класе? С једне стране имамо власничку класу која посједује банке, фабрике, руднике, транспорт, плантаже у колонијама. Ови људи не виде ништа изван сопственог интереса, своје тежње за профитом. Они не подлијежу вољи колектива већ настоје да потчине колектив својој вољи. Са друге стране имамо класу сиромашних, експлоатисану класу, која не посједује ни фабрике ни радње, ни банке, која је приморана да живи од продаје своје радне снаге капиталистима и која нема прилику да задовољи своје најелементарније потребе. Како се такви супротни интереси и тежње могу помирити? Колико је мени познато, Рузвелт није успио да пронађе начин да помири ове интересе. А то је и немогуће, као што је показало искуство.

Узгред, ви познајете ситуацију у САД боље него ја, јер ја никада нисам био тамо и пратим америчке односе углавном из литературе. Али имам неког искуства у борби за социјализам и то искуство ми говори да, ако Рузвелт заиста покуша да задовољи интересе пролетерске класе на рачун капиталистичке класе, ови ће поставити другог предсједника умјесто њега. Капиталисти ће рећи: предсједници долазе и пролазе, али ми остајемо; ако овај предсједник не штити наше интересе, наћи ћемо другог. Чиме предсједник може да се супротстави вољи капиталистичке класе?

Велс: Не слажем се са овом поједностављеном класификацијом човјечанства на сиромашне и богате. Наравно да постоји категорија људи који само иду за профитом. Али зар се ти људи не доживљавају као сметња на западу исто колико и овде? Зар на западу нема многих којима профит није коначни циљ, који имају извјесно богатство, који желе да уложе и стекну профит од тог улагања, али који то не гледају као главни циљ? По мом мишљењу постоји велика класа људи који признају да је данашњи систем

неодржив и којима је намијењена велика улога у будућем капиталистичком друштву. У посљедњих неколико година доста сам се бавио и размишљао о потреби вођења пропаганде у корист социјализма и космополитизма међу широким круговима инжењера, пилота, војних стручњака, итд. Бесмислено је прилазити овим круговима двостраном пропагандом класног рата. Ови људи разумију стање у свијету. Они разумију да се ради о потпуној пометњи, али ваш једноставни антагонизам класног рата сматрају бесмисленим.

Стаљин: Не слажете се поједностављеном класификацијом на богате и сиромашне. Наравно да постоји средњи слој, постоји техничка интелигенција коју сте поменули, међу којом има веома добрих и честитих људи. Међу њима има и непоштених и покварених људи, међу њима има свакаквих људи. Али изнад свега, човјечанство се дијели на богате и сиромашне, на посједнике и експлоатисане – а изузети себе из ове основне подјеле антагонизма између сиромашних и богатих значи изузети се из једне фундаменталне чињенице. Ја не поричем постојање средњих слојева, који се сврставају уз једну или другу супротстављену класу, или заузимају неутралан или полунеутралан став у овој борби. Али, понављам, изузети себе из ове основне подјеле друштва и фундаменталне борбе двију главних класа значи игнорисати чињенице. Борба траје и трајаће. А исход ће одредити пролетерска класа – радничка класа.

Велс: Али зар нема много људи који нису сиромашни али који раде, и то продуктивно?

Стаљин: Наравно, постоје мали земљопосједници, занатлије, мали трговци, али о судбини земље не одлучују ови људи, већ радничке масе, које производе све оно што је друштву неопходно.

Велс: Али има разних капиталиста. Постоје капиталисти који мисле само на профит, на богаћење; али има и оних који су спремни да се жртвују. Узмимо, на пример, старог [Џеј Пи] Моргана. Он је мислио само на профит, био је друштвени паразит, једноставно речено, само је акумулирао богатство. Али погледајмо [Џона Д] Рокфелера. Он је сјајан организатор, дао је пример како организовати испоруку нафте који треба слиједити. Или узмимо [Хенрија] Форда. Наравно, Форд је себичан. Али није ли он страствени организатор рационалисане производње од кога вриједи учити? Желим да истакнем чињеницу да се у земљама енглеског говорног подручја у посљедње вријеме став према СССР-у мијења. Разлози су, прије свега, положај Јапана и догађаји у Немачкој. Али постоје и други разлози осим оних који произлазе из

међународне политике. Постоји и дубљи разлог, а то је да многи људи препознају чињеницу да се систем заснован на приватном профиту руши. У таквим околностима, чини ми се да не смијемо истицати антагонизам између два свијета, већ треба да тежимо комбиновању свих конструктивних покрета, свих конструктивних снага у једну линију, колико год је могуће. Чини ми се да је моја линија више лијева него ваша, г. Стаљин. Мислим да је стари систем ближи крају него што ви мислите.

Стаљин: Када говорим о капиталистима који теже искључиво профиту, искључиво богаћењу, не желим да кажем да су то најбезвриједнији људи који нису способни ни за шта друго. Многи од њих несумњиво имају велики организациони таленат, који ни случајно не доводим у питање. Ми Совјети много учимо од капиталиста. И Морган, кога ви тако неповољно оцјењујете, био је несумњиво добар, способан организатор. Али ако мислите на људе спремне да реконструишу свијет, наравно, нећете их пронаћи у редовима оних који вјерно служе профитном циљу. Ми и они стојимо на супротним странама. Поменули сте Форда. Наравно, он је способан производни организатор. Али зар вам није познат његов став према радничкој класи? Зар не знате колико је радника избацио на улицу?

Капиталиста је везан за профит и никаква га сила од њега не може отргнути. Капитализам ће бити укинут, али га неће укинути „организатори“ производње или техничка интелигенција, него радничка класа, јер поменути слојеви не играју независну улогу. Инжењер, организатор производње не ради онако како би хтио, него како му се каже, тако да служи интересима својих послодаваца. Наравно, има изузетака, има људи из тог слоја који су се отријезнили од пијанства капитализма. Техничка интелигенција може, под одређеним условима, да направи чуда и пружи велики допринос човјечанству. Али може и да направи велику штету.

Ми Совјети имамо доста искуства са техничком интелигенцијом. Послије Октобарске револуције, један дио техничке интелигенције одбио је да учествује у изградњи новог друштва; они су се успротивили овој изградњи и саботирали је. Урадили смо све што смо могли да уведемо техничку интелигенцију у овај посао изградње, покушали смо на све могуће начине. Доста је времена требало да наша техничка интелигенција одлучи да активно помогне новом систему. Данас је најбољи дио ове техничке интелигенције у првим редовима градитеља социјалистичког друштва. Са оваквим искуством, ни случајно не потцјењујемо ни добре ни лоше стране техничке интелигенције, јер знамо да с једне стране она може да направи штету, док с друге стране може да направи „чуда“. Наравно, све би било другачије кад би се читава

техничка интелигенција могла једним потезом духовно одвојити од капиталистичког свијета. Али то је утопија.

Да ли би се многи из редова техничке интелигенције усудили да се одвоје од буржоаског свијета и приону на посао реконструкције друштва? Да ли мислите да има много таквих људи, рецимо, у Енглеској или Француској? Нема. Мало је оних који би били спремни да се одвоје од својих послодаваца и почну да реконструишу свијет. Поред тога, можемо ли занемарити чињеницу да је за промјену свијета неопходно имати политичку власт? Чини ми се, господине Велс, да много потцјењујете питање политичке власти, да вам она уопште није у видокругу.

Шта могу да учине људи, чак и они са најбољим могућим намјерама, ако нису у стању да покрену питање преузимања власти? У најбољем случају могу да помогну класи која преузима власт, али не могу сами да промијене свијет. То може да учини само велика класа која ће заузети мјесто капиталистичке класе и постати суверени господар попут ове прије ње. Та класа је радничка класа. Наравно, помоћ техничке интелигенције се мора прихватити, а њој се заузврат мора помоћи. Али не смије се мислити да техничка интелигенција може да одигра независну историјску улогу.

Трансформација свијета је велики, компликован и болан процес. За такав задатак је потребна велика класа. На дуга путовања иду велики бродови.

Велс: Да, али за дуга путовања потребни су капетан и навигатор.

Стаљин: То је тачно, али првенствено је потребан велики брод. Шта је морепловац без брода? Беспослен човјек.

Велс: Велики брод је човјечанство, а не једна класа.

Стаљин: Ви, господине Велс, очигледно полазите од претпоставке да су сви људи добри. Ја, међутим, не губим из вида да има много покварених људи. Ја не верујем у доброту буржоазије.

Велс: Сјећам се ситуације са техничком интелигенцијом од прије неколико деценија. У то вријеме је техничка интелигенција била бројчано мала, али било је много посла и сваки инжењер, техничар и интелектуалац нашао је своју прилику. Зато је техничка интелигенција била најмање револуционарна класа. Сада, међутим, постоји преобиле техничких интелектуалаца и њихов менталитет се знатно измијенио. Квалификован човек који раније никада не би слушао револуционарне приче, сада је за њих врло заинтересован.

Недавно сам присуствовао вечери Краљевског друштва – то је наше чувено енглеско научно друштво. Говор предсједника био је посвећен социјалном планирању и

научној контроли. Прије тридесет година, они не би хтјели ни да чују то што им данас говорим. Данас, човјек на челу Краљевског друштва има револуционарне ставове и инсистира на научној реорганизацији људског друштва. Ваша пропаганда класног рата није држала корак са овим чињеницама. Менталитет се мијења.

Стаљин: Да, знам то, и то се може објаснити чињеницом да је капиталистичко друштво сада у ћорсокаку. Капиталисти траже, али не могу да пронађу излаз из тог ћорсокака који неће повриједити достојанство ове класе, који ће бити у складу с њеним интересима. Могли би да, у извесној мјери, испузе на кољенима, али не могу да пронађу излаз који би им омогућио да из ње изађу подигнуте главе, излаз који не би суштински уздрмао интересе капитализма.

То наравно разумију широки кругови техничке интелигенције. Велики дио ове интелигенције почиње да препознаје заједничке црте својих интереса са интересима класе која је у стању да покаже пут из ћорсокака.

Велс: Ако неко зна нешто о револуцијама онда сте то ви, г. Стаљин, са практичне стране. Да ли масе икада устају? Није ли позната чињеница да сваку револуцију подиже мањина?

Стаљин: Да би дошло до револуције потребна је предводничка револуционарна мањина, али и најталентованија, највернија и најенергичнија мањина била би беспомоћна кад не би могла да се ослони макар на пасивну подршку милиона.

Велс: Макар на пасивну? Можда подсвјесну?

Стаљин: Дјелимично и полуинстинктивну и полусвјесну, али без подршке милиона и најбоља мањина је немоћна.

Велс: Гледам комунистичку пропаганду на западу, и чини ми се да у данашњим условима ова пропаганда звучи врло старомодно, јер у питању је устаничка пропаганда.

Пропаганда за насилно рушење друштвеног система је у реду када је усмјерена против тираније. Али у савременим условима, када систем свакако пропада, требало би ставити акценат на ефикасност, умјешност, продуктивност, не на побуну.

Чини ми се да је устанички тон застарио. Комунистичка пропаганда на западу наноси штету конструктивно оријентисаним људима.

Стаљин: Наравно да се стари систем руши, распада. То је тачно. Али такође је тачно да се чине нови напори другим методама, свим средствима, да се овај умирући систем заштити и спаси. Ви извлачите погрешан закључак из правилног постулата. У праву сте када тврдите да се стари систем распада. Али гријешите ако мислите да се руши сам од себе. Не, замјена једног друштвеног система другим представља

компликован и дуготрајан револуционарни процес. То није просто спонтани процес, него борба: то је процес повезан са сукобом класа.

Капитализам трули, али не смијемо га поредити са дрветом које је толико иструлило да ће само од себе пасти на земљу. Не, револуција – замјена једног друштвеног система другим – одувијек је била борба, болна и окрутна борба, борба на живот и смрт. И сваки пут кад су људи новог свијета дошли на власт морали су да се бране од покушаја старог свијета да силом обнови стару власт; ови људи новог свијета увијек су морали да буду на опрезу, увијек су морали да буду спремни да одбију нападе старог свијета на нови систем.

Да, у праву сте када кажете да се стари друштвени систем распада, али не распада се сам од себе. Погледајте, на примјер, фашизам. Фашизам је реакциона сила која покушава да сачува стари систем путем насиља. Шта да радите са фашистима? Да расправљате са њима? Да покушате да их убиједите? То на њих уопште неће дјеловати. Комунисти ни најмање не идеализују насилне метода. Али они, комунисти, не дозвољавају да буду затечени, не могу да рачунају да ће се стари свијет добровољно повући са сцене, виде да се стари систем насилно брани. Зато комунисти поручују радничкој класи: на насиље одговарајте насиљем, учините све што можете да спријечите да се стари умирући поредак сручи на вас, не дозволите да вам стави окове на руке, на руке којима ћете рушити стари систем. Као што видите, комунисти сматрају да замјена једног друштвеног система другим није спонтан и миран процес, већ компликован, дуг и насилан процеса. Комунисти не могу да игноришу чињенице.

Велс: Али погледајте шта се сада дешава у капиталистичком свијету. Рушење није једноставно, долази до излива реакционарног насиља које се дегенерише у бандитство. Мени се чини када је у питању сукоб са реакционарним и неинтелигентним насиљем, социјалисти се могу позвати на закон, и умјесто да полицију виде као непријатеља треба да је подрже у борби против реакционара. Мислим да је бесмислено служити се методама старог устаничког социјализма.

Стаљин: Комунисти се ослањају на богато историјско искуство које нас учи да превазиђене класе не напуштају историјску позорницу добровољно. Сјетимо се историје Енглеске у 17. вијеку. Зар нису многи говорили да се стари друштвени систем распада? Али зар ипак није био неопходан један Кромвел да га угуши силом?

Велс: Кромвел је поступао на основу устава и у име уставног поретка.

Стаљин: У име устава је прибјегао насиљу, одсјекао краљу главу, распустио парламент, похапсио и побио друге! Или узмимо примјер из наше историје. Зар није

дуго било јасно да се царски систем распада, да се руши? Али колико крви је морао бити проливано да би се срушио? А шта је са Октобарском револуцијом? Зар нису многи знали да једино ми, бољшевици, указујемо на једини прави пут? Зар није било јасно да се руски капитализам распао? Али ви знате колико је снажан био отпор, колико је крви морало да се пролије да би се Октобарска револуција одбранила од свих њених непријатеља. Или погледајмо Француску крајем 18. века.

Много прије 1789. многим је било јасно колико је трула краљевска власт, феудални систем. Али народни устанак, сукоб класа, није се могао избјећи. Зашто? Зато што су класе које морају да сиђу са историјске позорнице посљедње које схватају да је њихова улога завршена. Немогуће их је у то убиједити. Они мисле да се пукотине на распаднутим зидовима старог поретка могу поправити и спасити. Зато умируће класе оружја посежу за оружјем и прибјегавају свим средствима да сачувају свој владајући положај.

Велс: Али зар на челу велике Француске револуције није било неколико правника?

Стаљин: Не поричем улогу интелигенције у револуционарним покретима. Да ли је велика Француска револуција била правничка а не народна револуција, која је побиједила подижући огромне народне масе против феудализма и заговарајући интересе трећег staleжа? И да ли су правници међу вођама велике Француске револуције поступали у складу са законима старог поретка? Зар нису увели нови, буржоаско-револуционарни закон? Богато историјско искуство нас учи да се досад ниједна класа није добровољно склонила с пута другој класи. Не постоји такав историјски преседан. Комунисти су научили ову историјску лекцију. Комунисти би поздравили добровољни одлазак буржоазије. Али такав слијед догађаја није вјероватан, томе нас учи искуство. Зато комунисти желе да буду спремни на најгоре и позивају радничку класу да буде на опрезу, да буде спремна за битку. Које треба командир који успављује будност своје војске, командир који не разумије да се непријатељ неће предати, него да се мора згазити? Бити такав командир значи лагати, издати радничку класу. Зато мислим да је оно што вама изгледа старомодно у ствари мјера револуционарне пробитачности за радничку класу.

Велс: Ја не поричем да сила мора да се примјени, али мислим да облици борбе треба што је могуће више да користе могућности које нуде постојећи закони, који се морају бранити од реакционарних напада. Нема потребе да се растура стари систем, јер он сам себе као такав довољно разграђује. Зато ми се чини да је устанак против старог

поретка, против закона, застарио, старомодан. Узгред, преувеличавам како бисмо што јасније дошли до истине. Могу да формулишем свој став на сљедећи начин: прво, ја сам за ред; друго, нападам садашњи систем јер не може да обезбиједи ред; треће, мислим да ће пропагирање класног рата можда од социјализма удаљити управо оне образоване људе који су социјализму потребни.

Стаљин: Како би се постигао велики циљ, значајан друштвени циљ, мора да постоји главна снага, бедем, револуционарна класа. Затим је неопходно организовати помоћну силу за ову главну снагу; у овом случају та помоћна сила је партија, којој припадају најбоље снаге интелигенције. Сада сте поменули „образоване људе“. Али на које сте образоване људе мислили? Зар није било довољно образованих људи на страни старог поретка у Енглеској у 17. веку, у Француској крајем 18. века, а у Русији у доба Октобарске револуције? У служби старог поретка било је много врло образованих људи који су бранили стари поредак, који се противе новом поретку. Образовање је оруђе, а о његовој употреби одлучују они у чијем се рукама образовање налази, по томе против кога ће га употријебити. Наравно, пролетаријату, социјализму, потребни су образовани људи. Јасно је да глупаци не могу да помогну пролетаријату у борби за социјализам, у изградњи новог друштва. Ја не потцјењујем улогу интелигенције: напротив, ја је истичем. Међутим, питање је о којој интелигенцији говоримо? Пошто постоје различите врсте интелигенције.

Велс: Нема револуције без радикалне промјене образовног система. Довољно је да наведем два примјера – примјер Вајмарске републике, која није ни пипнула стари образовни систем и стога никада постала република, и пример британске Лабуристичке партије, којој је недостајала одлучност да инсистира на радикалним промјенама образовног система.

Стаљин: То је тачно запажање. Дозволите ми да одговорим на ваша три аргумента. Прво, главно за револуцију је да постоји друштвени бедем. Овај бедем револуције је радничка класа. Друго, потребна је помоћна снага, коју комунисти зову Партија. Партији припадају интелигентни радници и они елементи техничке интелигенције који су уско повезани са радничком класом. Интелигенција може бити јака само ако се помијеша са радничком класом. Ако се противи радничкој класи постаје ништавна. Треће, политичка власт је потребна као полуга промјене. Нова политичка власт ствара нове законе, нови поредак, и то је револуционарни поредак. Ја се не залажем за било какав ред. Залажем се за ред који одговара интересима радничке класе. Међутим, ако се неки закони старог поретка могу ставити у службу борбе за

нови поредак, старе законе треба искористити. И на крају, гријешите ако мислите да су комунисти очарани насиљем. Они би били врло срећни да се одрекну насилних метода кад би владајућа класа пристала да се уклони пред радничком класом. Али историјско искуство не иде у прилог таквој претпоставци.

Велс: Забиљежен је, међутим, један случај у историји Енглеске да је једна класа добровољно предала власт другој класи. У периоду између 1830. и 1870. аристократија, чији је утицај још увек био значајан крајем осамнаестог вијека, добровољно је, без озбиљне борбе, предала власт буржоазији, која служи као сентиментална подршка монархији. Након тога, овај трансфер власти довео је до успостављања владавине финансијске олигархије.

Стаљин: Али ви сте непримјетно прешли са питања револуције на питање реформе. То није иста ствар. Зар не мислите да су чартисти одиграли велику улогу у реформама у Енглеској у 19. веку?

Велс: Чартисти су урадили врло мало и нестали без трага.

Стаљин: Не слажем се са вама. Чартисти и штрајкачки покрет који су они организовали одиграли су велику улогу: присилили су владајућу класу на читав низ уступака у погледу бирачког права, у погледу укидања такозваних „трулих општина“ и у вези са неким тачкама „Повеље“. Чартизам је одиграо немалу историјску улогу и приморао дио владајуће класе на одређене уступке, реформе, како би избјегла велике потресе. Генерално, мора се рећи да су се међу свим владајућим класама, владајуће класе Енглеске, и аристократија и буржоазија, показале као најпапетније, најфлексибилније са становишта својих класних интереса, са становишта одржавања своје власти. Узмите на примјер, у савременој историји, генерални штрајк у Енглеској 1926. Прва ствар коју би свака друга буржоазија урадила у том случају, када је генерални савјет синдиката позвао на штрајк, била би да похапси синдикалне вође. Британска буржоазија није то урадила, него је мудро поступила са становишта сопствених интереса. Не могу да замислим да такву флексибилну стратегију употреби буржоазија у Сједињеним Америчким Државама, Њемачкој или Француској. Како би одржала своју владавину, британска владајућа класа начинила је мале уступке, реформе. Али је погрешно мислити да су ове реформе биле револуционарне.

Велс: Имате боље мишљење о владајућој класи моје земље него ја. Али има ли велике разлике између мале револуције и велике реформе? Зар реформа није мала револуција?

Стаљин: Захваљујући притиску одоздо, притиску маса, буржоазија може понекад да пристане на одређене парцијалне реформе, задржавајући основу постојећег друштвено-економског система. Чинећи то, она рачуна да су ови уступци неопходни за очување њене класне владавине. Ово је суштина реформе. Револуција, међутим, значи пренос власти са једне класе на другу. Зато је немогуће описати било какву реформу као револуцију.

Велс: Веома сам вам захвалан на овом разговору, који ми је много значео. Објашњавајући ми неке ствари, вјероватно сте се подсјетили како је изгледало објашњавати основе социјализма у илегалним кружоцима прије револуције. У овом тренутку постоје само двије особе чије мишљење, чију сваку ријеч, слушају милиони – ви и Рузвелт. Други могу да попују колико хоће, то што они говоре никад се неће штампати или слушати. Још увијек не могу да оцијеним оно што је урађено у вашој земљи, стигао сам тек јуче. Али већ сам видео весела лица здравих људи и знам да се овдје ради нешто веома значајно. Разлика у односу на 1920. је запрепашћујућа.

Стаљин: Много је више могло да се уради да смо ми бољшевици били паметнији.

Велс: Не, него да су људи били паметнији. Било би добро измислити петогодишњи план за реконструкцију људског мозга, којем очигледно недостају многе ствари неопходне за савршен друштвени поредак. [Смех]

Стаљин: Зар не намјеравате да останете на Конгресу Савеза совјетских књижевника?

Велс: Нажалост, чека ме много обавеза и у СССР-у могу да останем само недјељу дана. Дошао сам да Вас видим и веома сам задовољан нашим разговором. Али намјеравам да разговарам са совјетским писцима о њиховом повезивању са ПЕН клубом. Организација је још увек слаба, али има огранке у многим земљама, и што је још важније говори њених чланове се свуда преносе у штампи. Она инсистира на слободном изражавању мишљења – чак и опозиционог мишљења. Надам се ћу о томе успјети да разговарам са Горким. Не знам да ли сте ви још увек спремни за толике слободе...

Стаљин: Ми бољшевици то зовемо „самокритиком“. Она се често користи у СССР-у. Ако могу нешто да учиним да вам помогнем, биће ми драго.⁸⁸

⁸⁸ http://www.pressonline.rs/zabava/zanimljiva_istorija/310358/intervju-sa-staljinom-iz-1934-godine.html, 28. 03. 2019.

11.2. СТАЉИН О „ЈУГОСЛОВЕНИМА“

Београд – Када је прота Стева Димитријевић био са делегацијом СПЦ на избору руског патријарха Алексеја Првог, у јануару 1945.г. у Москви, био је ненадано Стаљинов гост у Кремљу.

Прота је отишао код Стаљина у пратњи једног високог државног функционера, поријеклом Србина, чији је дјед био генерал у царској руској војсци и Протин пријатељ из његових студентских дана у царској Русији.

Стаљин је, по њиховом уласку у његов кабинет, видјевши Проту онако импозантног, високог (Прота је био висок скоро два метра) и у годинама, устао и тако стојећи неколико секунди сва тројица су се посматрала док Стаљин није узвикнуо, ставивши обје руке на Протина рамена, – Ту сједи!

Прота је нормално чекао да прво сједне Стаљин, који је тада био за све страх и трепет. Затим је услиједио разговор, који је отпочео Стаљин питањем:

„Шта си, тј. ко си?“

„Југословен“, одговорио је Прота.

„Но, не питам те то, већ јеси ли Србин, Хрват или Словенац?“

„Србин!“, поносно је узвикнуо Прота, нашта је Стаљин наставио:

„А, Срби су добри ратници. Срби су се у Првом свјетском рату борили и створили Југославију. Срби су између два рата сачували Југославију, а сада ће Срби да сачувају комунизам.“

„Срби ми се свиђају за разлику од Хрвата, који су љигави и које не могу да смислим. Посебно су ми се згадили од тренутка када сам сазнао да су се борили на страни Њемаца, у њемачким униформама овде на руском фронту.“

„То је, понављам још једном један изузетно љигав народ, јер шта друго рећи за такав народ који је Њемце дочекао на почетку Другог свјетског рата као ослободиоце и то са цвијећем, када су ови ушетали у Загреб.“

„Упамти, они не воле ни вас Србе, ни нас Русе и вама Србима се не пише добро са Хрватима.“

Послије разговора о Хрватима прешли су на друге теме. Како Прота није имао никакву политичку мисију у Москви, разговор између њега и Стаљина текао је природно и срдечно.

Разговарали су о свему и свачему, па и о религији, јер је Стаљин завршио био богословију, али је касније избачен из Духовног семинарија због ширења марксистичких идеја. Његови сарадници су говорили да је често, у тајности, ишао на гроб своје мајке .

Проти је речено, када је кренуо у Кремљ, да Стаљин може да га прими на само 20 минута, али он је толико одушевио Стаљина, који га је задржао у разговору нешто више од 3 сата.

Прота је био веома образован, начитан и невјероватно духовит и док је причао Стаљину неке доживљаје, Стаљин се грохотом смијао и стомак му се тресао од смијеха.

На растанку, поздрављајући се срдечно са Протом, Стаљин му је сав озарен рекао:

„Ну, ти добар човјек! Ти си права енциклопедија и не памтим да сам скоро са неким овако уживао у разговору, као сада са тобом“.

Стаљин се потом захвалио Проти на посјети, а унук нашег генерала Србина, је горио од задовољства што је друг Стаљин толико времена посветио пријатељу његовог дједа, генерала.⁸⁹

11.3. СТАЉИН – ЦИТАТИ

- I. Челници долазе и одлазе, само су људи бесмртни.
- II. Довољно је да људи знају да су се избори одржали. Људи који гласају не одлучују ништа. Људи који броје гласове одлучују о свему.
- III. Едукација је оружје чији ефекти зависе од тога ко је држи и према коме је усмјерена.
- IV. Идеје су много снажније од оружја. Ми никада не бисмо дозволили да наш непријатељ има оружје, па зашто да им дозволимо да имају идеје.
- V. Искрен дипломата је попут суве воде или дрвеног гвожђа.
- VI. Истина складности могућа је само на гробљу.
- VII. Ја сам без Русије обичан човјек, али шта је Русија без мене? - Ништа!
- VIII. Једина права моћ долази из дуге пушке.
- IX. Једна смрт је трагедија; смрт милиона је статистика.

⁸⁹ <https://srbin.info/2016/02/02/sta-je-staljin-rekao-stevi-o-hrvatima/>, 04. 04. 2019.

- X. Ми нисмо врста људи која, када се спомиње ријеч анархизам, одвраћају презирно и кажу да је то охоло одмахнувши руком: Зашто губити вријеме на то, то није вриједно причања.
- XI. Опште је познато да нема знања без борбе мишљења, развијати и напредовати без слободе критике се не може.
- XII. Основни закон социјализма – Осигурање максималног задовољења стално растућих материјалних и културних потреба цијелог друштва путем непрекидног повећања и усавршавања социјалистичке производње на бази више технике и технологије.
- XIII. Основни закон капитализма – Осигурање максималног капиталистичког профита путем експлоатације, пођармљивање и систематског пљачкања народа других земаља, особито неразвијених земаља, најзад путем ратова и милитаризације привреде, који се користе за извлачење највиших профита.
- XIV. Овај рат није као у прошлости, ко заузима територију намеће и на њему свој друштвени систем. Свако намеће свој систем докле год његова војска може доћи.⁹⁰

⁹⁰ <http://edukacija.rs/izreke-i-citati/josif-staljin>, 30. 05. 2019. године.

12. СПОМЕНИЦИ „ЧЕЛИЧНОГ“ ПОБЈЕДНИКА

Стаљинови споменици су током 1930-их били неодвојиви атрибут сваког совјетског града и села. У цијелој земљи је подигнуто на хиљаде таквих споменика на аутобуским и жељезничким станицама, у парковима и на централним трговима. Након 20. Конгреса Комунистичке партије 1956. године, када је

Слика 61. Стаљинов споменик у СССР-у

осуђен Стаљинов култ, покренут је процес дестаљинизације. Скоро сви Стаљинови споменици су за неколико година уништени и избрисани из сјећања.

Стаљин је често на споменицима фигурирао заједно са Лењином. Направљено је много копија споменика „Лењин и Стаљин на имању Горки“, гдје су ови комунистички лидери приказани како сједе и разговарају на клупи. То је био Стаљинов омиљени споменик.

Слика 62. Стаљин и Лењин

Најпопуларнији и најчешће копирани Стаљинов споменик налазио се у улици Московски Канал. Он је постао образац за многе Стаљинове споменике подигнуте у цијелој земљи.

Слика 63. Најпопуларнији Стаљинов споменик

У совјетским филмовима је често фигурирао Стаљинов споменик у изложбеном парку ВДНХ у Москви. Из појединих филмова су те сцене исјечене током дестаљинизације.

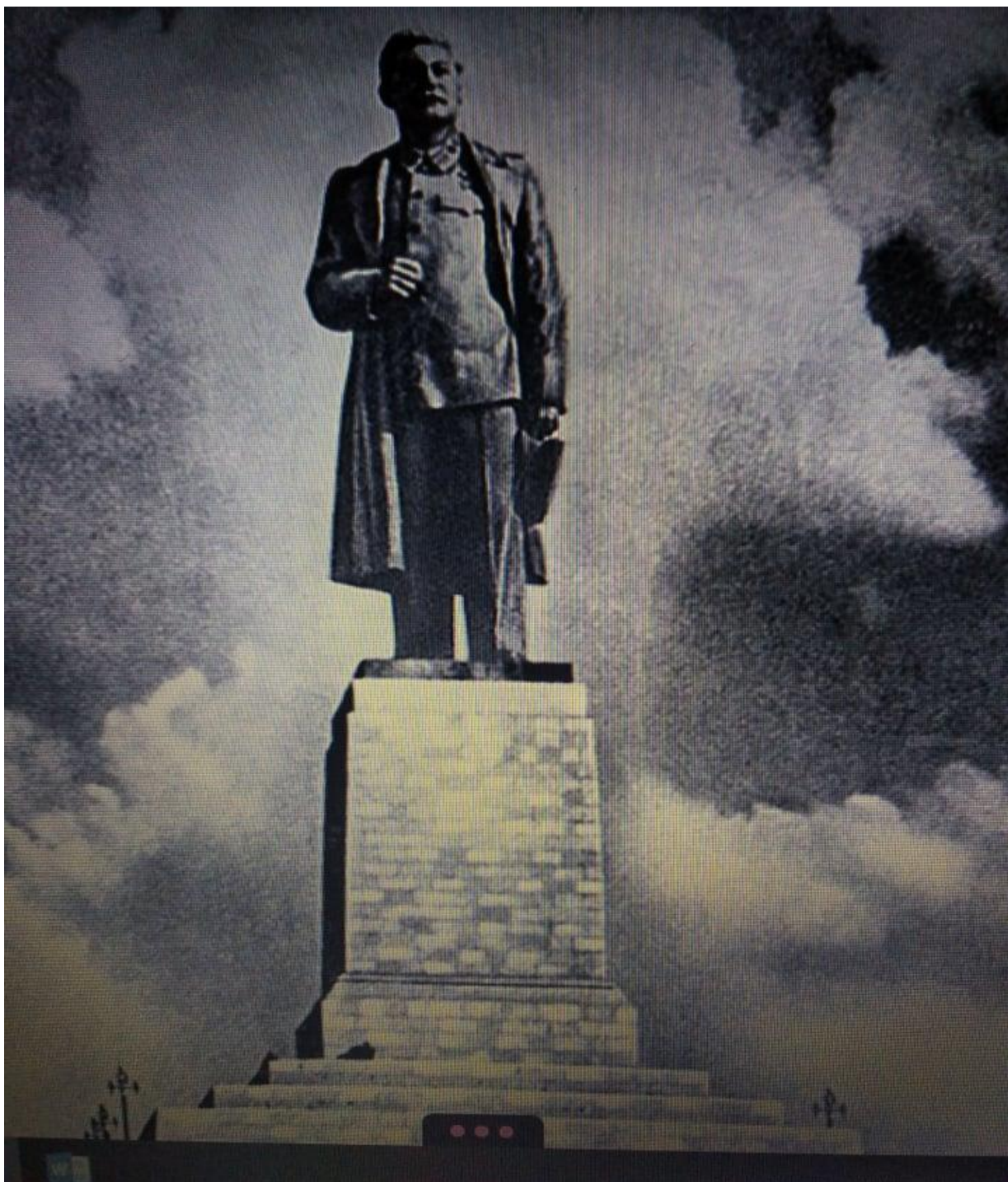
Слика 64. Споменик у парку у Москви

На споменицима је Стаљин често приказиван са Лењином, али и са писцем Максимом Горким и са маршалом Климентом Ворошиловом.

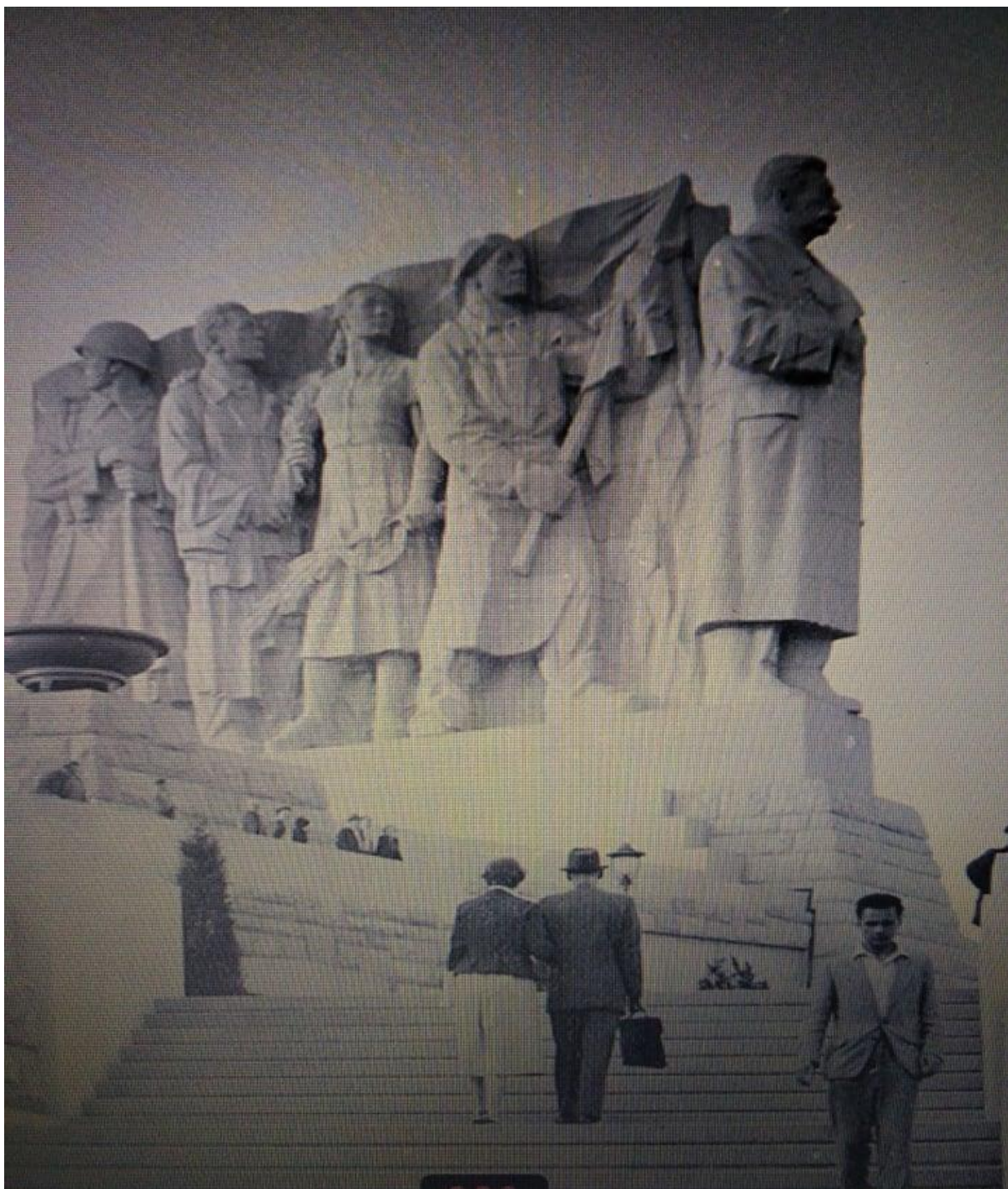
Слика 65. Стаљин и Горки

Највећи Стаљинов споменик (висок 24 метра) налазио се у Стаљинграду (Волгоград) на улазу у канал Волга – Дон. Демонтиран је 1962. Умјесто њега је постављен споменик Лењину висок 27 метара – то је један од највиших споменика данашњице.

Слика 67. Највећи Стаљинов споменик

Највећи Стаљинов споменик изван Совјетског Савеза налазио се у Прагу. Био је висок 15,5 метара и дугачак 22 метра. То је уједно био и највећи споменик у Европи. Стајао је на том мјесту само 7 година, а затим је 1962. дигнут у ваздух.

Слика 68. Највећи споменик у Прагу

13. ЗАКЉУЧАК

Величанствену слику историјских побједа које је извојевао Совјетски Савез у Отаџбинском рату и грандиозни програм даљег развијања снага социјалистичког друштва засигурно даје Стаљину оличење највећег вође и државника свих времена.

Народ у Совјетском Савезу је знао да свака ријеч коју изговори друг Стаљин јесте ријеч совјетског народа, да последице сваке његове ријечи долази велико дјело. Радне масе цијелог свијета на искуству побједоносне социјалистичке револуције, на искуству изградње социјализма у СССР-у и на искуству побједе совјетског народа у Отаџбинском рату увјериле су се у дубоку животну истину Стаљиновог дјела. Након велике побједе сви народи виде у Стаљину вјерног и непоколебљивог браниоца мира, безбједности и борбе за правду.

Јосиф В. Стаљин јесте генијални вођа и учитељ, велики стратег социјалистичке револуције, руководилац совјетске државе и велики војсковођа. Непомирљивост према непријатељима, најдубља принципијелност, јасноћа циља с изузетном чврстином и истрајношћу у постизању циља, мудрост и конкретност у руковођењу, нераздвојна веза са народом – то су карактеристичне црте Стаљиновог стила у раду. Стаљин умије да као нико други уопштава револуционарно, стваралачко искуство маса, да прихвата и развија њихову иницијативу, да се учи од народа и да народ учи и напредује, те да их води напријед ка побједи. Читава Стаљинова дјелатност пружа нам образац спајања огромне теоретске снаге с изузетним по свом обиму и замаху практичним искуством револуционарне борбе.

Свима је позната огромна снага Стаљинове логике, кристална јасноћа његовог ума, оданост партији, вјера у народ и љубав према народу. Свима је позната његова скромност, једноставност, пажња према људима и милосрдност према непријатељима народа. Свима је јасна његова нетрпељивост према галами, према фразерима и брбљивцима, према слабићима и паничарима. Стаљин је мудар, сталожен у рјешавању сложених политичких питања, ондје гдје се тражи да се свестрано узме у обзир сваки плус и минус. У исто вријеме Стаљин је највећи мајстор смјелих револуционарних одлука и наглих заокрета.

У Стаљину народи СССР-а виде оваплоћење свога патриотизма, своје љубави према отаџбини, свога херојизма. “За Стаљина! За отаџбину!” – с том паролом борци

Совјетске армије и ратне морнарице потукле су империјалистички Јапан и обезбиједили границе совјетске државе на Далеком Истоку.

Са Стаљиновим именом радничка класа Совјетског Савеза је беспримјерни ратни подвиг у великом Отаџбинском рату, снабдјевши Црвену армију првокласном ратном техником и муницијом.

Са Стаљиновим именом колхозно сељаштво самопрегорно је радило на пољима, снабдјевајући Црвену армију и градове намирницама, а индустрију сировинама.

Са Стаљиновим именом совјетска интелигенција одано је радила за одбрану земље, усавршавала оружје Црвене армије, технику и организацију производње, кретала напријед совјетску науку и културу.

Са Стаљиновим именом сав совјетски народ успјешно лијечи ране које му је нанио рат и бори се и дан данас за нови моћни пораст привреде и совјетске културе.

Стаљиново име - то је симбол херојизма, симбол славе совјетског народа, позив на нова јуначка дјела за добро државе.

Стаљиново име носе у својим срцима младићи и дјевојке земље која је била звјерски нападнута и порушена током рата. На многобројим језицима састављане су пјесме о Стаљину. У тим пјесмама одржана је огромна љубав и бескрајна оданост народа Совјетског Савеза своме великом вођи, учитељу, пријатељу и војсковођи.

Но, у данашњој Русији, за већину Руса, Стаљин је био гигант који је предводио Совјетски Савез у побједи у Другом свјетском рату, ставио је земљу у прву линију индустријске револуције и одржавао гвоздени ред код куће претварајући најпространију државу на свијету у суперсилу од које су током хладног рата дрхтали противници. Треба напоменути да је Совјетски Савез током 1922. године реализовао индустријализацију темпом који је далеко надмашивао темпо индустријализације Њемачке у 19. вијеку и Јапана у 20. вијеку, која ни до данас није превазиђена.

Популарност Стаљина и добро мишљење о њему сваким даном нараста у Русији. Под његовим вођством Русија је побиједила нацистичку Њемачку, ослободила Европу, и подигла се из рушевина. Заштитио је њихову културу иза Гвоздене завјесе. Под њим су образовање, наука и спорт имали уважен друштвени статус. Није било корупције. Под њим су били једна од најцјењенијих нација и људи на свијету. Начинио је од Русије суперсилу.

Највише се о Стаљину говори у Грузији, у чијем је градићу Горију рођен 1879. године. У мермерној неоренесансној згради познатог Стаљиновог музеја у Горију, налази се поезија коју је писао у младости, намјештај из његове канцеларије у Кремљу

и маска којом му је лице било прекривено на самртном одру, крај кога су милиони прошли.

Треба напоменути да је Стаљин поред свих напора, побједе у отаџбинском рату, тешкој индустријализацији земље, напретка у свим сферама живота обичних људи СССР-а, истовремено водио битку против свих оних који су покушали уништити државу, свих издајника, шпијуна, као што је био Кристијан Раковски, који је био њемачки шпијун и најближи сарадник Троцког, како се наводи у књизи *Црвена Синфонија*.⁹¹

Број Руса који позитивно оцјењују улогу совјетског војда Јосифа Стаљина у историји земље достигао је рекорд, показује анкета коју је објавио руски независни Левада центар. То је највећи постотак од 2001. од када се анализира популарност бившег вође.⁹²

Тако се изјаснило чак 70 одсто Руса у истраживању спроведеном у марту, док је његову улогу негативно оцијенило 19 одсто. Позитиван однос према Стаљину има 51 одсто анкетираних, од којих 41 одсто осјећа поштовање, што је максимум од 2001. године. Негативан однос има 14 одсто, а 26 одсто нема никакав став.

Левада центар наводи да позитивна осјећања према Стаљину немају само присталице Комунистичке партије Русије. Резултати су показали да они који су на претходним предсједничким изборима гласали за кандидата те партије показали су "одушевљење", "поштовање" и "симпатију" према Стаљину, у истој мјери као и они који су гласали за предсједника Владимира Путина.

Анкета је такође показала да се мишљење о неоправданости људских жртава које је совјетски народ имао у вријеме Стаљиновог доба постепено смањује.

Левада наводи да, чак супротно, дио анкетираних који може да оправда људске губитке из тог периода расте: ове године се тако изјаснило 46 одсто, док је таквих прошле године било 36 одсто, а 2017. године 27 одсто.

Истраживање је спроведено од 21. до 27. марта 2019. године на репрезентативном узорку, а статистичка грешка не прелази 3,4 одсто, навео је Левада центар.⁹³

⁹¹ Кристијан. Г. Раковски, *Црвена Синфонија*, РОМАНОВ, Бања Лука, 2013. год., стр. 25.

⁹² <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/staljin-u-rusiji-nikad-popularniji-20190417>, 31. 05. 2019. године.

⁹³ <https://www.kurir.rs/amp/3237673/staljin-u-rusiji-nikad-popularniji-cak-70-odsto-rusa-pozitivno-ocenjuju-njegovu-vladavinu>, 24. 04. 2019. године.

14. ЛИТЕРАТУРА

1. A. Antonov-Ovsejenko, *Staljin-portret tiranina*, Intro naprijed, Zagreb, 1986.
2. Alexander Werth, *Rusija u ratu 1941-1945*, O. Keršovani, Rijeka, 1979.
3. E. Levitin-Krasnov, *Ruk твоih žar*, Tel – Aviv, 1979.
4. Алилујева С., двадцать писем к другу, Москва, Известия, 1990.
5. Атомный проект СССР, *Документы I и материалы*, том 1, 1938-1945.
6. Vladimir Adamović, *Od vlasti do paranoje-psihobiografija*, Nolit, Beograd, 1987.
7. Владимир Карпов, *Генералисимус*, Информатика, Београд, 2018.
8. Владимир Суходејев, *Стаљин: Енциклопедија*, Информатика, Београд, 2017.
9. Волкогонов Д., *Семь вождей Том I*, Москва, Новости, 1996.
10. Vinston Čerčil, *Drugi svjetski rat I tom*, Prosvjeta, Beograd, 1964.
11. Г.Ф. Александров, М.Р. Галактионов, *Ј. В. Стаљин – Кратка биографија*, Култура, Београд, 1947.
12. Dokumenti, *Tajna prepiska Čerčil-Staljin*, Epoha, Zagreb, 1965.
13. Isac Deutscher, *Staljin-politička biografija*, Globus, Zagreb, 1967.
14. Jurij Žukov, *Staljin-Tajne vlasti*, Ukronija, Beograd, 2014.
15. J.B. Стаљин, *Кратка биографија*, Култура, Београд, 1947.
16. Кристијан.Г.Раковски, *Црвена Синфонија*, РОМАНОВ, Бања Лука, 2013.
17. Ленин В. И., *Полное собрание сочинении*, М.: Издательство политической литературы, 1969.
18. Miloš Mikelin, *Životni put samodržca*, Prosveta, Beograd, 1986.
19. Милован Ђилас, *Сусрет са Стаљином*, Наше речи, Лондон, 1986.
20. Оболенски Димитрије, Оти Роберт, *Историја Русије*, Цлио, Београд, 2003.
21. Памят, *Istoričeskii*, Vypusk N 5, Pariz, 1982.
22. Правда, 13. октябрия, 1941.
23. Rouzmeri Salivan, *Staljinova kći*, Laguna, Beograd, 2016.
24. Roj Medvedev, Zores Medvedev, *Nepoznati Staljin, Una*, Beograd, 2012.
25. Roj Medvedev, *Svi Staljinovi ljudi*, Svjetlost, Sarajevo, 1987.
26. Ред. Л. Д. Рябов, Москва, Наука, Физматлит, 1998.
27. Sajmon Sibag Montefjore, *Staljin-Dvor crvenog cara-prvi deo*, Laguna, Beograd, 2003.
28. Sajmon Sibag Montefjore, *Staljin-Dvor crvenog cara-drugi deo*, Laguna, Beograd, 2003.
29. Simon Sebag Montefiore, *Mladi Staljin*, Profil, Zagreb, 2010

30. Staljin, J., *Pitnje Lenjinizma*, Kultura, Zagreb, 1946.
31. Судоплатов П., *Разведка и Кремль*, Москва, Гя, 1996.
32. Жуков Г. К. *Вооспоминания и размишления*, Москва, Новости, 1990.
33. Norman.M, Staljinov genocid, <https://sr.wikipedia.org/sr/ЈосифСтаљин.html>, 25.09.2018.
34. https://hr.rbth.com/arts/2015/02/06/kako_je_staljin_izmijenio_moskvu_32805, 09. 04. 2019.године.
35. https://hr.rbth.com/arts/2014/09/07/staljinov_stil_odijevanja_asketizam_i_moc_29863, 08. 04. 2019.године.
36. http://www.pressonline.rs/zabava/zanimljiva_istorija/310358/intervju-sa-staljinom-iz-1934-godine.html, 28. 03. 2019.
37. <https://srbin.info/2016/02/02/sta-je-staljin-rekao-stevi-o-hrvatima/>, 04. 04. 2019.
38. <http://www.pecat.co.rs/2014/01/lazni-mitovi-o-staljinu/>, 06. 04. 2019. године.
39. <http://www.carsa.rs/staljinova-licna-imbina-na-dan-kada-je-umro-pet-lula-sveska-sa-beleskama-blok/>, 06. 04. 2019. године.
40. <https://www.kurir.rs/amp/3237673/staljin-u-rusiji-nikad-popularniji-cak-70-odsto-rusa-pozitivno-ocenjuju-njegovu-vladavinu>, 24. 04. 2019. године.
41. https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Dogovor_o_procentima, 24. 04. 2019. године.
42. <http://www.balkanmagazin.net/istorija/cid170-65236/staljin-i-cercil-pili-do-zore>, 24. 04. 2019. године.
43. <https://rs.sputniknews.com/komentari/201711061113325538-staljin-danas-/>, 30. 05. 2019. године.
44. <http://edukacija.rs/izreke-i-citati/josif-staljin>, 30. 05. 2019. године.
45. <https://www.telegraf.rs/zanimljivosti/zabavnik/2940316-prva-zena-mu-je-umrla-na-rukama-ima-je-kracu-ruku-i-uvek-se-poslednji-smejao-omrazeni-i-obozavani-staljin-umro-je-na-danasnji-dan-foto-video>, 30. 05. 2019. године.
46. <https://sr.wikipedia.org/sr-ec/ЈаковЦугашвили>, 30. 05. 2019. године.
47. <https://sr.wikipedia.org/sr-ec/ВасилијСтаљин>, 30. 05. 2019. године.
48. <https://rs-lat.sputniknews.com/svet/201904031119351555-stoltenberg-nato-hitler-staljin-daes/>, 30. 05. 2019. Године
49. Soviet Readers Finally Told Moscow Had Trotsky Slain. Published in the New York Times on January 5, 1989; accessed May 8, 2008., 30. 05. 2019. године.
50. <https://www.express.hr/life/suradnici-su-pustili-staljina-da-umre-u-mukama-18748>, 31. 05. 2019. године

51. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/staljin-u-rusiji-nikad-popularniji-20190417>, 31. 05. 2019. године.
52. <https://www.24sata.hr/news/staljin-nije-htio-spasiti-sina-vec-ga-je-ostavio-da-umre-u-logoru-624184>, 31. 05. 2019. године.
53. „Журнал Московской Патриархии” (br. 4, 1953, str. 3-4),
<https://www.antenam.net/istorija/108836-ruski-patrijarh-da-gospod-cuje-nasu-molitvu-za-dragog-i-nezaboravnog-staljina>, 31. 05. 2019. године.
54. <https://rs.sputniknews.com/komentari/201711061113325538-staljin-danas-/>, 31. 05. 2019. Године
55. https://www.azquotes.com/author/45175-Georgy_Zhukov, 31. 05. 2019. године.